

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

BİNGÖL MERKEZ VE MERKEZE BAĞLI KÖYLERDE
ZİYARET VE ZİYARET YERLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

146367

146361

DANIŞMAN:
Yrd. Doç. Dr. Y. Mustafa KESKİN

HAZIRLAYAN:
Lamia LEVENT

ELAZIĞ- 2004

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

BİNGÖL MERKEZ VE MERKEZE BAĞLI KÖYLERDE
ZİYARET VE ZİYARET YERLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

DANIŞMAN:
Yrd. Doç. Dr. Y. Mustafa KESKİN

HAZIRLAYAN:
Lamia LEVENT

ELAZIĞ- 2004

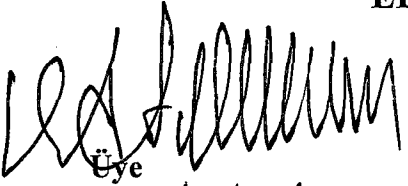
T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

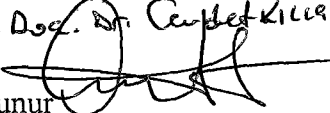
BİNGÖL MERKEZ VE MERKEZE BAĞLI KÖYLERDE
ZİYARET VE ZİYARET YERLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Bu tez...../...../2004 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

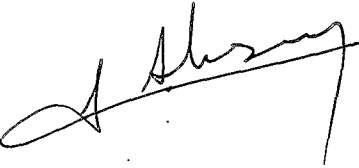
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Y. Mustafa KESKİN

ELAZIĞ- 2004

Üye
Yrd. Doç. Dr. Ueli Atmaca

Üye
Yrd. Doç. Dr. Canbey KILIC

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzaları tasdik olunur

Özet

Yüksek Lisans Tezi

Bingöl Merkez ve Merkeze Bağlı Köylerde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri

Lamia LEVENT

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

2004; Sayfa: IX+98

Bingöl merkez ve merkeze bağlı köylerde ziyaret ve ziyaret yerleri adlı bu çalışma, halk dindarlığının önemli bir vechesini oluşturan ziyaret fenomenine açıklık getirmektedir. Ziyaret fenomeni, ülkemizin hemen her yöresinde yaygın olarak karşımıza çıkan bir olgu olması hasebiyle önem arzeden bir konudur. Buradan hareketle yapılan bu çalışmada, Türk toplumunun dini hayatının önemli bir boyutunu oluşturan ziyaret olgusu, din sosyolojisinin bilimsel yöntemleri ile incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: ziyaret, kutsal, din, inanç.

Abstract

Masters Thesis

Visitation And Visiting Places In The Centre of Bingöl And Central Villages

Lamia LEVENT

T.C.
UNIVERSITY OF FIRAT
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
MAIN SCIENCE BRANCH OF SCIENCES OF PHILOSOPHI AND RELIGION
SCIENCE
BRANCH OF RELIGION OF SOCIOLOGY

2004- Page: IX+98

This study, called visitation and visiting places in the city centre of Bingöl and central villages clarifies the case of visitation which composes an important aspect of public religiousness. As a common case which is found in almost all parts of our country, the case of visitation is a matter of significance. Therefore, in this study, the case of visitation which composes an important aspect of religious life of Turkish society, is tried to be studied with the scientific methods of sociology of religion.

Key words visitation, sacred, religion, belief.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VII

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	1
II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	1
III. SINIRLARI.....	2
IV. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

A. BİNGÖL TARİHİ	3
B. BİNGÖL ADININ KAYNAĞI.....	5
C. COĞRAFYASI.....	7
D. EKONOMİK DURUM.....	7
E. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ-SOSYAL BİR OLGU OLARAK ZİYARET FENOMENİ

A. KUTSALIN TEZAHÜR BİÇİMİ VE KUTSALLA KURULAN BİR İLİŞKİ BİÇİMİ OLARAK ZİYARET FENOMENİ.....	10
B. ZİYARET FENOMENİNİN YAPISAL VE FONKSİYONEL ANALİZİ.....	12
C. ZİYARET OLGUSUNUN TARİHİ DİNİ VE FONKSİYONEL ANALİZİ.....	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİ VE FENOMENOLOJİK BOYUTLARI ÇERÇEVESİNDE BİNGÖL MERKEZ VE MERKEZE BAĞLI KÖYLERDEKİ ZİYARET VE ZİYARET YERLERİ

A. BİNGÖL MERKEZDEKİ ZİYARET YERLERİ

1.	Şeyh Ahmet Türbesi.....	17
2.	Şehit Sekiz Asker.....	19
3.	Seyda Efendi.....	20
4.	Şehid Zurab.....	22

B.MERKEZE BAĞLI KÖYLERDEKİ ZİYARET YERLERİ

1. GÖLTEPESİ KÖYÜ.....	23
a. Şeyh Ahmet Türbesi.....	24
b. Kırmızı Pınar Suyu (Yeni Sur).....	27
c. Şehit Sarung.....	28
d. Efendi Çeşmesi.....	28
e. Şeyh İbrahim.....	29
f. Şehit Devacar (Yukarı Köy Şehidi).....	29
2. BÜYÜK BAŞKÖY.....	30
a. Kara Baba.....	30
3. UZUNSAVAT KÖYÜ.....	33
a. Şeyh Süleyman Türbesi.....	33
4. GÜRPINAR KÖYÜ.....	36
a. Şeyh Alaeddin Türbesi.....	37
5. SARIÇİÇEK KÖYÜ.....	39
a. Şeyh Mustafa Türbesi.....	39
6. ÜÇYAKA KÖYÜ.....	41
a. Şeyh Muhittin Türbesi.....	42
7. OLUKPINAR KÖYÜ.....	43
a. Bebent Ziyareti.....	44
8. GÜVEÇLİ KÖYÜ.....	44
a. Lem-i Şehit.....	44
9. KILTEPE KÖYÜ.....	45
a. Mirali Ziyareti.....	45
10. KIRAN KÖYÜ.....	46
a. Şeyh Ali.....	46

11. ÇİÇEKDERE KÖYÜ	47
a. Pirik (Dede) Ziyareti.....	48
b. Yeni Efendi (Efendi Çeşmesi).....	49
12. ÇELTİKSUYU KÖYÜ	50
a. Küçük Şeyh Ali.....	50
13. ILICALAR BELDESİ	50
a. Şeker Baba (Hesen Baba).....	52
b. Karer Baba.....	52
14.YUKARI AKPINAR KÖYÜ	53
a. Şehit Vinnerin.....	53
15. İNCESU KÖYÜ	54
a. Seyda-i Deran.....	55
16. DİKME KÖYÜ	55
a. Sultan Kubeyisi.....	56
17. ÇUKURCA KÖYÜ	56
a. Şeyh Ahmet Türbesi.....	57
b. Şehit (Çukurca Köyü).....	57
18. KÖKLÜ KÖYÜ	58
a. Kadirme Şehidi.....	58
19. YAMAÇ KÖYÜ	59
a. Kıl Atman Şehidi.....	59
b. Hasan Bey Ziyareti.....	60
c. Yel Ağacı	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZİYARET YERLERİ ETRAFINDA OLUŞAN İNANÇ VE UYGULAMALAR

A. AMAÇLAR	62
B. YASAKLAR	63
C. USUL ADAB VE MENSEKLER	64
D. ZİYARETLERİN TİPOLOJİSİ	
1. Tarhi Perspektiften Ziyaretlerin Tipolojisi.....	66
2. Nüfuz ve Cazibenin Boyutları Bakımından Ziyaret Tipleri.....	67

3.	Toplumsal Çevreleri Açısından Ziyaret Yerleri.....	68
4.	Amaç ve Dilekler Açısından Ziyaret Yerleri.....	69
5.	Kutsalın Varlıklarda Tezahürü Yönünden Ziyaret Yerleri.....	69
6.	Kudsiyetin Menşeleri Bakımından Ziyaret Yerleri.....	69

E. ZİYARET YERLERİNİN MORFOLOJİSİ

1.	Mezarlar.....	70
2.	Ağaçlar.....	72
3.	Su Kaynakları.....	73
4.	Mevkiler.....	73
SONUÇ		75

KAYNAKLAR

A. YAZILI KAYNAKLAR	76
B. KAYNAK KİŞİLER	77

EKLER

A. GÖRÜŞME KAĞITLARI ÖRNEKLERİ	80
B. ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ FOTOĞRAFLAR	81
ÖZGEÇMİŞ	91

KISALTMALAR

T.D.V.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
M.Ö.	: Milattan Önce
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.E.M.	: Milli Eğitim Müdürlüğü
M.	: Miladi
H.	: Hicri
F.Ü.İ.F.	: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
H.z.	: Hazreti
vd.	: ve diğerleri
s.	: sayfa
vb.	: ve benzeri
C.	: cilt
TDK	: Türk Dil Kurumu

ÖNSÖZ

Kitab-ı Mukaddes'te sözü edilen ölümsüzlük kaynağı ab-ı hayat suyunun bulunduğu yer olan Bingöl, bir efsaneler şehridir. Efsanelere konu olan gölleri, serin yaylaları, temiz havası, soğuk suları ile çeşitli kitaplara konu olmuştur. Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat Bölümünde yer alan Bingöl'ün tarihi, M.Ö. 2000'li yıllara kadar uzanmaktadır. Bingöl çeşitli kavimlerin yönetiminde kalmış ve ünlü İslam Komutanı Halid ibn Velid'in fethi ile İslam topraklarına katılmıştır.

Anadolu'nu her yerinde olduğu gibi, Bingöl ve çevresinde de, halk arasında kahramanlığı, ilmî ve üstün bir takım ahlakî ve insanî meziyetleri ile tanınan şahsiyetler. yüzyıllar geçmesine rağmen unutulmamıştır. Anadolu insanı, dinî ve ahlakî yaşantıları ile topluma yol gösterip, şekil veren bu gönül dostlarının mezar ve türbelerini korumakla ve çeşitli vesilelerle ziyaret etmek suretiyle, bir kadirşinaslık örneği göstermektedir.

Bingöl merkez ve merkeze bağlı köylerde ziyaret ve ziyaret yerlerini konu edinen bu çalışmamızda, halk dindarlığının önemli bir vechesini oluşturan ziyaret fenomenine açıklık getirmeye çalıştık. Saha araştırması bağlamında yerinde gözlem ve mülakat gibi tekniklerin yardımıyla elde ettiğimiz verileri objektif bir yaklaşımla yorumlamaya ve anlamlandırmaya gayret ettik. Araştırma alanımız Bingöl merkez ve merkeze bağlı köyler olması hasebi ile ilçelerde bulunan ziyaret yerlerini araştırmamızın dışında tuttuk. Dolayısı ile ilçeleri de içine alacak şekilde geniş kapsamlı çalışmalar, Bingöl'deki ziyaret fenomenine daha geniş bir perspektiften açıklamalar getirecektir. Bingöl merkez ve merkeze bağlı köylerde ziyaret ve ziyaret yerleri ilgili bu araştırmamız giriş ve dört ayrı bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, araştırmanın konusu, önemi, amacı, sınırlılıkları ve yöntemini ele aldık. Birinci bölümde, Bingöl ilinin tarihçesi, coğrafyası, ilin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı; ikinci bölümde, kutsalın tezahür biçimi ve kutsalla kurulan bir ilişki biçimi olarak ziyaret fenomeninin yapısal ve fonksiyonel analizi ile olgunu tarihi, dini ve kültürel boyutları; üçüncü bölümde Bingöl merkez ve merkeze bağlı köylerde yer alan ziyaret yerleri; dördüncü bölümde, ziyaret yerlerinin tipolojisini üzerinde durulmuştur.

Çalışmam boyunca önemli katkılarıyla bana destek olan değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yahya Mustafa Keskin Bey'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca her türlü bilgisine başvurduğum yöre halkına ve benden yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Lamia LEVENT/ 24.07.2004 Bingöl

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tüm toplumlarda görülen ve toplum yapısının en önemli kurumlarından biri olan din, toplumdaki bireylerin tutum ve davranışlarına yön veren en önemli amillerin başında gelir. Bu itibarla, dinin sosyolojik bir perspektifle araştırılması amacını taşıyan din sosyolojisinin objesi olmuştur. Din sosyolojisi kendisine konu olarak toplumun ortaklaşa yaşadığı dini hayatı, din ve toplum ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan etki ve tepkiler ile dini grupların incelenmesini¹ seçmiş olan genç bir bilim dalıdır.

Toplumun dini hayatını İlahiyat, Felsefe, Tarih, Psikoloji, Etnoloji vs. gibi bilimler yönünden incelemek mümkündür. Ancak Din Sosyolojisini bu bilim dallarından ayıran yönü, içtimai olaylar olarak din olaylarını inceleme konusu yaparken, onu sosyal konteksti içinde, öteki toplumsal faktörlerle münasebetini göz önünde tutarak ele almasıdır.² Toplumumuzun dini hayatının önemli bir boyutunu oluşturan “ziyaret inanç ve uygulamaları” konusunda ülkemizde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Dini ve toplumsal hayatımızda önemli bir yeri olan ziyaret olgusunun din sosyolojisinin bilimsel yöntemleriyle incelenmesi, Türk toplumunda yaşanan halk dindarlığının daha iyi anlaşılmasına imkan verecektir.

Buradan hareketle araştırmamızın konusunu, Bingöl merkez ve merkeze bağlı köylerdeki ziyaret ve ziyaretle ilgili inanç ve uygulamaların din sosyolojisinin metod ve tekniklerini kullanmak suretiyle tespiti ve deneysel ve sistematik din sosyolojisinin yaklaşımlarına göre açıklamak oluşturmaktadır.

B. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Din sosyologları toplumların dini- sosyal yaşamlarını sosyolojik bir yaklaşımla ele alırken, “resmi din” ile “halk dini” şeklinde bir ikili kategorileştirmeye gitmektedirler. Bu ikili ayırım, daha ilk devirlerden itibaren İslamiyet’te de kendini göstermiştir. Halk arasında yaşayan İslam, resmi ve Sünni dini unsurların yanı sıra başka kültür, toplum ve dinlerle etkileşim içerisinde olmuştur. Ortaya çıkan bu kültür unsurlarını tespit etmek ve bilimsel yöntemlerle tetkik etmek gerekmektedir.

Ülkemiz toplumunun önemli bir kesiminin din anlayışı, kitabi din anlayışından uzak olup, halk dindarlığının tezahür biçimlerini sunmaktadır. Bu tür din anlayışı

¹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay. İstanbul 2002, s.52

² Günay, a.g.e., s. 52.

içerisinde “ziyaret inanç ve uygulamaları” önemli bir yer tutmaktadır. Öyleki halkın büyük bir kesimi, söz konusu ziyaret yerlerini, her türlü dilek ile sıkça ziyaret etmekte, bu anlamda söz konusu yerler, Türk toplumunun dini hayatında önemli fonksiyonlar icra eden mekanlar haline gelmektedir. Dolayısıyla söz konusu ziyaret yerleri etrafında oluşan inanç ve uygulamaları din sosyolojisinin verileri ile incelemek ve açıklamaya çalışmanın Türk toplumunun dini hayatını anlayabilmek açısından oldukça önemli bir yer tuttuğu kanaatindeyiz. konusunu Bingöl ve çevresindeki Bundan maksadımız. Türk toplumunda yaşanan halk dindarlığının önemli bir boyutunu oluşturan ziyaret inanç ve uygulamalarını Bingöl merkez ve merkeze bağlı köyler örneklemeden yola çıkarak anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır.

C. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Bu araştırmanın bulguları merkez ilçe ve merkez ilçeye bağlı köylerle sınırlıdır. Merkez ilçe dışındaki ilçeler ve köyler araştırmamıza dahil edilmemiştir.

D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Araştırma esas itibariyle nitel bir araştırmadır. Bu bağlamda araştırmanın bulguları saha araştırması çerçevesinde gözlem, mülakat, fotoğraflama tekniklerinden faydalanmak suretiyle oluşturulmuştur.

Bu bağlamda, araştırma için öncelikli olarak bir görüşme kağıdı geliştirilmiş. ziyaret yerlerine gelen kişilere, isteğe bağlı olarak uygulanmıştır. Ayrıca yerinde gözlem tekniği, bu araştırmada başvurulan temel tekniklerden birisi olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ

A. BİNGÖL TARİHİ

Bingöl'ün tarihi M.Ö. 2000'lere kadar uzanmaktadır. Bu tarihten önceki zamanları pek bilinmemektedir. Eskilere dayanan tarihine rağmen Bingöl, daha çok Erzurum, Erzincan, Diyarbakır, Bitlis, Ahlat ve Van gibi merkez olmuş şehirlere yaylacılık alanı ve otlak olarak bağlanmış; uzunca bir süre şehir merkezi statüsüne kavuşamamıştır. Bingöl'de eski şehir kalıntısı olmayışı da bunu doğrulamaktadır. İl sınırları içinde bulunan tarihi eserlerin büyük bir kısmı Urartular'dan kalma olup, daha ziyade Genç (Daraheni) ve Kiğı gibi çok eski bir geçmişe sahip olan ilçelerde bulunmaktadır. Bingöl, Osmanlı Devleti zamanında komşu illere bağlı olarak idare edilmiş ancak Cumhuriyet devrinde bir il haline getirilmiştir.³

Tarihçi Herodot bir eserinde Anadolu'yu bir takım bölgelere ayırarak bugünkü Muş, Diyarbakır, Bingöl illerinin bulunduğu bölgeye "Komojen" adını vermiştir. M.Ö. 1360 yıllarında Harput ve civarı Hititlerin eline geçtiğinde, Hititler Harput, Bingöl, Muş ve çevresine "İşuva" adını verdiler. Hititlerin yıkılması ile Anadolu'da yerli prensler buraları idare etmeye başlamıştır.⁴

Van ve çevresinde kurulmuş olan Urartu Devleti, M.Ö. 1200'lerde Hititlerin yıkılmasından sonra batıya doğru genişleyerek Bitlis, Muş ve Bingöl'ü alarak Murat nehri vadisine ilerlediler. Urartu Kralı Menuas, Bingöl yaylalarını koruyabilmek için "Sebiterias", "Bağın" ve "Malazgirt" kalelerini yaptırmıştır. Urartuların yardımını alarak Asurluları yenilgiye uğratan Medyalılar, Asurluları tarihten silmiştir. M.Ö. 550'de kurulan Pers Devleti'nin batıya doğru akınlar yapması üzerine Bingöl, Elazığ, Tunceli dolayları Pers topraklarına katılmıştır. M.Ö. 546 yılında Lidya üzerine yürüyen Persler onları da yenerek bütün Anadolu'ya sahip olurlar.⁵

Perslerden sonra Komojenlerin egemenliğine giren Bingöl, M.Ö. 75 yıllarında Yukarı Aras Havzasında kurulan Ermenistan Krallığı'na geçmiştir. Roma Generali

³ T.C. Bingöl Valiliği, *Bingöl 1995 İl Yıllığı*, Ankara 1995, s.19.

⁴ T.C. Bingöl Valiliği, *Bingöl 1973 İl Yıllığı*, Ankara 1973, s.1.

⁵ Okan Alay, *Kültür Dünyamızda Bingöl*, Ankara 1996, s.11.

Lucullus Ermeni Krallığının üzerine yürüyerek bozguna uğratmıştır. Kuzeyden güneye inerek Bingöl ve Muş yaylalarını aşır Diyarbakır'a inmiştir. Romalılara bağlanan Ermenistan bundan sonra pek bir varlık gösterememiştir.⁶

H.z. Ömer zamanında, Şam, Filistin, Mısır, Irak, İran Suriye ve Irak, İran fethedilmiş ve bu arada Kiğı Kalesi de İslam orduları komutanı Halid İbn-i Velid tarafından fethedilmiştir. Halid İbn-i Velid önce çok az bir kuvvetle Diyarbakır, Maden ve Palu kalelerini alır. Bu sırada Kiğı Kalesi Rumların elindedir. Halid İbn-i Velid önce Kiğı Kasabası'na onbeş kilometre uzaklıkta bulunan Azakper Kalesi'ni ele geçirir. Bu sırada kalede bulunan ve daha sonra Müslüman olan rahipten Kiğı Kalesi hakkında bilgi alır. Kale çok sağlam yapılmıştır ve ele geçirilmesi son derece zordur. Halid İbn-i Velid yaptığı plan neticesinde Kiğı Kalesi'ni de ele geçirir.⁷

Kadisiye, Murat ve Nihavent Savaşları ile İslamiyet bu bölgelere iyice yayılmıştır. Alparslan hükümdar olunca 1071'de Malazgirt zaferi kazanılır. Bu sırada Bizans'ın egemenliği altına aldığı Muş, Bingöl, Silvan ve Diyarbakır ele geçirilir.⁸

1514 Çaldıran Savaşı'ndan sonra Çapakçur (Bingöl) beylerinden Süleyman Bey. Osmanlı hakimiyetini kabul etmiştir. Bingöl, Osmanlı topraklarının İran hududunda bulunan önemli bir dayanak noktası olmuştur. Böylece Bingöl, Osmanlı hakimiyetinde İran savaşları sırasında önemli bir konuma sahip olur. 23 Mayıs 1554'te Kanuni Sultan Süleyman Bingöl yöresinde idi. Göynük suyu boyundaki Hokhzik denilen yerde yeniçeriler, sultanı büyük bir törenle karşılamışlar. Doğu Anadolu'da İran'ın Şiilik propagandasını önlemek için seferler düzenlemiştir.⁹

Bingöl 1834'te Erzurum vilayeti içindeydi. 1844'te "Çevlik" adı ile nahiye merkezi olup, Elazığ'ın Palu Kazası'na bağlandı. 1845'te yapılan yönetsel düzenlemede Bingöl, Erzurum'a bağlı kalmıştır. 1848'te "Çapakçur" ve Genç, Diyarbakır Sancağı'na, Kiğı ise Erzurum'a bağlı birer kaza oldu. Tanzimat Dönemi'nde, 1868'de, eyaletlerin yerine vilayetler oluşturulunca, Genç ilçesi Diyarbakır Vilayeti'nin Lice Kazasına bağlandı. Bingöl İli 1872'de ilçe merkezi oldu ve "Çapakçur" adını alarak Mamuretül-aziz Vilayeti'nin Palu Kazasına bağlandı.¹⁰

⁶ Piran Yuvaç, "Bingöl'ün Tarihçesi", *Bingöl*, Sayı:16, Bingöl 1967, s. 12.

⁷ M. Sadık Yiğitbaş, *Kiğı Tarihi*, İstanbul 1950, s.32.

⁸ Komisyon, "Bingöl", *Yurt Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul 1982, s.1329.

⁹ Okan Alay, *Kültür Dünyamızda Bingöl*, Ankara 1996, s. 12-13.

¹⁰ Komisyon "Bingöl", a.g.e., s.1328.

1874'te yeniden bir teşkilatlanma yapılmıştır. “*Vilayet Nizannamesi*” ne göre 1881 yılında Bitlis Vilayeti kuruldu. Çapakçur ve Genç bölgesi Bitlis Vilayetine; Kiğı, Dersim (Tunceli, Elazığ) bölgeleri Erzincan'a ve Karlıova önce Muş, sonra da Varto'ya bağlanmıştır. V. Cuinet'e göre 19. Yüzyılın sonlarında Çapakçur, 450 haneli, sekiz dükkanı ile bir fırını olan, meyve bahçeleri ile üzüm bağları ile çevrili küçük bir yerleşim yeri idi ve nüfusu da sadece 1075 kadardı.¹¹

B. BİNGÖL ADININ KAYNAĞI

Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat Bölümünde yer alan Bingöl, adına ilişkin pek çok efsane ile tanınır. Tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin egemenliğinde kalan il, daha önce “*Çevlik*” ya da halk dilinde “*Çolik*” adıyla Palu ilçesine bağlı bir bucaktı. 1872 yılında ise “Çapakçur” adıyla ilçe, 1936 yılında da yine aynı isimle il haline getirilir. İlin eski adı olan “*Çevlik*” Anadolu halk ağızlarında: “dere kenarında bulunan bağlık-bahçelik yer” anlamına gelir. Gerçekten de Bingöl'ün eski yerleşim alanı olan Çevlik; Çapakçur suyunun kenarında bağlık-bahçelik, yeşil bir ovada kurulmuş olup, ismiyle tenasüp içindedir.¹²

Günümüzdeki Bingöl'ün yerinde kurulmuş olan ve 1945 yılına kadar “*Çapakçur*” adıyla bilinen yerin adına ilk defa ortaçağ İslam kaynaklarında “*Cebel-i Cûr*” (Yakût, II, 102) şeklinde rastlanmaktadır.¹³

İslam coğrafyacı ve tarihçileri yöre için “*Cebel-i Cûr*” adını kullanmışlardır. Yakut el- Hamevi (ö.1229) ve İbn Esir (ö. 1233) bu kullanımı tercih eder. Ermeni ve Fars kaynaklarına yansımaları ise “*Çapakçur*” şeklinde olmuştur. Bu arada yöreden geçen Memluk devlet adamı Yeşbeg, “*Çapakçur*”dan “Murat nehri kenarında kurulmuş bir kale” olarak söz eder.¹⁴

Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde “*Çapakçur*”un Büyük İskender tarafından kurulduğunu ve bu ismi de onun koyduğunu rivayetlere dayanarak belirtir. Seyahatnamede, Büyük İskender'in ağrılarını şifa bulmak ve başındaki iki boynuzundan kurtulmak için nice doktorlara başvurduğu halde bir türlü derdine çare bulamadığı için sonunda “*ab-ı hayat*” aramaya kalkıştığı anlatılır. Bu rivayetlere göre,

¹¹ Metin Tuncel, “Bingöl”, *TDVİA*, C.VI, İstanbul 1992, s.184.

¹² Okan Alay, a.g.e., s.12.

¹³ Metin Tuncel, a.g.m., s. 183.

¹⁴ Yusuf Baluken, “Belgelerle Bingöl Tarihi”, *Bingöl Haber Gazetesi*, Sayı: 67, Bingöl 2003, s.2

ab-1 hayat bulmak için epeyce uğraşan İskender, sonunda kaynağın kendisi olmasa da ondan beslenen bir pınardan içip ağrılarından ve boynuzlarından kurtulur. Faydasını gördüğü suya “*Makdis lisani*” üzere “*Cennet Suyu*” anlamına gelen “*Çapakçur*” adını verir. Hekimlerinden Filkos’u yanına çağırır ve ona: “Bu kadar zamandan beri benim hizmetçilerimdiniz ve ağrıma bir ilaç bulmaya kadir olamadınız. İlacını Cenab-ı Allah cennet nehirlerinden verdi. Tez benim için bir kale inşa edip ismini ‘Çapakçur’ koyunuz” der. Bu emir üzerine Murat nehri kenarında üç yüz on beş günde “Çapakçur Kalesi” inşa edilmiştir.¹⁵

Bingöl, 1844 yılına kadar “Çevlik” ismi ile nahiye merkezi olup Elazığ’ın Palu ilçesine bağlı idi. 1872 de ilçe merkezi olunca “Çapakçur” ismini aldı. Cumhuriyet devrinde, 1936 yılında il merkezi oldu.¹⁶ Bu tarihten itibaren 1945 yılına kadar “Çapakçur”, il merkezinin ismi olarak kullanılır. 1945 yılında Bingöl adını aldı. Bingöl, adını, bu adla anılan dağdan almıştır. Dağ ise adını, üzerindeki irili ufaklı yüzlerce, belki de binlerce buzul gölden almıştır. Böylece başı pare pare dumanlı, doruğu sütbeyaz olan karlı dağın üzerindeki buzul göller, bir kente isim olmakla onun bağrında ebedileşmişlerdir.¹⁷

Doğal güzellikleri ile tanınan Bingöl, Doğu Anadolu’nun adı söylencelere karışmış tarihsel bir ilidir. Bingöl Dağı, Muş, Erzurum ve Bingöl arasında paylaşılmış durumdadır. Bingöl Dağında buzul izine rastlanmaktadır. Bunlar küçük göller biçiminde dağa serpilmiş olarak bulunmaktadır. Yöredeki bu göllere ilişkin pek çok söylence vardır. Bazı Ermeni söylencelerine göre, Kutsal Kitap’ta sözü geçen Bingöl Dağı’ndaki göller, ab-1 hayat kaynağının bin parçaya bölünmesi ile oluşmuştur.¹⁸

Bingöl adına ilişkin pek çok efsane söz konusu olup, en çok bilinenleri şu ikisidir:

1.“Bir avcı, bir kuş vurmuş. Onu gölde temizlerken, kuş canlanmış ve göle dalıp kaybolmuş. Gölün ab-1 hayat kaynağı olduğu meydana çıkmış. Bu sır meydana çıkınca Allah’ın emriyle bin parçaya bölünmüş ve hangisinin ab-1 hayat kaynağı olduğu bilinmez olmuş.”¹⁹

¹⁵ Evliya Çelebi, *Seyhatname*, C.V, İstanbul 1970, s.113.

¹⁶ T.C. Bingöl Valiliği, *Bingöl 1967 İl Yıllığı*, Ankara 1967, s. 41.

¹⁷ Alay, a.g.e., s.10.

¹⁸ Komisyon, a.g.e., s.1325.

¹⁹ Evliya Çelebi, a.g.e., s.114.

2. “Bu bölgede savaşmakta olan iki ordudan birinde su sıkıntısı başlar. Savaşın nispeten hafiflediği bir sırada su sıkıntısı çekmekte olan ordunun bir kolu su bulmak için dağlara çıkar. Nitekim güzel bir su bulup içerler. Diğer arkadaşları içinde bir miktar yedeklerine alarak yola çıkarlar. Bir dahaki sefere kolay bulunması için de suyun yanına bezden bir işaret koyarlar. Birliklerine dönen askerlerin yerine diğer bir kol su içmek için dağlara tırmanmaya başlar. Başlarındaki komutan bir tepeye çıkıp ta yüzlerce gölü aynı anda görünce, hayretini şöyle ifade eder: “-Burası bir göl değil, bin göl!” Ve böylece o savaşın yapıldığı bölgedeki şehrin adı “*Bingöl*” olarak söylenilmeye başlar.²⁰

C. COĞRAFYASI

Bingöl ili, Doğu Anadolu bölgesi Yukarı Fırat bölümünde yer alır. Doğusu Muş, Kuzeyi Erzurum ve Erzincan, Batısı Tunceli ve Elazığ, Güneyi ise Diyarbakır illeri ile çevrilidir. Bingöl’ün arazisi çok dağlıktır. Yükseklikleri 3000 metreyi aşan dağlar bulunur. Dağlar üzerindeki yaylalar ve düzlüklerin yükseklikleri 2000 metreden aşağı düşmez. Ova niteliğindeki yerler bile 1000 metrenin üzerinde bulunmaktadır. Bingöl ovalarının dört bir tarafı dağ sıralarıyla çevrilidir. Dağların yüksek kısımlarını doruklar, buzul gölleri, etek kısımlarını ise *moren kalıntıları* kaplar. Dağlar genellikle seyrek ormanlık olup, meşe ağaçlarıyla kaplıdır. İl sınırları içindeki arazi oldukça engebeli ve yüksektir. Denizden ortalama yüksekliği 1250 metreyi aşar. Dağlar çok geniş bir alanı kaplar. Bingöl dağlarının yapısında genellikle bazalt andezitler bulunur. Türkiye’nin deprem *zonları* incelendiğinde ilin bulunduğu yerden kuzey-doğu, güney-batı yönünde uzanan bariz fay hatlarının geçtiği görülür. Bingöl’de dağlar orta kısımlarda birbirinden uzaklaşarak genişlemiş ve bu genişleyen yerde Bingöl ovası meydana gelmiştir. İl sınırları içindeki uzunluğu bakımından en önemli akarsu Peri suyudur. Murat nehri de ilin önemli akarsularından biridir. Bingöl’de büyük göl yoktur. Ancak çok sayıda küçük göl vardır.²¹

D. EKONOMİK DURUM

Bingöl’ün ekonomisi temel olarak tarım sektörüne ağırlıklı olarak da hayvancılığa dayanır. 1990 Genel nüfus sayımına göre çalışan nüfusun %79.61’i tarım

²⁰ Saim Sakaoglu, *101 Anadolu Efsanesi*, İstanbul 1976, s.235.

²¹ T.C. Bingöl Valiliği, *Bingöl 1995 İl Yılı*, Ankara 1995, s.34.

sektöründe, %1.80'i imalat sanayi sektöründe, %18.59'u hizmetler kesiminde yer almaktadır. Tarım sektöründe çalışan nüfusun büyük bir bölümünü hayvancılıkla uğraşanlar oluşturur. Sanayi ve ticaret bakımından oldukça geri kalan ilde, 1980 yılında kişi başına gelir 250 ABD Dolardı. Aynı yıl ülke genelinde kişi başına gelirin 1200 ABD Dolar olduğu göz önüne alınırsa, kişi başına gelir seviyesi bakımından çok gerilerde olduğu anlaşılmaktadır. Kalkınmada birinci öncelikli iller kapsamına alınan ilde ekonomiyi iyileştirme ve canlandırma faaliyetlerinde bir kıpırdanma görülse de henüz yeterince randıman alınamamıştır.²²

E. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI

Cumhuriyet'in ilanından önce Bingöl ve çevresinde eğitim; Osmanlı medrese sistemi ile eğitim yapılmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle kırsal alanlarda yatılı medreseler sistemi hakim durumdaydı. Genellikle yaşları 10-23 arasında çocuk ve gençler, bu medreselerde eğitim görmekteydiler. Medreselerde dini eğitimin yanı sıra Mantık, Astronomi ve Matematik gibi dersler de verilmiştir. Daha sonra yöre halkının varlıklı ailelerinin çocukları Tanzimat ve II. Abdulhamit dönemlerinde açılan Aşiret mekteplerinde okutulmuş ve devletin belirli kademelerinde memur olarak görev almışlardır.²³

Cumhuriyet'in ilanından itibaren ülke yeni bir eğitim sistemine geçmiştir. Çağdaş eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü araştırma sahasındaki ilköğretim okullarından ilki, 1936 yılında kurulan "Sarayıçi İlkokulu" olup, bu okulu nüfusun artışına bağlı olarak yeni oluşan mahallelerdeki ilkokullar takip etmiştir.²⁴

Bölgenin çoğunlukla dağlık olması ve yerleşim birimlerinin daha çok köy ve mezralar halinde yoğunlaşmasından dolayı 1980 yılına kadar Bingöl'de okuma-yazma oranı çok düşüktü. Atatürk'ün 100. doğum yılı münasebetiyle açılan okuma-yazma kursları sayesinde okuma ve yazma oranında önemli bir artış elde edildi. Bugün okuma ve yazma bilenlerin oranı %90 civarındadır. Aktif nüfus olarak nitelenen 14-44 yaş grubu içerisindeki bayanların okur-yazarlık oranı % 43.8, erkeklerinki ise % 71.6'dır.

²² Alay, a.g.e., s.25.

²³ T.C. Bingöl Valiliği M.E.M., *Bingöl İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Malatya 1998, s.17.

²⁴ Hasbi Soylu, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir Araştırma Bingöl*, Erzurum 2003, s.82.

İl düzeyinde Eğitim-Öğretimin önemi uzun yıllar anlaşılammıştır. Yaşlı kesimin çoğu okuma-yazmayı askerlik döneminde ve okuma-yazma seferberlikleriyle öğrenmişlerdir. Son yıllarda eğitim-öğretime daha çok önem verilmekte; cinsiyet ayırımı problemi azalmaya başlamıştır. Geçmiş yıllara oranla okur-yazar kız çocuklarının oranı artmış durumdadır.

Türkiye genelinde özellikle 80'li yıllardaki ekonomik gelişmelere bağlı olarak eğitime verilen önemin artması sonucu hız kazanan okullaşmaya bağlı olarak Bingöl'de de okulların sayısı hızla artmıştır. Öyle ki, 2000 yılı itibariyle açılan okulların sayısı biri özel olmak üzere, 18 ilköğretim okulu, 9 lise olmak üzere 27'dir. Ayrıca ilde ve Fırat Üniversitesi'ne bağlı bir meslek yüksek okulu bulunmaktadır.²⁵

2000-2001 öğretim yılı itibariyle göre il genelinde, ortaöğretim düzeyinde 1453'ü kız, 3356'sı erkek olmak üzere toplam 4809 öğrenci öğrenim görmektedir. Mevcut öğretmen sayısı 562, ihtiyaç duyulan öğretmen sayısı 312'dir. İlköğretim düzeyinde 16618 kız, 25212 erkek toplam 41830 öğrenci öğrenim görmektedir.²⁶

Temmuz-Ağustos aylarında Bingöl Dağları'nda güneşin doğuşunu izlemek mümkündür. Solhan İlçesi Hazarşah Köyü civarında Yüzen Ada vardır. Bingöl-Erzurum karayolunun 20. kilometresinde Kös Kaplıcaları, Genç İlçesi'nde içmelerbulunmaktadır. Bingöl-Elazığ karayolunun 20. kilometresinde Kayak Evi (Şarge) bulunmaktadır. Elazığ yolu üzerinde bal-kaymağı ile ünlü Ğezik vardır. Kiğı Camii, Kral Kızı Kalesi ve Temran Mezarlığı gezilebilecek nitelikte olan tarihi değerlerdir.²⁷

²⁵ Soylu, a.g.e., s.84.

²⁶ TC. Bingöl Valiliği M.E.M, *Bingöl İli 2001-2005 Yılları Eğitim Hedef ve Stratejileri*, Bingöl 200, s.73.

²⁷ Doğan Karasu, *Bingöl'de Sosyal ve Kültürel Yaşam*, İstanbul 2004, s. 11.

İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ-SOSYAL BİR OLGU OLARAK ZİYARET FENOMENİ

A. KUTSALIN TEZAHÜR BİÇİMİ VE KUTSALLA KURULAN BİR İLİŞKİ BİÇİMİ OLARAK ZİYARET FENOMENİ

Dilimizde birini veya bir yeri görmeye ya da gezmeye gitmek anlamına gelen ziyaret sözcüğü, Arapça “ziyaret” kelimesinden gelmekte olup, aynı manaya gelmektedir. Yine Arapça “zevr” sözcüğü, hem ziyaret etmek, hem de ziyaret eden manalarına gelir. Ancak ziyaret eden anlamına gelen “zair” sözcüğü daha yaygındır. Zuvar ve mezar kelimeleri de bir kimseyi görmeye gitme manasını ifade etmekle beraber mezar, Türkçe de kabir olarak ifade edilir.²⁸ Bu kelime daha çok dinî manada ibret almak için kabirleri, sevap kazanmak için de mübarek yerleri, akrabaları ve hastaları görmeyi ifade eder. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de ziyaret ile ilgili tek ayet,²⁹ “ta kabirleri ziyaret ettiniz” şeklinde geçmektedir. Bu ayette, İslam öncesi dönemde kabir ziyaretleri, dini gayretin dışında veya kabile mensuplarının, kendilerine ölülerini de katarak övünme davranışı sergilediklerinden dolayı yerilip yasaklanmıştır.

Hz. Peygamber’in hayatında da kabir ziyaretini yasaklayan ve daha sonra buna müsaade eden iki uygulama bulunur. O’nun kabir ziyaretini kadın-erkek herkese yasaklaması, “Yanakları yumruklamak, elbiselerini yırtmak ve ağıt yaparak ağlamak...” (Buhari, Cenaiz: 19) gibi İslam’ın genel karakterine uymayan bazı cahilliye adetlerinin terk ettirilmesi, kabirlere ve dolayısıyla içindekilere aşırı saygı besleme ve hatta onlara ibadet etme şeklinde görülen şirk belirtilerini yok etme amacına dayanır. Bu amaç Müslümanlar tarafından idrak edildikten sonra Peygamber, ahireti hatırlattığı için, kabir ziyaretinin yapılabileceğine izin vererek³⁰ bu yasağı kaldırmıştır. Hatta Hz. Peygamber’in, annesinin mezarının bulunduğu kabristanı sık sık ziyaret ettiği ve mezarın başında ağladığı³¹ rivayet edilir. Ancak Hz. Peygamber’den sonra Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa gibi kutsal mekanların ve peygamberlerin türbelerinin ziyaret edilmesi ile ilgili tartışmalar başlamıştır.³²

Bununla birlikte, burada ele almak istediğimiz ziyaret fenomeninin, bu olağan kabir ziyaretinden de oldukça farklı bir konuya tahsis edildiğini belirtmeliyiz. Zira

²⁸ M. Yaşar Kandemir, “Ziyaret”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB, İstanbul, 1993, C.XII, s.620.

²⁹ Kur’an-ı Kerim, 102/2.

³⁰ Müslim, Cenaiz: 106, Ebu Davud, Cenaiz: 77-102.

³¹ İbn Hanbel, Müsned: II/441, Müslim, Cenaiz: 106.

³² İskender Oymak, *Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Malatya, 2002, s.14.

burada bahis konusu olan yadır, türbe, kümbet, tekke, ziyaret, dede mezarı gibi çeşitli adlarla anılan ve çoğunlukla kendilerine veli, evliya, eren, ermiş, abit, zahit, alim, sofu, seyyid, şeyh, gazi, mübarek, pir, dede, baba, abdal yahut şehit gibi türlü isim ve sıfatlar verilerek manevi güç ve meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere, belli hacet, dilek, istek ve muratlarla yapılan ziyaretler ve bu çerçevede oluşmuş bulunan inanç ve uygulamalardır.³³

Aslında söz konusu olayla ilgili olarak araştırma alanımızda en yaygın olan terim de ziyarettir. Öte yandan ziyaret yerleri, her zaman için, kendilerinde belli bir manevi güç, feyz ya da bereket bulundurduğuna inanılan ve bir takım efsaneler, hikayeler, kerametler ve mertebeler atfolunan kişilerin mezarları, türbeleri yahut onlara ithaf olunan makamlar değildir; zira kutsal bilinen bir kısım taş, ağaç, kaynak, göl, kaya ve dağ gibi mekanlar ve şeyler de ziyaret yeri kategorisine dahil bulunmaktadır.³⁴ Ziyaret terimi ile beraber kullanılan diğer bir terim ise “adak” terimidir. Türkçe olan ve Türkler tarafından yaygın olarak kullanılan³⁵ adak terimi, sayrılıktan sağılma, çocuk sahibi olma, evlenme, zor bir durumdan kurtulma vb. gibi amaçlara yönelik isteklerin yerine getirilmesi için yüce varlıklara, erişlere, tapınaklara, yatırlara, ziyaretlere adanan oruç, kurban, yiyecek eşya³⁶ anlamlarına gelmektedir.

Ziyaret inancı yalnızca Türk yahut İslam dünyası ile sınırlı değildir. Zira bilindiği gibi, natürizm ve animizm diye adlandırılan ve tabiatta yahut tabiat kuvvetlerine veya onların kişileştirilmiş şekillerine veyahut da ruhlara ve özellikle de ata ruhlarına tapınma şeklindeki inanç ve uygulamalara Afrika, Amerika ve Avusturalya'nın ilkel yerlilerinin yanısıra Uzak Doğu ülkelerinde ve hatta Çin'de, Hindistan'da, Eski Yunan ve Roma'da da rastlanmaktadır. Öte yandan Hıristiyanlık, azizler kültürünü, daha ilk dönemlerinden itibaren dinî hayatın önemli bir parçası haline getirmiş bulunmaktadır. Yaygın görüşün aksine bu tür inançlar sadece kırsal alanlarda değil, aynı şekilde şehir çevrelerinde, evrensel ve yüksek dinler seviyesinde, “halk dindarlığı” dediğimiz bir form içerisinde kendini gösterebilmektedir. Bunun çeşitli örneklerini, evrensel dini cemaatlerin hemen hepsinde, hatta günümüz toplumlarında, müslüman topluluklarında dahi bulmak mümkündür.³⁷

³³ Ünver Günay, Harun Güngör, Şaban Kuzgun, vd., *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri, 1996, s.10.

³⁴ Günay vd., a.g.e., s.11.

³⁵ Hikmet Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, AÜİF Yay., Ankara 1967, s.19.

³⁶ S. Veyis Örnek, *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1973, s. 11.

³⁷ Günay, *Din Soyolojisi*, s.354.

Şu halde, böylesine bir perspektiften bakıldığında ziyaret inancı ve olayı dünya ölçüsünde yaygınlığa sahip bulunan bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁸

B. ZİYARET FENOMENİNİN YAPISAL VE FONKSİYONEL ANALİZİ

Ziyaret fenomeni ülkemizin pek çok yerinde olduğu gibi Bingöl ve çevresinde de halk dindarlığının önemli bir göstergesi durumundadır. Bu durum, kendilerinde tabiatüstü ve olağanüstü güçler olduğuna inanılan türbeler, mezarlar, ağaçlar, taşlar, su kaynakları gibi yerlerin ziyaret edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Ziyaret yerleri öteden beri insanlar için bir çekim ve cazibe merkezleri olmuşlardır. İnsanları bu derece kendilerine çekmelerinin altında yatan en önemli etken, saydığımız kişi ve nesnelere bulunduğu inanılan manevi güç ve feyzdir. Fenomenolojinin diliyle ifade etmek gerekirse, kutsalın onunla bir takım ritüel ve usullerle temasa geçilmesi halinde, insanlara faydasının dokunacağına inanılmasıdır.³⁹

Ziyaret yerlerine cazibe gücünü sağlayan şey, onlarda bulunduğu inanılan kudsiyettir. Yapısal bakımdan ziyaret fenomenini, kutsalın bir tür tezahür ve yaşayış biçimi şeklinde tanımlayabiliriz. Dinler tarihi ve fenomenoloji araştırmaları bize insanlık tarihi içinde kutsalın çok değişik formlar altında tezahür ettiğini ve yaşandığını öğretmektedir.⁴⁰

Her çeşit din ve inançlarda hiç değişmeyen bir özellik göze çarpar. O da gerçek ya da düşsel olan şeyleri; kutsal (sacre), kutsal olmayan (profane) şeyler diye iki sınıfa ayırmasıdır. Kutsallık sadece Tanrılara özgü bir nitelik değildir. Her şey kutsal olabilir.⁴¹ Maddi, manevi sıkıntıları olan insanların dertlerine deva bulmak için türbeleri ziyaret etmeleri, taşlarına el yüz sürmeleri, suyundan içmeleri, ağaçlara çaput bağlamaları bunlarda olduğuna inanılan kutsallıktan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Kutsal varlıkların bu özellikleri, bizim dünyamıza ait olmayan bir gerçeğin, “doğal”, “din dışı” dünyamızın ayrılmaz bir parçası olan nesnelere içinde açığa çıkması ile mümkün olur. Belirtilen kutsal taş, kutsal ağaç; taş veya ağaç olarak tapınma nesnesi değildir. Çünkü kutsalın tezahüründen dolayı onlar artık ne sadece taş, ne de ağaçtır. Onlar kutsal olanı açığa çıkarmaktadırlar. Bu yüzden eski toplumlara mensup insanlar, mümkün olduğunca kutsalın içinde veya kutsallaştırılmış nesnelere yakınında yaşama

³⁸ Günay, vd., a.g.e., s.11.

³⁹ Günay, vd., a.g.e., s.104.

⁴⁰ Günay vd., a.g.e., s.104-105.

⁴¹ Nurettin Şazi Kösemihal, *Durkheim Sosyolojisi*, İstanbul 1993, s.100.

isteğini sergilemişlerdir.⁴² Günümüzde de kutsal olduğuna inanılan nesnelereki sirayet özelliği nedeniyle insanlar türbelerin yakınına defnedilme, kutsal kabul edilen türbe taşına el sürme, toprağından yeme, örtüsünden bir parçayı suya batırıp, bu suyu şifa niyetine içme, ağaçlara çaput bağlama, türbe taşından ve toprağından bir parçayı alıp beraberinde götürme gibi bir takım davranışlarda bulunmaktadırlar. Sirayet özelliği kutsalın yapısal bakımdan önemli bir karakteristiğidir.⁴³

Ziyaret fenomeninin toplumsal hayatta fonksiyonel bir biçimde bütünleştiğini görmekteyiz. Hastalıklar, çaresizlikler ve sıkıntılar içerisindeki insanlar için ziyaret olayı bir sığınak ve hatta bir çok durumlarda son bir melcedir. Kuraklık, sünnet, evlenme, çocuk sahibi olma gibi hayatın kritik safhaları ve anları için de o, bir güven ve ümit kaynağıdır. Ziyaret fenomeninde din, tarih, kültür ve toplum iç içedir. Böyle olduğu içindir ki, ziyaret yerleri ve oralarda yatan mübarek kişiler dini kişiliklerdir. Dini şahsiyetler, şehitler, gaziler, kahramanlar ve erenlerdir.⁴⁴ Türklerin buldukları yerler de dahil, İslam dünyasının çeşitli yer ve zamanlarında yaşamış velilerin hepsinin kült konusu olmadıkları görülür. Kült konusu olmuş veliler araştırıldığında bu velilerin, ait oldukları toplumun içtimaî, dinî ve ahlakî değerlerinin tamamının yahut bir kısmının temsilcisi olduğu, en azından buna inanıldığı görülür. Bu safhadan sonra kerâmet unsuruyla o veli daha yaşamakta iken, bu dünyadakinden bambaşka, fevkalade olaylarla süslü bir dünya ile kuşatılır. Veli öldükten sonra, kendisi hayatta iken sahip olduğuna inanılan insanüstü hüviyetinin, güç ve kudretinin devam ettiğine inanılır. Artık o veli etrafında, bu yönünü ortaya koyan kerametlerden oluşan bir menkabeler sistemi teşekkül eder ve bu giderek bir çığ gibi büyür.⁴⁵

Ülkemizin pek çok yerinde bütün canlılığı ile devam eden ziyaret fenomeninin temelini, İslam öncesi eski Türk inançlarına kadar dayandığı belirtilmektedir. Bilindiği gibi Türkler, Müslüman olmadan önce temasta buldukları kültür çevrelerinde, Şamanizm, Budizm, Zerdüştilik, Mazdeizm, Maniheizm ve Hıristiyanlık gibi, birbirinden mahiyet itibariyle farklı dinlere girmişlerdir. Bu değişiklikler esnasında bir önceki din, yenisinin gelmesi ile tamamen ortadan kalkmamış, çoğu defa kendini yeni dinin kalıplarına uydurarak varlığını sürdürmüştür. Ünver Günay'ın ifadesi ile "...milli

⁴² Mircea Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, (çev. M. Ali Kılıçbay), Ankara 1991, s.7.

⁴³ Günay vd., a.g.e. s.106.

⁴⁴ Günay vd., a.g.e., s.107.

⁴⁵ Ocak, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Ankara 1984, s.5.

dinin yerini evrensel bir dine bıraktığı durumlarda dahi kırsal bölgeler, eski milli din inancı ve uygulamalarını uzun süre ve büyük ölçüde muhafaza ettirirler."⁴⁶

Türklerdeki veli kültürünün temelini Şamanist dönemde atıldığı söylenebilir. Eski Türk Şamanları incelendiğinde Türk veli inancıyla benzerlikler gösterdiği görülür. Üstün ruhani güçlerle donanmış bu insan tipi, Müslümanlıkla bağdaşmakta güçlüğe uğramadı. Türklerin İslamiyet'i tanımlarının mutasavvıflar kanalıyla olması, bu ruhani insan tipinin Tasavvuftaki veli kültürüne dönüşmesinde önemli etkisi olmuştur.⁴⁷

Tarihin her döneminde Kutsalın geleneksel kültürlerde Atalar kültü, yer-su vb. kültürler şeklinde mevcut olduğu bir gerçektir. İlahi dinlere geçiş yapan insanların daha önce sahip oldukları inanç ve pratikleri kolay kolay terk etmediklerini görmekteyiz.⁴⁸

Ziyaret fenomeni halk kültürü, örf ve ananeleri ve dindarlığı ile öyle bir bütünleşme içerisine girmiştir ki, bu haliyle onu, toplumun dini, sosyal ve kültürel yaşantısının ayrılmaz bir parçası şeklinde değerlendirmek yanlış olmasa gerektir.

C. ZİYARET OLGUSUNUN TARİHİ DİNİ VE KÜLTÜREL BOYUTLARI

Eski Türk dini üzerine yapılan araştırmalar Türklerin, Budizm'den Şamanizm'e, Zerdüştilik'ten Manheim'e, Hıristiyanlık'tan, İslamiyet'e kadar pek çok farklı inanç ve dinlerden etkilendikleri ve bu dinlere intisap ettiklerini ortaya koymaktadır. Yukarıda da kısaca işaret ettiğimiz gibi, Türklerin bir inançtan diğerine geçerken önceki inanç ve kültürlerini tamamen terk etmediklerini bunlardan bir kısmının fonksiyonları değişime uğrayarak, ama bir kısmı da aynen yaşayarak devam ettirmişlerdir.

Ziyaret fenomeni açısından olayı ele aldığımızda, eski Türk inancında yer alan veli kültürünün bir anlamda ziyaret fenomenini açıklar bir mahiyete sahip olduğu görülecektir. Veli kültü "*fevkalade kuvvet ve kudretlerle mücehhez olup Tanrıya yakın kabul edilen bir şahsiyetin her hangi bir konuda – sağ veya ölü iken- yardımının dokunulacağına inanılması ve bunu temin için belli yollara başvurulması*"⁴⁹ şeklinde tarif edilmektedir. Dinler tarihi araştırmaları veli kültürünün Budizm, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi dinlerde de benzer özellikler gösterdiğini ortaya koymuştur. Örnek olarak Hıristiyanlıktaki "aziz" kültürünü gösterebiliriz. Eski Türkler, bir takım göllerin, dağların,

⁴⁶ Günay, a.g.e., s.354.

⁴⁷ Ocak, a.g.e., s.9.

⁴⁸ Oymak, a.g.e., s.13.

⁴⁹ Ocak, a.g.e., s.4.

pınarların, ağaçların, taşların (kayaların) veya tepelerin de ruhu olduklarına inanmakta ve bunlara “yer-su” demektedirler. Nitekim eski Türklerde yüksek dağlar tanrıların yolu olarak kabul edilmekteydi.⁵⁰

Türkler'deki ziyaret olgusunun şekillenmesinde, onların İslami kabullerinden sonra başlayıp günümüze kadar geçen sürecin büyük oranda etkisi olmuştur. İranlıların etkisiyle oluşan tasavvuf anlayışı, ziyaret inancında da yansımalar meydana getirmiştir. Türkler'in İslamiyet'e girişinden sonra tasavvufun veli telakkisi Türk mutasavvıflarınca aynen benimsenerek devam ettirilmiştir. Tasavvufun Türkler arasında yayılmasındaki en büyük pay hiç şüphesiz, “Ahmet Yesevi” ve onun fikirlerini benimsemiş “Horasan Ekolüne” mensup gezgin dervişlere aittir. Anadolu'nun fethinden hemen sonra bu coğrafyaya göçen Türk unsurları arasında “Horasan Erenleri” veya “Horasan Evliyaları” denilen dervişler gelmişlerdir. Bunlar gezdikleri yerlerde anlattıkları kerâmet ve menkıbelerle halkın teveccühünü kazanmışlardır.⁵¹

Araştırma sahamız olan Bingöl ve çevresindeki ziyaret ve ziyaret yerleri ile ilgili inançlarla ve pratiklerin, Türklerin yüzyıllardır yaşadığı geniş coğrafyadaki inançlarla benzerlikler göstermesi;⁵² Bingöl ve çevresindeki ziyaret ve ziyaret yerleriyle ilgili inanç ve pratiklerin de aynı kökene tekabül ettiğini ortaya koymaktadır.

Bingöl ve çevresinde ziyarete konu olan türbe, ağaç, su kaynakları gibi yerlerin birer ziyaretgaha dönüşmesinde, bu bölgede yaşayan şeyhlerin büyük etkisi olmuştur. Burada yaşayan halkın dini, sosyal ve kültürel hayatını önemli ölçüde etkileyen şeyhler, halkın büyük sevgi, saygı ve teveccühüne mahzar olmuş şahsiyetler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bingöl yöresinde geniş bir alana yayılarak, irşat hizmetlerini ifa etmiş olan bu şeyhler, halk arasında anlatılan ve ağızdan ağza aktarılarak yayılan kerâmet ve menkıbeler yoluyla şöhret bulmuşlardır. Günümüzde bu kerametler hala bütün canlılığı ile anlatılmaktadır. Bunların örneklerine tezimizin ikinci bölümünde geniş bir şekilde yer verdik. Olağanüstü manevi güç ve feyze sahip olduklarına inanılan şeyhlere sağlıklarında gösterilen saygı ve hürmet, öldükten sonrada devam etmiştir. Bingöl'ün değişik yerlerinde medfun bulunan bu şeyhlerin mezarları üzerine türbeler yapılmak suretiyle, buralar birer ziyaret mekanı haline gelmiştir.

⁵⁰ Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C.II, M.E.B., Yay., İstanbul 1997, s.129.

⁵¹ Y. Mustafa Keskin, “Turhal, Yeşilyurt ve Sulusaray İlçelerinde Halk Dindarlığının Bir Boyutnu Oluşturan Ziyaret İnanç ve Uygulamaları”, F.Ü.İ.F. Dergisi, Sayı:4, Elazığ 1999, s.190.

⁵² Bkz. Yaşar Kalafat, *Eski Türk Dini İzleri*, Ankara 1998.

Araştırma sahamızda geçen ve özelliklerini aktardığımız “şeyh” kavramı ile “veli kültü” arasındaki benzer motifler olması dikkat çeken önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Acziyet içindeki insanların bu türbeleri ziyareti, sade bir kabir ziyareti olmasının ötesinde, bir takım ritüel ve mensekleri içeren bir şekilde gerçekleşmektedir. Türbenin etrafında dönme, toprak ve taşından alma, üzerindeki yeşil örtüden bir parça kesme, taşına el sürme, bastonuna dokunma vb. mezar ziyareti dışında bir takım uygulamalara konu olmaktadır. Bu uygulamalara İslam’ın Sünni yorumunun karşı çıkmasına ve Vehhabiler’in bu konudaki şiddetli yasaklamalarına rağmen İslam aleminin hemen hemen her tarafında rastlanmaktadır.

Sonuç olarak, ülkemizde varolan ziyaret fenomeni, kökleri eski Türk dini ve kültürüne uzanan ve zamanla Türklerin karşılaştıkları farklı kültür ve inançlarla zenginleştirdikleri, İslamiyet’e girdikten sonra bütün bu farklı unsurların Anadolu’da dini- tasavvufi bir potada eritilmesi sonucu oluşmuş, kompleks unsurları meczeden bir gerçekliktir.⁵³

⁵³ Günay vd., a.g.e., s.115.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİ VE FENOMENOLOJİK BOYUTLARI İÇERİSİNDE BİNGÖL MERKEZ VE MERKEZE BAĞLI KÖYLERDEKİ ZİYARET VE ZİYARET YERLERİ

A. BİNGÖL MERKEZDEKİ ZİYARET YERLERİ

1. Şeyh Ahmet Türbesi

Şeyh Ahmet Türbesi Bingöl-Genç karayolunun 3. kilometresinde bulunmaktadır. Bingöl ve çevresinde en çok ziyaret edilen yerlerin başında gelmektedir. Şeyh Ahmet'in tarihi kişiliği hakkındaki bilgiler kesin olmamakla beraber, halk arasında anlatılan rivayetlere dayanmaktadır. Şeyh Ahmet'in Horasan erenlerinden Seyyid Süphan'ın torunlarından olduğu; 1200'lü yıllarda Horasan'dan gelen erenlerden Seyyid Süphan (Dervişgev), Bağ'ın yöresinde, Alaaddin Keykubat döneminde gösterdiği kerametten dolayı Çapakçur'da Abitor (Ab-i Tehur) bölgesi kendisine vakfedilmiş inanılmaktadır. Ayrıca bu bölgeye yerleşerek burada bir tekke kurduğuna ve Şeyh Ahmet'inde onun torunlarından olduğu rivayet edilmektedir. Şimdi mezarının bulunduğu yerde bir tekke kuran Şeyh Ahmet, burada kimsesizleri ve yoksulları yedirip içirmiştir.⁵⁴

Uzun yıllar Şeyh Ahmet'in mezarı üzerinde türbe yoktu. Türbeyi yaptıran ve şimdi hayatta olmayan Hasan Anşin'nin eşinin anlattığına göre; Hasan Anşin birkaç gece üst üste Şeyh Ahmet'i rüyasında görür. Şeyh, rüyada ısrarla üzerine türbe yapılmasını istemektedir. Hasan Anşin maddi durumunun olmadığını söylemesine rağmen, bu isteğini tekrarlar. Bunun üzerine Hasan Anşin çevresinden topladığı yardımlarla mezarının üzerine türbe yaptırır. Daha sonrada türbeye hemen bitişik olmak üzere küçük bir mescit yapılır.⁵⁵ Türbe basit bir yapı olup, iki metre yükseklikte ve dört metre genişliğindedir. Ağaçlık ve yeşil bir yer olan ve ortasından bir derenin geçtiği bu yer, aynı zamanda bir mesire yeridir. (Resim:7) Yaz aylarında hem piknik, hem de ziyaret amacı ile gelenler tarafından dolup taşmaktadır. Türbenin yakınlarında, özellikle buraya gömülmek isteyenlerce bir mezarlık da oluşmuş durumdadır. Türbenin türbedarlığını yakın zamana kadar türbeyi yaptıran Hasan Anşin yapmakta idi. Onun vefatından sonra hanımı, bu görevi sürdürmektedir. Ziyaretçileri karşılayan ve türbenin

⁵⁴Hazır Ali Beyazyıldırım, 1946 Varto doğumlu, ortaokul mezunu,emekli

⁵⁵Türkan Anşin, 1935 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, Şeyh Ahmet Türbesinin türbedarı.

bakımını yapan bu hanım, ziyarete gelenlere Şeyh Ahmet'in kerametlerini anlatmaktadır.

Bingöl merkezden ziyarete gelen bayanlarla yaptığımız mülakat ve görüşme kağıtlarından elde ettiğimiz verilere göre; bu bayanlar, Şeyh Ahmet Türbesine daha önceleri de ziyaret maksadıyla geldiklerini ifade etmişlerdir. Bir bayan çocuğunun konuşmadığını o yüzden buraya getirdiğini; komşusunun da beli ağrıdığı için buraya geldiğini, daha önce de annesinin ayağı ağrıdığı için geldiğini ve şifa bulduğunu belirtmiştir.

Görüşme yaptığımız diğer bir bayan da, burayı sık sık ziyaret ettiklerini ifade etmiştir. Buraya daha önce geldiklerinde, diledikleri dilekler gerçekleştiği için bugünde ziyaret amacıyla geldiklerini söylemişlerdir. Bayanlar gerçekleşen dileklerinin ne olduğunu söylemekten kaçınmışlardır.

Halk arasında ağlayan birkaç yetimi doyurduğu ve yetimlerin annelerinin yaptığı bu yardım sebebiyle kendisine dua ettiği, böylece velilik mertebesine ulaştığına inanılan⁵⁶ Şeyh Ahmet hakkında, Bingöl halkı arasında bir çok menkibe anlatılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Menkibe I :Şeyh Ahmet'in bir tane öküzü varmış. Fakat çift sürmeye giderken çift öküzlü sabanı götürürmüş. Bunu merak eden köylüler bir gün onu takip etmişler. Gördükleri karşısında şaşırılmışlar. Çünkü sabanlardan birini öküz diğerini ise bir ayı sürüyormuş. Şeyh Ahmet bu durumun nedenini soran köylülere, bunun, yetim çocukları doyurduğu için Allah'ın kendisine bir lütfü olduğunu söylemiştir.⁵⁷

Aynı menkibe farklı bir versiyonla Tokat/Akarçay Kasabası'nda bulunan "**Hahı Baba**" için de anlatılmaktadır. Ancak orada Şeyh Ahmet'in sabanını süren bir ayı iken, Hahı Baba'nın sabanını sürenler ise geyiklerdir.⁵⁸

Menkibe II : Kıbrıs savaşına katılan yüzbaşılardan biri savaştan sonra Bingöl'e gelir. Şeyh Ahmet'in mezarını ziyaret etmek ister. Nedenini soranlara "*Ben Kıbrıs savaşında bir savaş uçağını kullanıyordum. Birden uçağın yakıtının bittiğini gördüm. Tam bu sırada yaşlı, sakallı bir zat uçağın içinde belirdi, ve bana: 'korkma devam et,*

⁵⁶ Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil.

⁵⁷ Burhanettin Bazencir, 1964 Bingöl doğumlu, lise mezunu, memur.

⁵⁸ Bkz, Y. Mustafa Keskin, "Tokat ve Yöresindeki Sünni ve Alevi Topluluklarında Halk Dindarlığının Bir Boyutunu Oluşturan Ziyaret İnanç ve Uygulamalarındaki Benzer ve Farklılıklar", *F.Ü.İ.F. Dergisi*, Sayı:5, s. 214, Elazığ 2000.

ben Bingöllü Şeyh Ahmet'im' dedi. Böylece yakıtsız uzun süre devam ettim. Şimdi bana yardım eden bu zatı ziyarete geldim" demiş.⁵⁹ Buna benzer bir menkibe, yine Tokat'da bulunan "*Bal Dede*" için anlatılmaktadır. Nitekim, Bal Dede'yi Kıbrıs Savaşı'ndan sonra bir subay ziyarete gelir. Kıbrıs'da beraber savaştıklarını söyler.⁶⁰ Diğer bir menkibe Malatya/ Akçadağ ilçesinde bulunan Dur Abdar için de anlatılmaktadır.⁶¹

Menkibe III :Şeyh Ahmet türbesinin üst tarafında bulunan askeri birlikte nöbet tutan bir asker gece nöbeti sırasında, silahını nöbet yerine bırakıp türbeyi ziyarete gidiyormuş. Bir gece bu durumu fark eden komutanı çok kızmış. Gidip silahını almak isteyince, silah birden kendi kendine doğrulup kendisine doğru nişan almış. Silahı her almak istediğinde bu durum tekrarlanmış. Komutan korkmuş ve askere herhangi bir ceza vermemiş.⁶²

Şeyh Ahmet Türbesi şehir merkezine yakın olması nedeni ile en fazla ziyaret edilen yerlerden biridir. Türbeyi ziyaret her gün olmaktadır. Özellikle yaz aylarında. Perşembe ve Cuma günleri ziyaretçi akınına uğramaktadır. Burayı ziyarete gelenler önce türbeye bitişik olan mescitte iki rekat namaz kılarlar. Daha sonra Kur'an okuyup dua ederler ve dileklerini dilerler. Kur'an'dan daha çok Fatiha, Felak, Nas ve Yasin sureleri okunur. Şeyh Ahmet Türbesi'nin diğer bir özelliği, buranın aynı zamanda bir adak yeri olmasıdır. Burayı ziyaret edip de dilekleri gerçekleşenler tekrar gelip adak kurbanı keserler. Mevlid okutup şeker dağıtanlar da vardır. Çeşitli hastalıklardan muzdarip olanlar, özellikle felçli hastalar, çocuğu olmayanlar, çocuğu konuşmayanlar, maddi, manevi sıkıntısı olanlar, dilek ve istekleri olanlar tarafından ziyaret edilmektedir.

63

2. Şehit Sekiz Asker

Şehit sekiz askerin mezarları Bingöl merkez Düzağaç mevkiinde bulunan şehir mezarlığında yer almaktadır. (Resim:3) Şehit askerlerin mezarları başında yer alan tabelada şu bilgiler yer almaktadır: "*27 Ekim 1964 tarihinde Düzağaç'ta meydana gelen orman yangınına söndürmeye giderken 221.P.A. ait araçlardan birinin Çapakçur*

⁵⁹ Hazır Ali Beyazyıldırım, 1940 Varto doğumlu, ortaokul mezunu, emekli.

⁶⁰ Bkz, Keskin, a.g.m., s. 212.

⁶¹ Oymak, a.g.e., s. 32.

⁶² Necla Beki, 1964 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.

⁶³ Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

köprüstünden uçması ile meydana gelen kazada şehit olan sekiz askerimizin aziz ruhlarına...”

Şehir mezarlığında bulunan şehitlerimizin mezarları bir arada bulunmaktadır. Halk tarafından sürekli ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretler özellikle Perşembe ve Cuma günleri yapılmaktadır. Burayı ziyaret edenler Fatiha, Felak ve Nas surelerini okur ve dua ederler. Bu ziyaret yerinin belli bir ziyaret amacı yoktur. Her türlü dilek ve istek için ziyaret edilmektedir.⁶⁴

3. Seyda Efendi

Seyda Efendi'nin kabri, Bingöl merkez Düzağaç mevkiinde bulunan şehir mezarlığında yer almaktadır. Tarihi kişiliği hakkında şu bilgilere ulaştık: Adı Molla Muhammed'dir. H. 1200'lü (M.1780) yılların başında Genç ilçesine bağlı Şin köyünde dünyaya gelmiştir. Babası dönemin önde gelen alimlerinden olan Molla Züfer'dir. Diyarbakır ve civarında uzun yıllar müderrislik yapmıştır. Molla Muhammed ilk tahsilini babası Molla Züfer'in yanında yaptıktan sonra, ilim tahsiline devam etmek için Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ta Şeyh Abdulkadir Geylani Efendi'nin medresesinde tahsiline devam etmiştir. Burada başta Tasavvuf ve Fıkıh olmak üzere İslami İlimleri tahsil ettikten sonra irşat hizmetinde bulunmak için memleketine geri dönmüştür. Özellikle feraiz konusunda derin bilgisi bulunan Molla Muhammed, Arapça ve Farsça dillerine vakıftı. Çapakçur bölgesinde müderrislik yapmış, çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Talebeleri arasında meşhur Çan Şeyhi Şeyh Ahmet Efendi de yer almaktadır. Aynı zamanda Şeyh Ahmet ile yakın arkadaşlıkları da vardır.⁶⁵

Çevresinde abid ve zahid bir insan olarak bilinen Molla Muhammed hakkında Yılmaz Akbulut Bingöl Tarihi isimli kitabında şöyle yazmaktadır: *“Bingöllü Seyda Efendi'nin de zamanında çok kerametleri görüldüğü bilgili ve çok sevilen bir insan olduğu, Bingöl halkı tarafından her zaman saygıyla anıldığı görünmektedir.”*⁶⁶

Molla Züfer, Molla Yusuf, Molla Hüseyin, Molla Bilal adında dört erkek çocuğu olan Seyda Efendi, onların tahsili ile de yakından ilgilenmiştir. Çocukları da Bingöl'de önemli irşat hizmetlerinde bulunmuşlardır. Çocuklarından Molla Yusuf babasından aldığı tahsilden sonra Erzurum'un Tekman İlçesi'nde tahsiline devam etmiştir. Molla

⁶⁴ Beyhan Korkutata, 1960 Bingöl doğumlu, orta okul mezunu, ev hanımı.

⁶⁵ Mehmet Aydar, 1934 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

⁶⁶ Yılmaz Akbulut, *Bingöl Tarihi*, Ankara 1995, s.302.

Yusuf'un fıkıh sahasında yazdığı el-Muhar adında bir fıkıh kitabı da bulunmaktadır. Başka eserleri de bulunduğunu söyleyen yakınları, bu eserlerin kimde olduğunu bilmediklerini ifade etmektedirler.⁶⁷

Seyda Efendi'nin mezarı betondan yapılmış, etrafı alçak bir duvarla çevrilmiş, üzerinde herhangi bir yapı yoktur. Mezarın yanında bir meşe ağacı bulunmaktadır. (Resim:5) Biz mezarı ziyaret etmek üzere gittiğimizde bu ağaç oradaydı. Ancak sonradan bez ve çaput bağlandığı için kesildiği bilgisini aldık. Bingöl merkezde en çok ziyaret edilen yerlerden biri de burasıdır. Seyda Efendi Bingöl de yaşamış mümtaz şahsiyetlerden biridir.

Hakkında pek çok menkıbe anlatılmaktadır. Bunlardan öne çıkanları şunlardır:

Menkıbe I: Torunlarından Hacı Abdullah, çocukken bir gün annesi, ocak yanar haldeyken namaza durur. O sırada çocuk ateşe doğru gitmektedir. Durumu fark eden annesi korkar, fakat namazını da bozamaz. İçinden "Himmat Ya Seyda" diye geçirir. Çocuk tam ateşe gireceği vakit beyaz bir el çocuğu ateşten kurtarır.⁶⁸

Menkıbe II: Seyda Efendi, Cuma geceleri tek başına bir odaya çekilip, burada uzun süre kalıyormuş. Ailesi acaba tek başına odada ne yapıyor diye merak etmişler. Bir gün gizlice odayı gözetlemişler ve gördükleri karşısında hayrete düşmüşler. Çünkü odanın içinde başlarında beyaz sarıklar olan bir cemaatle beraber zikir yapıyorlarmış.⁶⁹

Menkıbe III: Anlatılanlara göre Seyda Efendi sık sık Çapakçur suyunun kenarında yürüyüşe çıkar ve bir anda sır olur ve uzun süre ortada görünmezmiş. Ailesi, bazı zamanlar bu yürüyüş esnasında kendisini takip ederler, fakat bir türlü nereye kaybolduğunu anlayamazlarmış. Kendisine nereye gittiği sorulduğunda "bana bir şey sormayın" dermiş.⁷⁰

Menkıbe IV: Devletin tayin ettiği yöneticilerden Süleyman Bey'in oğlu Hurşid Bey, herkese hakaret den zalim bir insanmış. Bir gün Seyda Efendi'nin ağacını kesmiş. Hurşid Bey'in zulmünde bıkan yöre halkı, Seyda Efendi'ye: "Artık bu zulümden bıktık, bir şeyler yap" diye yalvarırlar. Seyda Efendi de Hurşid Bey'e beddua eder. Zulmen kestiği ağaç taşırken, ağaç omzundan düşüp paramparça olur. Bunu gören halk: "Ama

⁶⁷ Mehmet Baki, 1930 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

⁶⁸ Mehmet Aydar, 1934 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

⁶⁹ Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

⁷⁰ Mehmet Baki, 1930 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

ona bir şey olmadı” deyince, Seyda Efendi: “Kıldığı gece namazı ona siper olduğundan ona bir şey olmaz” der.⁷¹

Seyda Efendi, 63 yaşında Bingöl’de vefat etmiştir. Kabri şehir mezarlığında yeni kurulan Bingöl şehrine bakan ağaçlı bir tepecikte yer almaktadır. Burası hastalar, dilekleri, ihtiyaçları olan her türlü insan tarafından ziyaret edilmektedir. Özellikle ruhsal rahatsızlıkları bulunan hastaların buraya gelip, şifa buldukları ifade edilmektedir. Seyda Efendi’nin kabrini ziyaret ettiğimiz de, kabrin fotoğrafını çektik. Bu sırada burayı ziyarete gelen bir genç, bize: “boşuna çekiyorsunuz. Burada yatan büyük bir zattır, çektiğiniz resim çıkmaz” dedi.

4. şehit Zurab

şehit Zurab’ın mezarı Bingöl-Karlıova yolunun 12. kilometresinde bulunmaktadır. Mezarın üzerinde türbe yoktur. Mezarın etrafı demir parmaklıklarla çevrilmiş ve mezar taşında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. (Resim:17) Rivayete göre, Karayolları yol çalışması yaparken bu şehidin bulunduğu tümseği düzeltmek istemişler. Ancak her seferinde dozer arızalanmış, bir türlü yolu açamamışlar. Son seferde dozeri kullanan kişi, elinde silah olan ve asker kıyafetleri giyinmiş birinin dozerin önüne çıktığını ifade etmiş. Bunun üzerine karayolları ekipleri, yolun güzergahını değiştirmişler. şimdi yol şehidin mezarının hemen önünden geçmektedir. Karayolları ekipleri daha sonra şehit Zurab’ın mezarını bizzat kendileri yapmışlar.⁷²

Halk arasındaki söylentilerden biri, burada yatan mezarın bir genç kıza ait olduğu yönündedir. Ziyaret yerinin tarihi hakkında bir bilgi olmamakla beraber. mülakat yaptığımız kişilerden biri; yüz otuz yaşında olan ve halen hayatta olmayan bir köylünün dahi bu ziyaret yerinin tarihini hatırlamadığını bizlere ilettiler.⁷³ Özellikle ruhsal bir takım hastalıklara yakalananlar tarafından ziyaret edilmektedir. En fazla ziyaret edilen yerlerden biri de burasıdır.

Buna benzer bir rivayet Kayseri ili Höbek Köyü’nde bulunan “*Ali Baba Türbesi*” için de anlatılmaktadır.⁷⁴

⁷¹ Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

⁷² Hikmet Varolüneş, 1967 Bingöl doğumlu, lise mezunu, memur.

⁷³ Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

⁷⁴ Bkz, Günay vd., a.g.e., s.25.

B. MERKEZE BAĞLI KÖYLERDEKİ ZİYARET YERLERİ

1. GÖLTEPESİ KÖYÜ

Göltepesi (Çan) Köyü'nde bulunan ziyaret yerlerini anlatmaya geçmeden önce Göltepesi Köyü'nü tanıtmak gerekiyor. Çünkü burası, Bingöl ve çevresinde türbesi bulunan ve ziyaret edilen pek çok şahsiyetin doğduğu ve yetiştiği bir köydür. Göltepesi Köyü, Bingöl merkeze on sekiz km uzaklıkta bulunmaktadır. Köyün nüfusu sekiz yüz beş kişi, hane sayısı ise yüz seksen beştir. Bölgede meydana gelen terör olayları nedeni ile uzun yıllar kapalı olan köy okulu, son birkaç yıldır eğitim ve öğretime açık bulunmaktadır. Köyün ekonomisi bölgenin diğer yerlerinde olduğu gibi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.⁷⁵

Son yıllarda köyden kente göç olayları sebebiyle hane sayısında azalma meydana gelmiştir. 1 Mayıs 2003'te Bingöl'de meydana gelen depremde köy, büyük oranda yıkıntıya uğradı. Bunun neticesinde, köy, Bingöl- Karlıova yolu üzerinde yeniden inşa edildi. Göltepesi Köyü'nü diğer köylerden ayırtan en önemli özellik, buranın bir şeyh köyü olarak tanınmasıdır. Burası, yörede karizmatik kişilikleriyle tanınan ve Çan Şeyhleri olarak bilinen ailenin ikamet ettiği yerdir.

Ailenin ismi bilinen en büyük dedesi Şeyh Kasım Efendi, Bağdat'tan gelme olup, Farhin (Silvan)' da medfundur. Şeyh Kasım Efendi'nin oğulları Şeyh Tahir ve Şeyh Ali'dir. Şeyh Kasım Abbasiler döneminde Moğol istilasından sonra Silvan'a gelmiştir. Burada ne kadar kaldığı meçhuldür. Oğlu Şeyh Tahir, kardeşi Şeyh Ali ile beraber o zamanki Bitlis Sancağı'na kadar gelirler. Şeyh Ali Bitlis'te kalır, Şeyh Tahir ise Çapakçur kazasına gelir ve burada tasavvuf ve tedrisat hizmetlerinde bulunur. Ömrünün sonuna kadar burada kalmış ve burada vefat etmiştir. Mezarı Bingöl-Ilıcalar yol güzergahının üst tarafında bulunmaktadır.

Şeyh Tahir Efendi'nin tek oğlu Şeyh İbrahim, bu yörede Tasavvuf ve medrese ilimleri ile ün yapmış ve Çan Köyü'ne yerleşmiştir. Şeyh İbrahim'den sonra oğlu Şeyh Ahmet Efendi (H. 1218-1301, M. 1718-1881), ondan sonra oğlu Şeyh Eyüp Efendi aynı mıntıkada babalarının izinden yürümüşler ve dönemlerinde büyük isim

⁷⁵ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, *Bingöl Merkez Köyler*, Bingöl 2004, s. 18.

yapmışlardır.⁷⁶ Cumhuriyet öncesi dönemde Bingöl yöresinde faal olan medreselerden bir de Çan Köyü'nde bulunmaktaydı. Köylerde bulunan bu medreseler Şeyh ve Mollaların ellerinde idi.⁷⁷ Yörede bulunan medreselerde Çan Şeyhlerinin etkisi çok fazla idi. Bu medreselerde yetişen Şeyhlerin, irşat hizmeti için yörede bulunan köylere gittikleri görülmektedir. Sarıçiçek Köyü'nde Şeyh Mustafa, Gürpınar Köyü'nde Şeyh Alaeddin, Üçyaka Köyü'nde Şeyh Muhittin gibi şeyh ailesine mensup kişiler hizmet için yöreye dağılmışlardır. Halkın büyük sevgi teveccühüne mahzar olan şeyh ailesi; bu gün, öncü olma vasfını kaybetmiş ve yöredeki etkinlikleri büyük ölçüde azalmıştır.

a) Şeyh Ahmet Türbesi (Göltepesi Köyü)

Şeyh Ahmet Türbesi merkeze bağlı Göltepesi (Çan) Köyü'nde bulunmaktadır. Şeyh Ahmet Efendi H. 1218 (M. 1798)'de Göltepesi Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Şeyh Ahmet Efendi'nin dördüncü ve beşinci dedelerine kadar Kadiri Tarikatına mensup olmalarına rağmen, Şeyh Ahmet Nakşibendi Tarikatına intisap etmiştir. Şeyh Ahmet'in Nakşibendi Tarikatına geçmesinde Palulu Şeyh Ali Septi etkili olmuştur. Devrin alimlerinden olan Şeyh Ali Septi, Çan Köyü'nü ziyareti sırasında Şeyh Ali Efendi'nin Nakşi Tarikatına geçmesi konusunda ısrar eder. Çan Köyü'nde yaklaşık bir sene kalan Şeyh Ali Septi, bu zaman zarfında Şeyh Ahmet Efendi'nin tahsili ile de yakından ilgilenir. Şeyh Ahmet Efendi de görmüş olduğu bir rüya üzerine Nakşi Tarikatına intisap etmiştir. İslami ilimlerin yanısıra Tasavvuf İlminde de derinleşmiş ve halifelik makamına ulaşmıştır.⁷⁸

Şeyh Ahmet Efendi, tahsilini tamamladıktan sonra Çan Köyü'ne dönmüş, burada tasavvuf ve dini konularda halkı aydınlatmıştır. Hayatını iman hakikatlerini anlatmaya ve cehaleti ortadan kaldırmaya adanmıştır. Şeyh Ali Efendi'nin torunları arasında tanınmış isimler de bulunmaktadır. Bunlar arasında, Çapakçur kazası müftülük ve kaymakamlığını yapmış olan Şeyh İbrahim Efendi ve keramet sahibi olan Şeyh Hamza Efendi vardır. Ayrıca Şeyh İbrahim Efendi'nin oğlu Şeyh Nizamettin Efendi de kendisinden sonra üç kitap bırakmış bir alimdir. Kitaplardan biri tarih konusunda, biri kaside ve notları ihtiva eden divan ve diğeri de İslam akaidi konularındadır. Oğulları

⁷⁶ Şeyh Muhammed Korkutata Arşivinden.

⁷⁷ Bingöl Valililiği M.E.M., *Bingöl İli 2001-2005 Yılları Eğitim Hedef ve Stratejileri*, Bingöl 2001, s. 46

⁷⁸ Şeyh Muhammed Korkutata Arşivinden.

Şeyh Hasan ve Şeyh Eyüp Efendiler o zamanki yönetim işlerinde yetki sahibi olup, Şeyh Hasan Efendi yarbay, Şeyh Eyüp Efendiler de Sultan Abdülhamit'in emriyle teşkil ettiği milislere alay komutanı olup miralay rütbesi verilmiştir. Şeyh Ahmet Efendi zamanında kendi teşkil ettiği milis gücü ile Rus Harbi'ne iştirak etmiş ve daha sonra torunları Cihan harbinde Ruslara karşı cephe oluşturarak Rusların güneye inmesini engellemişlerdir.⁷⁹

Şeyh Ahmet Efendi H. 1301 (M.1881) yılında vefat etmiştir. Çan Köyü'nün arkasındaki küçük tepeye defnedilmiştir. Türbesi Ermeni ustaları tarafından daha sonradan yapılmış olup, yöremizin en önemli taş yapı mimarisi olarak varlığını günümüze kadar aynı şekilde sürdürübilmiştir.⁸⁰ Türbesi köyün üst kısmında ağaçlar arasında güzel bir görünüm arz eder. Türbe şehir merkezine 19 km. uzaklıkta taştan yapılmış, kubbeli, yaklaşık olarak yedi metre yüksekliğinde, yedi metre genişliğinde güzel bir yapıdır. (Resim:8)

Yılmaz Akbulut, Bingöl Tarihi isimli kitabında Çan şeyhlerinden Şeyh Sıddık Efendi'nin, Şeyh Ahmet Efendi hakkında kendisine şu bilgileri aktardığını yazar: "*Şeyh Ahmet Efendi zamanında büyük kerametleri görülen bir zattır. Kim dara düşer onu çağırırsa bütün sıkıntularından kurtulduğu söylenir. Bazı mübarek gecelerde türbenin üstüne gökten ışıklar indiği görülmüştür. Buna sadece bizler değil Çan Köyü halkı da şahittir. Bu büyük zat, zamanın en büyük alimlerindendi. Ömrünü okumak ve ibadetle geçirmiştir.*"⁸¹

Türbe, Bingöl ve çevre illerde tanınan ve en fazla ziyaret edilen yerlerin başında gelmektedir. Şeyh Ahmet Türbesi'nin belli bir ziyaret nedeni yoktur. Büyük bir zat olduğu için ziyaret edilmektedir. Buraya gelen ziyaretçiler Kur'an-ı Kerim okuyup dua etmektedirler. Burayı en fazla hasta olanlar şifa bulmak için ziyaret etmektedirler. Ayrıca maddi, manevi her türlü dilek, istek ve ihtiyaç için ziyaret edilmektedir. Türbenin bulunduğu alan ormanlık olmasına rağmen ağaçlara bez ve çaput bağlama gibi olaylara rastlanmamaktadır. Ancak bu ağaçları kesmek yasaktır. Bu ormanlık alandan şimdiye kadar kimse ağaç kesmeye cesaret etmemiştir. Çünkü bu ağaçları kesenlerin ve yakanların başlarına bir felaket geleceğine inanılır. Buna benzer bir menkıbe de Kayseri ili, Akkışla ilçesinde bulunan Ganişeyh Türbesi'nin yanında

⁷⁹ Şeyh Muhammed Korkutata Arşivinden

⁸⁰ T.C. Bingöl Valiliği M.E.M., *Bingöl İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Malatya 1998, s. 21.

⁸¹ Akbulut, a.g.e., s. 226.

bulunan meşe ağacı⁸² ve Malatya ili Darende ilçesi Ağılbaşı Kasabası2nda bulunan Uluç Ağaç⁸³ için de anlatılmaktadır. Türbenin içerisinde başka mezar bulunmamaktadır. Ancak türbenin etrafı şeyhin ailesine mensup mezarlarla doludur.

Şeyh Ahmet Efendi ile ilgili olarak pek çok menkıbe anlatılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Menkıbe I: Şeyh Ahmet Efendi'den Adaklı'ya bağlı Sağan Köyü'nü irşat etmesi istenir. Çevresinde bulunanlar oradaki halk üzerinde ancak onun tesirli olabileceğini, köylülerin onun sözünü dinleyeceklerini söyleyerek Şeyh Ahmet Efendi'yi ikna ederler. Israrlara dayanamayan Şeyh Ahmet, yanına bir cemaat da alarak Sağan'a gider. O çevrenin ileri gelenlerini de çağırarak üç gün boyunca nasihatte bulunur. Fakat tüm çabasına rağmen onlar üzerinde etkili olamaz ve: "Kara yün beyaz olmaz" diyerek geri dönmeye karar verir. Atına binip geri dönmek üzere iken kuru bir çubuk alır ve yere diker. Aradan yıllar geçer ve o kuru çubuk yeşerir ve büyük bir dut ağacı olur. Bu ağaç halen Sağan'dadır. Bir ziyaret yeri haline gelen bu ağaç, özellikle alevi vatandaşlarımız tarafından ziyaret edilmekte ve dilek ağacı olarak dallarına bez ve çaput bağlanmaktadır. Sadece bu yöreden değil çevre illerden gelenler tarafından da ziyaret edilmektedir.⁸⁴

Menkıbe II: Şeyh Ahmet ve Melekanlı Şeyh Abdullah yakın iki arkadaşlırlar. Bir gün Melekanlı Şeyh Abdullah çevresindekilere "Şeyh Ahmet'i ziyaret edelim" der. Çevresindekiler: "sen niye onu ziyaret ediyorsun, o seni ziyaret etsin" diyerek onu bu fikrinden vazgeçtirirler. O da: "öyleyse şeyhim olan Şeyh Ali'yi ziyaret edelim" diyerek yola çıkarlar. Şeyh Ali'yi ziyaret ettikten sonra atının yönünü Şeyh Ahmet'in köyüne doğru çevirir. Çevresindekiler: "nereye?" diye sorunca: "Buraya kadar geldim, şeyhimi ziyaret etmeden dönmem" diyerek Çan Köyü'ne doğru yola çıkarlar. Beraberinde bulunanlar: "eğer o gerçek bir şeyh ise bizim sayımız kadar kazık dikip atlarımızı ayrı kazıklara bağlar, ilk olarak şerbet ikram eder ve yemekte de pirinç ikram eder" diye içlerinden geçirirler. Oraya varınca bu dedikleri tek tek gerçekleşir, onlar da Şeyh Ahmet Efendi'nin gerçek bir şeyh olduğuna kanaat getirirler. Yalnız içlerinden birinin tereddüdü geçmemiştir. O da içinden şöyle geçirir: "Eğer gerçekten şeyh ise, oğlu yedi senedir deli olmuş, geziyor neden ona bir çare bulamıyor." İkinci vakti geldiğinde Şeyh

⁸² Günay, vd., a.g.e., s. 34.

⁸³ Oymak, a.g.e., s. 101.

⁸⁴ M. Salih Korkutata, 1930 Bingöl doğumlu, lise mezunu, imam.

Ahmet bizzat kendisi ezan okur ve ezandan sonra üç defa: “*Mahmut, Mahmut, Mahmut gel! El, Mahmut deli olmuş diyor*” diye bağırır. Tam o sırada şeyhin oğlu Mahmut’u, Bingöllü biri Diyarbakır’da Ulu Camii avlusunda görür ve ona: “*Şimdiye kadar neredeydin, gel memlekete gidelim*” der. Mahmut “*Bağdat’tan geliyorum, tekrar Bağdat’a döneceğim*” der. Beraber öğle namazını kıldıktan sonra ayrılırlar. Aynı kişi ikinci namazında tekrar Ulu Camiine gider ve Mahmut’u görür, Bu sefer Mahmut ona: “*Allahısmaırladık, ben memlekete gidiyorum, babam beni çağırıyor*” diyerek yola düşer. Köye geldiğinde babasının ziyaretçileri daha köyden ayrılmamışlardır. Mahmut içeri girdiğinde, içinde tereddüt olan kişi pişman olur ve şeyhin ayaklarına kapanarak af diler.⁸⁵

Menkıbe III: Bir gün Palulu Şeyh Ali, Melekanlı Şeyh Abdullah ve Şeyh Ahmet Hazretleri Murat Nehri’nin kenarında oturmuş sohbet ediyorlarmış. Nehrin üst kısmında bir kadın da çamaşır yıkıyormuş. Nehrin kenarında oynayan kadının çocuğu aniden suya düşmüş. Kadın feryad-ü figan ederek onlardan yardım istemiş. Şeyh Ali ve Şeyh Abdullah tüm çabalarına rağmen çocuğu kurtaramamışlar. Biraz ötede bulunan Şeyh Ahmet: “*Ya Rasulallah*” deyip ellerini uzatarak çocuğu nehirden kurtarmış.⁸⁶

Menkıbe IV: 1 Mayıs 2003 tarihinde Bingöl’de meydana gelen depremden sonra halk arasında Şeyh Ahmet Efendi ile ilgili bir rüya anlatılmaktadır. Şeyh Ahmet Efendi’yi rüyasında gören birine şeyh şöyle demiş: “ Ben ve Şeyh Ahmet (Bingöl merkezde bulunan Şeyh Ahmet) çabuk yetiştik. Eğer yetişip de el atmasaydık, Bingöl yerle bir olurdu”⁸⁷

b) Kırmızı Pınar Suyu: (Yeni Sur)

Merkeze bağlı Göltepesi Köyü’nde bulunan bir sudur. Çevresinde herhangi bir mezar veya yatır olmadığı halde köylüler burada mübarek bir şahsın ya da şehidin yattığına inanmaktadırlar. Köyün aşağı kısmında yer alan çeşme, özellikle yaz aylarında yoğun bir ziyaretçi akınına uğramaktadır⁸⁸.

Yaz aylarında bile donduracak derecede soğuk bir suyu olan çeşmenin suyunun hastalar için şifalı olduğu söylenmektedir. Özellikle cilt hastalıklarına iyi gelmektedir.

⁸⁵ M. Salih Korkutata, 1938 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

⁸⁶ Selahattin Korkutata, 1929 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu.

⁸⁷ Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

⁸⁸ Haluk Korkutata, 1965 Bingöl doğumlu, yüksek okul mezunu, memur.

İnsanlar şifa niyetine içtikleri gibi, bu sudan götürüp yıkanmaktadırlar. Yaz ayında ziyaret ettiğimiz çeşmenin etrafından çeşitli yerlerden gelip piknik yapan insanlar vardı. Bazıları bu sudan doldurup başlarına dökmekteydiler.

c) Şehit Sarung

Göltepesi Köyü'nün yaylasında bulunmaktadır. Üzerinde türbe ve yapı yoktur. Toprakta yapılmış bir mezardır. Mezar taşlarında herhangi bir yazı yoktur. Mezar define arayıcıları tarafından epeyce tahribata uğratılmıştır. Burada yatanın bir şehit olduğunu söyleyen meşhur Çan şeyhi Şeyh Ahmet'in oğlu Şeyh Eyüp'tür. Köylüler kendisinin köye her gelişinde burayı ziyaret ettiğini ve Fatiha okuduğunu ifade etmektedirler. Köylüler bu mezarın bir savaşta şehit düşmüş iki kardeşe ait olduğunu ve zaman zaman üzerinde ışık yandığını söylemektedirler.⁸⁹

Özellikle çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Önceki yıllarda burayı ziyaret edenler kurban keserken, son yıllarda kesilmemektedir. Köylüler bunun nedeninin türbelerde kurban kesmenin caiz olmadığı anlayışının etkili olduğunu ifade ediyorlar.⁹⁰ Bu yörede en fazla ziyaret edilen ziyaret yerlerinin başında gelmektedir.

Anlatılanlara göre, sürüsünü buraya otlatmaya getiren bir çoban, uykuya dalar ve bu sırada sürüsünü kaybeder. Daha sonra kendisine Şehit Sarung görünür ve sürünün yerini söyler.⁹¹

d) Efendi Çeşmesi

Doğu Anadolu bölgesinin ileri gelen alimlerinden ve Nakşibendi Tarikatının halifelerinden olan Şeyh Ahmet Efendi'nin evinin önünde bulunan bir çeşmedir. Şeyh Ahmet Efendi'nin, Göltepesi Köyü'nde bulunan evinin yakınlarında su bulunmamaktadır. Köyde bulunan tüm çeşmelerin suyu köyün dışından getirilmiştir. Rivayete göre, Şeyh Ahmet, bir gün ayağıyla evinin yakınlarında bulunan bir yere vurur ve hizmetkarlarına: "burayı kazın burada su var" der. Hizmetkarlar burada su bulunmaz demelerine rağmen şeyh ısrar eder ve gerçekten su çıkar. O günden bu yana bu çeşme ziyaret edilmekte ve suyundan şifa niyetine içilmektedir.⁹²

⁸⁹ Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

⁹⁰ Haluk Korkutata, 1965 Bingöl doğumlu, yüksek okul mezunu, memur.

⁹¹ Sabiha Metin, 1931 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

⁹² M. Salih Korkutata, 1938 Bingöl doğumlu, lise mezunu, imam.

Üzerine çeşme yapılan suyun en önemli özelliği bu suyun kışın sıcak yazın soğuk olmasıdır. Yumuşak ve tatlı bir suyu olan çeşmenin suyundan şehirdekiler özellikle getirip içmektedirler. Çeşmenin suyu belli bir hastalıktan ziyade, her türlü hastalık ve rahatsızlık için içilmektedir. Hiçbir hastalığı olmayanlar dahi şeyhin hürmetine bu sudan teberrüken içmektedirler. Burası çevre köylerden ve Bingöl merkezden gelenler tarafından ziyaret edilmektedir. Gelen ziyaretçiler, getirdikleri su kaplarına çeşmenin suyunu doldurup beraberlerinde götürmektedirler. Götürdükleri bu suyu hem içmek hem de banyo yapmak için kullanmaktadırlar.⁹³

e) Şeyh İbrahim

Rivayete göre, Şeyh İbrahim, Bağdat'tan gelip Çapakçur'a yerleşen Şeyh Tahir'in tek oğludur. Şeyh İbrahim, yörede Tasavvuf ve medrese ilmleri ile ün yapmış. Çan Köyüne gelip yerleşmiştir. Meşhur Çan Şeyhi Şeyh Ahmet'in babasıdır. Kendisinden sonra oğlu Şeyh Ahmet Efendi, ondan sonra Şeyh Eyüp Efendi aynı bölgede babalarının izinden yürümüşler ve dönemlerinde büyük hizmetlerde bulunarak, isim yapmışlardır.⁹⁴

Şeyh İbrahim'in mezarı, merkeze bağlı Göltepesi Köyü'nde bulunmaktadır. Oğlu Şeyh Ahmet kadar bilinmemekle beraber, pekçok kimse tarafından ziyaret edilmektedir. Köy mezarlığında yer alan mezarı üzerinde herhangi bir yapı yoktur. Bu ziyaretin belli bir ziyaret amacı yoktur. Her türlü dilek ve ihtiyaç için ziyaret edilmektedir. Burası daha çok Perşembe ve Cuma günleri ile mübarek gün ve gecelerde ziyaret dilmektedir. Ziyarete gelen kimseler, Kur'an-ı Kerim okuyup dua ederler.⁹⁵

f) Şehit Devacar (Yukarı Köy Şehidi):

Mezar, şimdiki Göltepesi Köyü'nün eski yerleşim yerinde bulunmaktadır. Eski mezarların yer aldığı mezarlıkta yer alan mezarın başında asırlık bir meşe ağacı bulunmaktadır. Bu ağaç da yanında bulunan mezardan dolayı kutsal sayılmaktadır. Ağacın kesilmesi yasaktır. Ağacın bu kadar uzun yaşamasının sebebinin bu yasak olduğu söylenmektedir. Mezarın üzerinde ve etrafında herhangi bir yapılaşma yoktur. Sadece etrafı taşlarla çevrilerek mezar yeri belirlenmiştir. Buradaki ziyaret her türlü dua

⁹³ M. Salih Korkutata, 1938 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

⁹⁴ Şeyh Muhammed Korkutata Arşivinden.

⁹⁵ Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

ve istek için ziyaret edilmektedir. Ziyaretin belli bir amacı yoktur. Gelen ziyaretçiler Kur'an okumakta ve dua etmektedirler.⁹⁶

2. BÜYÜK BAŞKÖY

Büyük Başköy Bingöl merkeze otuz beş kilometre mesafede yer almaktadır. Bingöl'ün kuzeyinde yer alan köyün nüfusu yaklaşık beş yüz kişidir. Hane sayısı ise doksandır. Köyde bulunan ilköğretim okulu eğitim ve öğretime açıktır. Geniş meralara ve yaylalara sahip olan köyün başlıca geçim kaynağını hayvancılık oluşturmaktadır.⁹⁷

a) Kara Baba

Kara Baba ziyareti Merkeze bağlı Başköy'de yer alan Kara Baba Dağı'nda bulunmaktadır. Özellikle yaz aylarında binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Kara Baba ziyaretine arabayla gitmek mümkün değildir. Büyük Başköy'ün çıkışına kadar araçla gidilir. Daha sonra yaklaşık üç kilometrelik yorucu bir dağ yürüyüşünden sonra gidile bilinmektedir. Bu zorlu yolculuğa rağmen oldukça fazla sayıda kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Kara Baba ziyaretinin diğer bir özelliği, hem alevi hem de Sünni halk tarafından ziyaret edilmesidir.

Burada yatan Kara Baba'nın tarihi kişiliği hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Ancak menkıbevi kişiliği hakkında pek çok bilgi anlatılmaktadır. Ancak köylülerin anlattıklarına göre, köyün kuruluşu yaklaşık 150 yıl önceye dayanmaktadır. Kara Baba ziyareti ise köyün kuruluşundan önce biliniyor ve halk tarafından ziyaret ediliyormuş. Burada bir ziyaret olduğunu söyleyen, Göltepesi Köyü (Çan) şeyhlerinden biridir. Köylüler adını tam olarak hatırlamadıkları bu şeyhlerden birinin Kara Baba ziyaretinin yerini rüyasında görmesiyle burası bir ziyaret yeri olarak ortaya çıkmıştır.⁹⁸

Ziyaret yeri Karababa Dağı'nın zirvesinde bulunuyor. Dağın zirvesinde etrafi taşlarla çevrili bir alanın içinde Kara Baba'nın mezarıyla birlikte, biri küçük üç mezar daha bulunmakta. Halk diğer mezarların Kara Baba'nın ailesine ait kişilerin mezarı olduğunu ifade ediyorlar. Mezarlarında etrafi taşlarla çevrilmiş, üzerlerinde herhangi bir yapılaşma bulunmamaktadır. (Resim:13) Ziyaret alanında ağaç bulunmadığından mezarın üzerinde ve etrafında bulunan çalı çırpya dilek amacıyla bezler bağlanmaktadır. Ayrıca bezden yapılmış beşik şeklindeki çaputlar çalı çırpya asılır.

⁹⁶ Emine Eyüpkoca, 1932 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

⁹⁷ Ramazan Başkara, 1961 Bingöl doğumlu, İşletme mezunu, Memur.

⁹⁸ Veli Bağatarhan, 1917 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi.

(Resim:14) Yaz aylarında adeta bir şenlik yerine dönen ziyaret yerinde, davul zurna çalınır halay çekilmektedir. Özellikle, Aleviler tarafından düzenlenen bu şenliklerde çeşitli oyunlar oynanır halaylar çekilmektedir.

Buraya gelip de dileği gerçekleşen vatandaşlar daha sonra tekrar gelip adak kurbanı kesmektedirler. Ziyaretçilerin kurbanlarını kesmesi için ziyaret yerinde, demirden yapılmış çengeller bulunmaktadır.

Kara Baba'yı ziyaretimizde, buraya ziyaret amacıyla Büyükbaş Köyü'nden gelen 63 yaşında bir ziyaretçi ile gerçekleştirdiğimiz mülakatta, ziyaretçi bey, her sene dört-beş defa Kara Baba'yı ziyaret ettiğini ifade etmiştir. Bu seferki ziyaret amacının, Allah'ın Kara Baba'nın hürmetine kendisini bağışlaması, günahlarını affetmesi için dua etmeye geldiğini; Kara Baba'yı her türlü istek için ziyaret ettiklerini, hayvanlarının hastalanması durumunda bile şifa bulmaları için buraya geldiklerini belirtmiştir. Hayvanları arasında çıkan bir hastalık esnasında, hayvanlardan birini Kara Baba'da kestikten sonra, hastalığın hayvanlar arasında bittiğini ifade etmiştir. Kara Baba'yı ziyaretinde Fatiha suresini okuduğunu ve dua ettiğini, bize sebebini açıklamak istemediği vesilelerle kurban kestiğini belirtmiştir.

Ziyaretle ilgili halk arasında pek çok menkıbe anlatılmaktadır. Bunlardan birkaçı şunlardır:

Menkıbe I: Köylülerin ifadesine göre, Rus Harbinde, Ruslar Büyük Başköy'ün de içinde bulunduğu Adaklı bölgesine kadar gelirler. Türkler ve Ruslar arasında kıran kırana bir savaş başlar. Savaşta Türkler çok zor duruma düşer ve çok sayıda kayıp verirler. İşte savaşın bu en kritik anında Kara Baba top kurup düşman ordusunu geri püskürtmüştür. Daha sonra Rusların "*Biz Türkleri yenmişken birden beyaz ve yeşil sarıklı ve cübbeliler bizimle savaşmaya başladılar. Biz de geride büyük zayıflık bırakarak geri çekildik*". şeklindeki sözleri anlatılmaktadır.

Menkıbe II: Hasbağlar Köyünde bir çoban sürüsünü Kara Baba ziyaretine yakın bir yerlerde otlatıyormuş. Birden karşısına bir komutan ve yanında birkaç askerle karşısına çıkmışlar. Ona doğru gelmeye başlayınca çoban: "nereye gidiyorsunuz" diye sormuş. Komutan: "biz Kıbrıs'a savaşmaya gidiyoruz. Ama bunu hiç kimseye anlatma" demiş ve aniden ortadan kaybolmuşlar.⁹⁹

⁹⁹ Eşref Basaoğul, 1924 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi.

Menkıbe III: Köylülerin ifadesine göre, köyde birinin, bir hayvanı veya sürüsü kaybolduğunda, eğer Kara Baba ziyaretinin bulunduğu bölgeye gitmişlerse hayvanlara hiçbir şey olmuyor. Ama eğer o bölgeden başka bir yerlere gitmişlerse yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmış bir şekilde bulunuyormuş. Kara Baba'nın hayvanlarını koruduğu bu yüzden başlarına bir şey gelmediğine inanılmaktadır.

Menkıbe IV: Köylülerden biri, gençlik yıllarında bir arkadaşı ile beraber köyün hayvanlarına çobanlık yapıyorlarmış. Bir gece sürüyle birlikte bir yerde konaklamışlar. Bu arada onlar da uyuyakalmışlar. Uyandıklarında sürünün olmadığını görmüşler ve sürüyü aramaya başlamışlar. Her yeri aramışlar ama sürüden eser yok. İçlerinden biri Kara Baba ziyaretine yakın bir dereye gitmiş. Dereden bir kaval sesi geliyormuş. Belki yakınlarda bir çoban vardır, ondan sürümü sorarım diye bağırmaya başlamış. Tüm seslenmelerine rağmen bir türlü cevap alamaz. Uzaktan bir sürü ve başlarında bir çoban olduğunu görür. Gidip çobandan sürümü sorayım diye sürüye doğru yürümüş. Birde bakmış sürü, kendi sürüsü fakat çoban ortadan kaybolmuş. Tekrar seslenmiş ama ses veren çıkmamış. Çoban sürüsünü koruyanın Kara Baba olduğuna inanmaktadır.

Menkıbe V: Kara Baba ziyaretine yakın bir yerde Kara Baba ormanı bulunmaktadır. Bu ormandan kimse ağaç kesmez ve odun getirmez. Köylülerin anlattığına göre bu ormandan odun getiren kimselerin başına birtakım olaylar gelmiştir. Köylülerden biri odun getirmek için Kara Baba ormanına gider. Öküzlerini bağlayıp ağaç aramaya başlamış. Birden bire öküzleri iki tane ayıya dönüşüp üzerine doğru gelmeye başlamışlar. Köylü bunun Kara Baba'nın bir kerameti olduğunu, ağaç kesmek için geldiğinden bunun başına geldiğini anlamış ve hemen Allah'a yalvarıp tövbe etmiş ve bir daha Kara Baba ormanından bir çalı bile getirmemiş. Diğer bir köylü yine ağaç kesmek için girdiği Kara Baba ormanında baltayı ayağına vurmuş. Bir daha ağaç kesmeye tövbe etmiş.¹⁰⁰

Menkıbe VI: Ziyaret ile ilgili anlatılan diğer bir olay ise ziyaret yerinde görülen bir yılanıdır. Anlatılanlara göre beyaz ve yeşil renklere olan bu yılan, temiz olmayan kimselerin önüne çıkıp ziyarete gelmelerine engel olmaktadır. Kimseye zararı olmayan bu yılanı daha ziyade çocuklar görmekteler. Çevre köylerden bir aile burayı ziyarete gelmiş. Ziyarete yüz metre kala bir uğultu, bir ses duyulmuş. Şiddetli bir rüzgar bunları geri geri götürüyormuş. Bu arada büyük bir yılan karşlarına çıkıp ilerlemelerini

¹⁰⁰ Metin Çiğci, 1963, Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, köy muhtarı.

engellemiş. Geri dönünce rüzgarla birlikte yılan da ortadan kaybolmuş. Köylüler bu olayların başkalarının da başına geldiğini, bu insanlar temiz olmadığı için ziyarete kabul edilmediğini ifade etmektedirler.¹⁰¹

Kara Baba ziyareti özellikle çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ayrıca hastalar şifa bulmak, bekarlar kaderlerinin açılması, çeşitli dilekleri olanlar dileklerinin gerçekleşmesi için ziyaret etmektedirler.¹⁰²

3. UZUNSAVAT KÖYÜ

Uzunsavat Köyü Bingöl'ün kuzey batısında yer almaktadır. Bingöl merkeze uzaklığı otuz yedi kilometredir. Köy'ün 2000 nüfus sayımına göre nüfusu 227 kişidir. Mevcut hane sayısı otuzdur. Köyün şimdiki yerleşim yeri yenidir. Bölgede yapılan Uzunsavat baraj gölü nedeni ile köy eski yerleşim yerinden nakledilmiştir. Köyün geçim kaynakları tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Baraj gölünün etkisi ile tarımda eskiye göre artma olmuştur. Köyde bulunan ilköğretim okulu, eğitim ve öğretime devam etmektedir.¹⁰³

a) Şeyh Süleyman Türbesi

Şeyh Süleyman Türbesi Bingöl merkeze 35 kilometre uzaklıkta bulunan Uzunsavat Köyü'nde bulunmaktadır. Şeyh Süleyman Efendi H. 1220 (M.1799) yılında merkeze bağlı Dikme Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Şeyh Mirzedin Efendi'nin oğlu olan Şeyh Süleyman'ın soyunun Hz. Muhammed (sav)'in kızı Hz. Fatma ve Hz. Ali'den olan Hz. Hüseyin'den geldiği söylenmektedir. Kendisi Zırgan Aşiretine mensuptur. Zırganların çoğu kendilerinin seyyid olduğunu ifade ederler. Bunu da Lice'nin Zerrak Köyü'nde medfun olan Şeyh Hasan-ı Zerraki Hazretlerinin soyundan olmalarına bağlarlar. Şeyh Hasan-ı Zerraki'nin Hz. Hüseyin'in soyundan geldiğine inanılmaktadır. Tevatüren şeceresi olduğu söylenmektedir. Zırgan aşireti çok geniş bir aşirettir. Lice, Hazro ve Hani bölgelerinde yaygın olarak yaşamaktadırlar. Erzurum, Tekman, Bingöl

¹⁰¹ Yavuz Akgündoğdu, 1973 Bingöl doğumlu, İmam.

¹⁰² Kumriye Başkara, 1956 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.

¹⁰³ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e. ,s. 72.

ve Karayazı yörelerinde de Zırgan aşireti mensupları yaşamaktadır. Şeyh Süleyman Efendi de bu aşirete mensup olduğundan evlatları bizler seyidiz demektedirler.¹⁰⁴

Şeyh Süleyman küçük yaşlardan itibaren Palulu Şeyh Ali Septi Efendi'nin yanında başta Tasavvuf olmak üzere İslami ilimleri tahsil etmiştir. Medrese tahsilini ikmal ettikten sonra Dikme Köyü'ne gelmiş ve irşat hizmetine başlamıştır. Dikme Köyü'nde bir müddet kaldıktan sonra buradan ayrılıp Sancak bölgesinde Uzunsavat denilen bölgeye yerleşmiş ve kısa zamanda Uzunsavat Köyü'nü kurmuştur. Uzunsavat ve çevresinde tasavvuf ve İslami ilimler konusunda ün salmıştır. Tarih, tefsir, şiir ve kasideyi içeren üç eser bıraktığı rivayet edilmektedir. H. 1310 (M. 1899) yılında Uzunsavat Köyü'nde vefat etmiştir. Uzunsavat Köyü'nde defnedilmiş ve mezarı üzerine türbe yapılmıştır.¹⁰⁵

Uzunsavat Köyü'nde bulunan türbe, nakil sebebiyle yeni inşa edilmiş bir yapıdır. Şeyh Süleyman Türbesi, iki küçük, bir büyük kubbe ve taş duvarla yapılmış, herhangi mimari bir özelliği olmayan bir binadır. (Resim:11) Türbenin içinde büyük bir mezar yer almakta, mezar taşının üzerinde büyük bir sarık bulunmaktadır. Mezarın başucunda bulunan ve Şeyh Süleyman Efendi'nin bastonu olduğu söylenen bir baston asılıdır. (Resim:12) Şeyh Süleyman Efendi'nin ailesinden bir türbedar kadın gelen ziyaretçileri karşılamaktadır. Bu kadın, gelen ziyaretçilere teberruken şeyhin bu bastonunu öptürmektedir.

Şeyh Süleyman Efendi'nin türbesini ziyaret eden bir bayanla gerçekleştirdiğimiz görüşmede, bu bayan, daha önce çok şiddetli baş ağrıları çektiğini ve bir türlü bu ağrılardan kurtulamadığını ifade etmiştir. Baş ağrıları dayanılmaz hale gelince, baygın bir halde ailesi tarafından Şeyh Süleyman Türbesine getiriliyor. Ziyaret dönüşü baş ağrılarından kurtulmuş olarak evine döndüğünü belirtmiştir.

Ziyaretçilerden diğer bir tanesi, bize, amcasının kızının sürekli bayıldığını, bu bayılmaların 4-5 ay sürdüğünü belirtmiştir. Burayı ziyarete başlayınca, bu bayılmaların bir daha olmadığını ifade etmiştir. Hanımlar, her türlü dilek ve hastalık için burayı ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir.

¹⁰⁴ Mücahid Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹⁰⁵ Abdulvahap Akbana, 1955 Bingöl doğumlu, lise mezunu, sayman

Şeyh Süleyman Hazretleri hakkında anlatılan pek çok menkıbe vardır. Bunlardan birkaç tanesi şunlardır:

Menkıbe I: Bingöl Uzunsavat Gayt Barajı sebebiyle türbesi su altında kalmıştır. Mezarı iki yıl su altında kaldıktan sonra torunları tarafından su altında kalan mezarı, köyün üst tarafında bulunan mezarlığa defnedilmiştir. Bu nakil işinde bulunan torunu Abdulvahab Akbana'nın ifadesine göre, aradan geçen 125 yıla ve iki yılda su altında kalmasına rağmen merhumun cesedi hiç çürümemiş olarak çıkarılmıştır. Nitekim, Tokat ilinin Almus ilçesinde bulunan Hamza Abdal Tekkesi de, Almus Barajının suları altında kalacağından yeri değiştirilmiştir. Halk arasında, mezarının şimdiki yerine taşınırken cesedinin hiç çürümemiş olduğu söylentisi yaygındır.¹⁰⁶

Menkıbe II: Anlatıldığına göre Şeyh Süleyman Efendi'nin serçe kuşlarıyla arasında özel bir diyalog varmış. Her gün serçeler etrafını sarıyor o da serçelere yem veriyormuş. Bir kış günü yine serçelere yem verirken binlerce serçe içinden bir tanesinin eksik olduğunu söylemiş. Yanında çalışan kişiye “*Git köyün filan yerinde bulunan taşın yanında ayağı kırılmış serçeyi al gel*” demiş. Adam tarif olunan yere gidince gerçekten ayağı kırık bir serçe olduğunu görmüş.¹⁰⁷

Menkıbe III: Şeyh Süleyman Efendinin 93 Rus Harbinde savaştığını yaşlı insanlar ifade etmektedirler. Anlatılanlara göre, Kiğı Temran bölgesinde Türk askerlerinin komutanı olan ve yüzbaşı rütbesini taşıyan zat şöyle demiştir: “*Benim emrimde bir tabur askerim vardı ve tek mermimiz bile kalmamıştı. Tam kaç emrini vermek üzere iken karşıdan bir zatın belirdiğini gördük. Bana ‘Yüzbaşı sakın kaç emri verme’ dedi ve devam etti ‘Süngü tak ve tekbir getir, Allah’ın izniyle başarısın’ dedi. O zatın söylediğinden çok etkilendik ve şevklendik. Onun dediğine uyarak savaşımaya başladık. Önümüzde kendisi ve ona benzeyen başka kimselerinde savaştığını gördük. Onların salladığı kamçılardan ateş kıvılcımları çıkıyordu. Savaşın sonunda biz galip geldik. Rusları onların sayesinde bozguna uğratmıştık. Ben cübbesine yapışarak ellerinden tutup öptüm. Sen kimsin diye sordum o da bana “Ben Süleymanı Kürriyim” deyip bizden ayrıldı. Savaştan sonra ben terfi oldum ve o zatı aramaya başladım. Sorduğum kimseler bana “Aradığın zat Bingöl merkeze bağlı Uzunsavat Köyü’nde meftun olup türbesi şu an oradadır’ dediler.” Köylüler zikredilen komutanın gerçekten*

¹⁰⁶ Keskin, a.g.m., s. 213.

¹⁰⁷ Abdulvahab Akbana, 1955 Bingöl doğumlu, lise mezunu, sayman.

daha sonra gelip Şeyh Süleyman Hazretlerinin türbesini ziyaret ettiğini belirtmektedirler.¹⁰⁸

Menkıbe IV: Şeyh Süleyman Efendi Uzunsavat Köyü'ne yerleşmeden önce burası ova mahiyetinde bir yermiş. Buraya gelince ovaya çadırını kurmuş. Bu toprakların sahibi Hüsnü Bey, ovada birinin çadırını kurduğunu görünce, kendi hizmetçisine: “ *Benden izinsiz ovaya çadır kurulmuş, git bak, kimdir?*” diye talimat vermiş ve hizmetçisi ovaya gitmiş, tam çadıra yaklaştığı sırada çadırdaki zat, hizmetçi hiç konuşmadığı halde hizmetçiye: “ *Sen git, beyin gelsin*” demiş. Bunun üzerine hizmetçi dönüp gitmiş ve beyine: “ *Ben hiç konuşmadığım halde çadırdaki zat bana sen git beyin gelsin*” dedi. Bunun üzerine Hüsnü Bey adamlarını alıp atıyla yola çıkmış. Çadıra beşyüz metre kala Şeyh Süleyman ellerini havaya kaldırıncaya atlar durmuş. Hüsnü Bey olağan dışı bir şeyler olduğunu anlayarak: “ *Efendim müsaade et de gelelim*” demiş. Şeyh Süleyman “ *Hayır, atlarınızdan inip öyle gelin*” demiş. Onlar atlarını bırakıp giderken atların bir yere kıpırdamadığını görmüşler. Şeyhi ziyaret esnasında nereye gideceğinin soran Hüsnü Bey, Erzuruma gideceğini öğrenmiş. Hüsnü Bey, Şeyh Süleyman'ın çok değerli bir zat olduğunu anlamış; bu ovanın ve civar köylerin kendisinin olduğunu ve onun burada kalmasının kendisi ve civar köyler için faydalı olacağını kendisine söylemiş. Şeyh Süleyman Efendi de kendisine vakfedilen bu topraklara yerleşerek ilk iş olarak oraya bir cami yaptırmıştır. Şeyh Süleyman'ın buraya gelip cami inşa etmesi ile burası bir yerleşim alanı haline gelmiştir.¹⁰⁹

1999 yılında Şeyh Süleyman Efendi'nin Türbesi Uzunsavat Barajının suları altında kalınca, türbe köyün üst kısmında bulunan yüksekçe bir tepede yeniden inşa edilmiştir. Şeyh Süleyman Türbesini daha çok hastalar şifa bulmak istek ve dilekleri olanlar, dileklerinin gerçekleşmesi ziyaret etmektedirler. Özellikle saralı ve psikolojik rahatsızlığı olan hastalar getirilmektedir.¹¹⁰

4. GÜRPINAR KÖYÜ

Bingöl'ün güney batısında yer alan Gürpınar Köyü, Bingöl merkeze on dokuz kilometre uzaklıktadır. 2000 nüfus sayımına göre köyün nüfusu altmış dört, hane sayısı

¹⁰⁸ Hüseyin Celayir, 1930 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹⁰⁹ Abdulvahab Akbana, 1955 Bingöl doğumlu, lise mezunu, Sayman.

¹¹⁰ Ali Bakan, 1941 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi.

elli ikidir. Nüfusa göre hane sayısının çok olmasının nedeni, köyün göç vermesi ve evlerin bir çoğunu sadece yaz aylarında kullanılmasından kaynaklanmaktadır. 2003 Bingöl depreminde en az zarar gören köylerden biridir. Köyde bulunan ilköğretim okulu halen faal durumdadır. Köyde ekonomik hayat büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.¹¹¹

a) Şeyh Alaeddin Türbesi

Merkeze bağlı Gürpınar Köyü'nde bulunan türbe, Şeyh **Alaeddin Korkutata**'nın türbesidir. Şeyh Alaeddin Korkutata, Bingöl'ün Göltepesi Köyü'nde H. 1329 (M. 1900) yılında doğmuştur. Göltepesi Köyü'nde medfun bulunan Şeyh Ahmet Efendi'nin torunlarından. Babası Şeyh İbrahim, zamanın tanınmış alimlerinden ve Çapakçur kazası müftülüğü yapmıştır. Dini tahsilini babası ve abisi Şeyh Mücahid'in yanında tamamladıktan sonra devrin Rüştîye mektebinde okumuştur. Eğitimi tamamladıktan sonra müderrislik yapmıştır. Vefatına yakın zamanlarda Şeyh Sait'in halifelerinden Liceli Şeyh Tahir Efendi'den tarikat icazetini almıştır. Böylece hem ilim hem de tarikatle İslam'a hizmet etmiş; bütün zamanını insanları irşat etmeye adanmıştır. Yamaç nahiyesinin halkı kendisini irşad hizmeti için davet etmişlerdir. 1960 yılında onların bu daveti üzerine Yamaç'ın Gürpınar köyüne gitmiştir. Bu yörede önemli ve faydalı hizmetlerde bulunmuştur. Ayrıca çeşitli hastaların okuyarak şifa bulmalarına vesile olduğu belirtilmektedir.¹¹²

1972 yılında Gürpınar Köyü'nde vefat etmiştir. Yöre halkı mezarı, üzerine türbe yapmıştır. Şeyh Alaeddin Türbesi köyün yüksek bir tepesinde yer alan mezarlıkta bulunmaktadır. Türbe, betonarme bir yapı olup, üzeri bir kubbe ile örtülüdür. (Resim:4) Türbesi Bingöl ve çevresinden gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. İnsanların manevi hallerini gördüğü ifade edilmektedir. Asla mâlâyani konuşmayan, tebessüm etmek dışında gülmeyen ve daima zikir halinde olan bir zat olduğu ifade edilmektedir.¹¹³

Kendisiyle ilgili pek çok kerametler ve menkıbeler anlatılmaktadır. Bunlardan birkaç tanesi şunlardır:

¹¹¹ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.23.

¹¹² Mahmut Korkutata 1954 Bingöl doğumlu, yüksek okul mezunu, memur.

¹¹³ Şahabettin Korkutata, 1938 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu kuyumcu.

Menkıbe I: Bingöl'ün Haziran Köyü'nden bir hastayı türbeye getirirler. Mevsim kıştır ve hasta ancak kızakla türbeye çıkarılabilir. Hasta felçlidir ve hiçbir yeri tutmaz durumdadır. Hastayı mezarın ayakları altına yatırır ve Kur'an-ı Kerim okunmaya başlarlar. Kur'an okunduktan bir müddet sonra hasta tamamen iyileşen hasta, felçli olarak geldiği türbeden yürüyerek çıkıp gider.¹¹⁴

Menkıbe II: Şeyh Alaeddin Efendi'nin oğlu Şahabettin Korkutata, babasının vefatından sonra bir Kurban Bayramında babasının türbesine gider. Türbenin içinde yüksek sesle Kur'an okumaya başlar. Türbenin içinde yankılanan sesteki etkilenir ve ağlamaya başlar. "Acaba babam benim ziyaretimden haberdar mıdır" diye içinden geçirir ve eve döner. Sabah namazında annesi, babasını gördüğünü ve "Şahabettin ve siz benim ziyaretime geldiniz, kim benim ziyaretime gelirse biliriz". dediğini söyler.

Menkıbe III: Şeyh Alaeddin Efendi'nin bulunduğu köyde gurbete giden bazı kimselerin akrabaları döndüğü halde bazılarınıninki dönmemiştir. Bunlar şeyhe gelip: "Şeyhim bizim akrabalar henüz gurbetten dönmedi" diye serzenişte bulunurlar. Şeyh Alaeddin'de üzülme için bir iki gün içinde dönerler demiş. Gerçekten de bir iki güne varmadan onların akrabaları gelir.¹¹⁵

Yılmaz Akbulut Bingöl Tarihi isimli kitabında Şeyh Alaeddin Efendi ile ilgili bir anısını şöyle anlatmaktadır: "Onu ilk defa Ankara'da Ulus semtinde bir otelde ziyaret etmişim. Kendisi rahatsız olduğu için tedavi maksadıyla Ankara'ya gelmişti. 1970 yılındaydık. Otelde kaldığı odaya girdiğimde etrafında bir hayli kalabalık gördüm. O benim kim olduğumu bilmiyordu. İçeri girip onunla göz göze geldiğimiz zaman aniden irkilerek bana baktı. Beni bir süre süzdükten sonra kim olduğumu sordu. Ona Zermek şehzadelerinden Hacı Yusuf Efendi'nin torunlarından olduğumu ve halan Ankara'da bulunduğumu anlattılar. Biraz sonra ağlamaya başladı ve bize şunu anlattı:

"Ben bundan kırk yıl önce bir rüya görmüştüm. O zaman Ankara'yı hiç görmemiştim. Kaldığım bu oteli ve bulunduğu sokağı ve bu odayı olduğu gibi o zaman görmüştüm. Her şey aynıydı. Rüyamda şimdi kaldığım bu odada yatarken etrafımdaki kalabalık içinden içeri – o zaman da beni göstererek – bu genç girdi. Halbuki o tarihte

¹¹⁴ Haluk Korkutata, 1965 Bingöl doğumlu, yüksek okul mezunu, memur.

¹¹⁵ Şahabettin Korkutata, 1935 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, kuyumcu

bu henüz belki de doğmamıştı. Şimdi yaşadığım bu olaylarla o rüyamı karşılaştırıyorum ve bu yüzden ağlıyorum ve Yüce Allahım'a şükrediyorum."¹¹⁶

Şeyh Alaeddin Türbesine, çoğunlukla saralı, kendinden geçen, bayılan, psikolojik rahatsızlıkları bulunan hastalar getirilmektedir. Ayrıca cin çarpmış ve saralı hastalarla, çeşitli dilekleri olan kimseler tarafından ziyaret edilmektedir. Türbeye getirilen hastalar, türbenin içerisinde bir müddet yatırılır. Hastaların yatırılması için türbeye yatak konmuştur. Ayrıca Kur'an okunup dua edilir. Ziyaretler özellikle Cuma akşamları veya Cuma sabahı yapılır.¹¹⁷

5. SARIÇİÇEK KÖYÜ

Sarıçiçek Köyü Bingöl'ün güneyinde yer almaktadır. Bingöl merkeze bağlı büyük köylerden biridir. 2000 nüfus sayımına göre köyün nüfusu bin üçyüz otuz dört kişidir. Köydeki mevcut hane sayısı iki yüz on üçtür. 2003 Bingöl depremde köyde bulunan evler önemli ölçüde zarara uğramıştır. Sarıçiçek Köy'ünde, büyük kısmı tamamlanan yüz doksan bir afet konutu inşa edildi. Köyde halen eğitim ve öğretimini sürdüren ilköğretim okulu bulunmaktadır. Köyün geçimi yaygın olarak tarıma dayanmaktadır.¹¹⁸

a) Şeyh Mustafa Türbesi

Şeyh Mustafa Türbesi, merkeze bağlı Sarıçiçek Köyü'ne bir kilometre uzaklıkta bulunan Hacıçayır Mezrası'nda bulunmaktadır. Bingöl ve çevresinde en fazla ziyaret edilen yerlerin başında gelmektedir.

Şeyh Mustafa Efendi, Çan Şeyhi Şeyh Ahmet Efendi'nin yedi evladından biridir. Bingöl yöresinde alim ve abid kişiliği ile tanınmaktadır. Bingöl ve çevresinde bir çok talebe yetiştiren Şeyh Mustafa Efendi, uzun yıllar kaldığı Suriye'den döndükten sonra, Bingöl'ün Kiğı İlçesi'ne bağlı Sevkar Köyü'nde bulunan Molla Muhammed'i Kadiri Tarikatı halifesi olarak tayin etmiştir. Bir süre Çan Köyü'nde ikamet eden Şeyh Mustafa

¹¹⁶ Akbulut, Yılmaz, a.g.e., s.349.

¹¹⁷ Zeki Kıyatçı, 1964 Bingöl doğumlu, lise mezunu, memur.

¹¹⁸ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.64.

Efendi, daha sonra eşi Cemile Hanım'ın mülkiyetinde bulunan Hacçayır'a yerleşmiştir.¹¹⁹

Türbenin içerisinde bulunan ve Şeyhin oğlu tarafından yazılan bir levhada, Şeyhin tarihi kişiliği hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

“Şeyh Mustafa 1862 yılında Merkez Göltepesi Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra Tasavvuf ilminde derinleşmiş ve Nakşibendi ve Kadiri tarikatlarından icazet almıştır. Ancak, kendisi Kadiri tarikatına mensuptur.

1928 tarihinde Suriye hükümetinden sığınma talebi alarak Suriye'ye gitmiştir. 1950 yılında TBMM'de kişiye özel af çıkmayınca İsmet Paşa tarafından yazılan özel af ile Türkiye'ye gelip dini hizmetlerine devam etmiştir.”

Ziyaret köyün mezarlığında bir tepelik üzerinde bulunmaktadır. Taştan inşa edilen türbenin tepesi koni biçimindedir. (Resim:15) Türbenin içerisinde bulunan battaniye ve yastık gelen hastaların şifa amacıyla yatırılması için konmuş. Gelen hastalar türbenin içerisine yatırılmakta ve bir süre Kur'an okunduktan sonra götürülmektedir. Ayrıca buraya gelen ziyaretçiler, türbenin üzerine örtülü bulunan yeşil örtüden bir parça keserler. (Resim:16) Bu kesilen kumaş parçası teberrük kabul edilmektedir. Çocukların üzerine muska gibi takılmaktadır. Ayrıca suyun içine konup suyu şifa niyetine içilmektedir. Teberrüken¹²⁰ taşından ve toprağından bir parça alınmaktadır.¹²¹

Ziyaretle ilgili pek çok menkıbe anlatılmaktadır. Bunlardan birkaç tanesi şunlardır:

Menkıbe I: Şeyhin iki oğlu köyün arazisinin büyük bir kısmını zorbalıkla ele geçirirler. Şeyh yaşlıdır ve oğullarının bu zorbalığını önleyemez. Oğullarına: *“Zorbalık ve zulümle ele geçirilen bu topraklar da ben artık oturamam. Bu köy yakında harabeye dönecektir. Beni buradan götürün”* der. Şeyh bu olaydan kısa bir süre sonra vefat eder. Gerçekten o günden sonra köyde dirlik ve düzen kalmaz. Kavgalar, adam öldürmeler, kan davaları nedeniyle köy tam bir harabeye döner.¹²²

¹¹⁹ Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹²⁰ Teberrüken: Uğur sayarak, mutlu olsun diye. Bkz, Komisyon, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara 1974, s. 773.

¹²¹ Nazmiye Korkutata, 1930 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

¹²² Mahmut Hansu, 1965 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

Menkıbe II: Şeyh Mustafa daha genç iken Karlıova'nın Sağnis Köyü'ne gider. Ertesi gün atına binip dönmek üzere iken Use Hece (Yusuf) adında bir ihtiyar gelip atının yularını tutarak: "Kurban ben fakir bir adamım, yağım çalındı. Kış geliyor. ben yağsız ne yaparım Yağım neredeyse bana söyle" der ve sözüne: "*Allah'a yemin ederim ki, Çan'a kadar senin atının arkasından yuvarlaya yuvarlaya gelirim. Sen Çanlı Şeyh Ahmet Efendinin oğlusun. Allah'a yemin ediyorum ki, sen biliyorsun bana söyle*" şeklinde devam eder. Bunun üzerine Şeyh Mustafa derin bir tefekkür ve istihareden sonra: '*Senin yağın Use Rese'nin samanlığının üst tarafındaki samanın içinde gizlidir. Git yağını al ve eve götür*' der. Yusuf söylenen yere gider ve yağını bulur, sevinç içinde evine götürür.¹²³

Menkıbe III: Bu kerametini bize, buna bizzat şahit olan birinden aktarıyoruz. Menkıbe şu şekildedir: Gözer Köyü'nde Ali isminde bir şahıs, bir gün şeyhi ziyaret eder. İçinden de: "acaba şeyh benim kaybolan atımı bilecek mi" diye geçirir. Şeyhi ziyareti esnasında, kendisi daha bir şey sormadan Şeyh Mustafa şöyle der: "Allah'ın emri ikidir. Biri kat'idir, diğeri bir dua veya sadakaya bağlıdır. Senin atını meselesi kat'i olduğundan onu bulamazsın." Gerçektende atın sahibi atını bulamaz.¹²⁴

Türbeyi, çoğunlukla hasta olanlar şifa bulmak için, dilekleri olanlar dileklerinin gerçekleşmesi için ve kızlar kaderlerinin açılması için ziyaret etmektedirler. Merkeze yakın olduğu için ziyaretçi sayısı oldukça fazladır. Daha çok Perşembe öğleden sonra ve Cuma sabahları ziyaret edilmektedir.¹²⁵

6. ÜÇYAKA KÖYÜ

Bingöl'ün güneyinde yer alan Üçyaka Köyü'nün 2000 nüfus sayımına göre nüfusu yüz otuz yedi kişi olup, köy, yirmi iki haneden meydana gelmektedir. Bingöl merkeze uzaklığı dokuz kilometredir. 2003 depremi nedeni ile köyde on sekiz afet konutu inşa edilmiştir. Köyün nüfusu göç vermesinden dolayı önemli ölçüde azalmıştır. Üçyaka Köyü'nde bulunan ilköğretim okulu, eğitim ve öğretim vermemektedir. Yörede

¹²³ M.Salih Korkutata, 1932 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹²⁴ Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹²⁵ Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

kapalı bulunan pek çok okul açılmasına rağmen, Üçyaka Köyü okulu kapalı durumdadır. Köyün geçimi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.¹²⁶

a) Şeyh Muhittin Türbesi

Şeyh Muhittin Efendi'nin türbesi merkeze bağlı Üçyaka Köyü'nde bulunmaktadır. Şeyh Muhittin Korkutata, H. 1309 (M. 1919) yılında Göltepesi Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Meşhur Çan Şeyhi Ahmet Efendi'nin torunudur. Babası ise Bingöl'de nahiye müdürlüğü yapmış, Rus Harbi'nde de milis komutanı olarak vazife görmüş, Bingöl halkı tarafından muttaki bir insan olarak tanınan Şeyh Hasan Efendi'dir. Medrese eğitimini ilk olarak amcazadesi Şeyh İbrahim Efendi'den almıştır. Erzurum Kolhisar'da Şeyh Ahmet Efendi'nin medresesinde Arapça, Mantık, Tasavvuf, Hadis ve diğer İslami ilimleri tahsil ettikten sonra, Meşhur Molla Hamit'in Karakoçan'daki medresesinde kalıp ilim tahsiline devam etmiştir. Vinderan Köyü'nde Molla Süleyman Bezar'dan da ders almıştır. 1942 yılında Lice'de bulunan Nakşi şeyhi Tahir Efendi'den Nakşibendi Tarikati icazetini almıştır. 1946 yılında irşad hizmeti için Üçyaka Köyü'ne gelmiştir. 1950 yılında Üçyaka Köyü'nde Molla Süleyman Efendi ile bir medrese açmış ve burada Molla Süleyman ile beraber ders vermiştir. Burada hayırlı ve verimli hizmetlerde bulunmuştur. Tasavvufi alanda derinleşmiş ve pek talebe yetiştirmiştir. Üçyaka Köyü'nde temizlik konusunda adeta bir seferberlik başlatmıştır. Her evin önünde bir kulleteyn¹²⁷ yapılmasına öncülük etmiştir. Halkın büyük sevgi ve teveccühüne mahzar olmuştur. 29 Şubat 1954 yılında Üçyaka Köyü'nde vefat etmiştir. Vefatından sonra köylüler tarafından mezarı üzerine türbe yapılmıştır.¹²⁸ Köyün girişinde bulunan mezarlıkta yer alan türbe, herhangi bir özelliği olmayan betonarme bir yapıdır. Üzeri bir kubbe ile örtülüdür. (Resim:1)

Türbenin hemen yanında etrafı taşlarla çevrili bulunan bir mezar bulunmaktadır. Kuç Şehidi adı verilen bu mezarın kime ait olduğu bilinmemektedir. (Resim:2) Şeyh Muhittin Türbesi'ni ziyarete gelenler bu şehit mezarını da ziyaret etmektedirler.

Şeyh Muhittin Türbesi'ni ziyaretimizde ziyaret yerinde bulunan bir grup bayanla yaptığımız mülakatlarda, bayanlar buraya mevlid okutmaya geldiklerini ifade etmişlerdir. Mevlid vermelerinin nedeni, bayanlardan birinin psikolojik rahatsızlığı

¹²⁶ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.74.

¹²⁷ Kulleteyn:

¹²⁸ M.Salih Korkutata, 1932 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli

varmış. Çevresindeki insanlar buraya ziyarete gelmesini tavsiye etmişler. Kendisinde eğer iyileşirsem mevlid vereceğim diye adakta bulunmuş. Üç Perşembe burayı ziyaret ettikten sonra sıkıntılarından kurtulmuş. Şimdi adağını gerçekleştirmek üzere buraya geldiğini ifade etmiştir. Kalabalık bir grup kadın türbenin yanında okunan mevlidi dinliyorlardı. Bayanlar,dileklerinin gerçekleşmesi için yedi Perşembe ziyaret edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Menkibevi kişiliği hakkında pek çok olay anlatılmaktadır. Bunlardan en bilineni şudur:

Şeyh Muhiddin, Üçyaka Köyü'nde kendisini çocuğuyla ziyarete gelen bir kadına: "Oğlunun adını Abdülbaki koy" der. Bir süre sonra şeyh vefat eder. Kadın da çocuğuna şeyhin verdiği ismi değil de kardeşinin ismi olan İsmail'i koyar. Çocuğun ismi değiştirildikten sonra konuşmamaya başlar. Bunun üzerine kadın çocuğunu alır ve şeyhin türbesine gider. Türbede: "Ey şeyh çocuğum düzelirse senin verdiğin Abdülbaki ismini değiştirmeyeceğim" der. Bu olaydan sonra çocuk tekrar konuşmaya başlar.¹²⁹

Türbe ziyareti özellikle Perşembe günleri öğleden sonra ve Cuma günü sabah vaktinde yapılmaktadır. Dileklerin gerçekleşmesi için üç veya yedi Perşembe ziyaret edilmektedir. Buraya gelenler Kur'an-ı Kerim okuyup dua ederler. Daha çok, çocuğu olmayanlar ve çocuğu konuşmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Bunun dışında psikolojik rahatsızlığı olanlar, çeşitli hastalıklardan muzdarip olan hastalar, dilekleri ve ihtiyaçları olan pek çok kimse Şeyh Muhittin Türbesi'ne gelmektedir.¹³⁰

7. OLUKPINAR KÖYÜ

Bingöl'ün güneyinde yer alan Olukpınar Köyü, Bingöl merkeze onyedii kilometre uzaklıktadır. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre köyün nüfusu yemiş dört kişi ve yirmi üç haneden meydana gelmektedir. Göç vermesi nedeni ile nüfus azalmıştır. Pek çok yerde geri göç olmasına rağmen buraya geri göç olmamıştır. Köyün geçimi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Köyde bulunan ilköğretim okulu kapalı durumdadır.¹³¹

¹²⁹ Gıyasettin Korkutata, 1968 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

¹³⁰ Fatoş Bazencir, 1960 Bingöl doğumlu, lise mezunu, ev hanımı.

¹³¹ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.59.

a) Bebent Ziyareti

Merkeze bağı Olukpınar (Çölek) Köyü'nde bulunmaktadır. Ziyaret yeri hemen köyün yakınında bulunan bir tepededir. Büyük bir ceviz ağacı ve hemen yakınında bulunan bir kaynak suyu ziyaret edilmektedir. (Resim:6) Köylülerden aldığımız bilgiye göre buranın bir ziyaret yerine dönüşmesi şöyle gerçekleşmiştir. Çan şeyhlerinden Şeyh Necmettin bir gün bu ağacın altında oturmuş Kur'an okurken, aniden arkasını dönünce bir kızın kendisini dinlediğini görür. Kur'an okuması bitince arkasını dönmüş, fakat kız aniden ortadan kaybolmuş. Köylüler bu ağacın altında şehit bir kızın yattığına inanırlar. Hemen yakınında bulunan suyun da şifalı olduğunu söylemektedirler. Bu suyun özellikle romatizmal hastalıklara iyi geldiği söylenmektedir. Bu ceviz ağacının kesilmesi yasaktır. Ağaca zarar verenlerin başına uğursuzluk geleceğine inanılmaktadır Meyvesi de şifa niyetine yenmektedir. Yakınında bulunan kaynak suyunun, çeşitli hastalıklara iyi geldiği söylenmektedir. Bu sudan içilmekte ve banyo yapılmaktadır.¹³²

8. GÜVEÇLİ KÖYÜ

Bingöl'ün güney doğusunda yer almaktadır. Bingöl merkeze uzaklığı beş kilometredir. Güveçli Köyü'nün nüfusu bin yüz yirmi dört kişi, hane sayısı ise iki yüz yirmidir. Köyün ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Bingöl'deki yerleşim yerleri daha çok dağlık olduğundan tarımdan ziyade hayvancılık daha yaygın olarak yapılmaktadır. Fakat Bingöl ovasında yer alan Güveçli Köyü pek çok tarımsal ürünün yetiştiği bir tarım köyü durumundadır. Köyde bulunan ilköğretim okulu faal durumdadır.¹³³

a) Lem-i Şehit

Mezar, Güveçli Köyü'nün iki kilometre alt tarafında yer almaktadır. Bir vadi içerisinde bulunan mezarın üzerinde iki ağaç bulunmaktadır. Köylüler arasındaki söylentiye göre burada yatan kişi Osmanlı – Rus savaşında şehit düşmüş bir askerdir. Gece o civardan geçen bazı köylüler, mezarın üzerinde bir ışığın yandığını iddia gördüklerini etmektedirler. Bazı köylülerde şehidi canlı bir şekilde beyazlar giyinmiş olarak gördüklerini ifade ediyorlar. Buranın ziyaret yerine dönüşmesi bu söylenenlerin

¹³² Ziya Burtaşkıray, 1950 Bingöl doğumlu, ortaokul mezunu, hizmetli.

¹³³ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.24.

halk arasında yayılmasıyla gerçekleşmiştir. Köylüler şehidi gördükleri yere mezar yapmışlar.¹³⁴

Mezar, normal yontulmamış taşlardan yapılmıştır. Ancak mezarın üzeri ve etrafı yapılmamıştır. Mezarın etrafı taşlarla çevrilmiştir. Burası daha çok Bingöl ve çevre köylerden gelenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretler belli bir amaç için olmayıp her türlü dua, sıkıntı ve istek için ziyaret edilmektedir.

9. KILTEPE KÖYÜ

Kıltepe Köyü Bingöl merkeze yirmi altı kilometre uzaklıkta yer almaktadır. 2000 nüfus sayımına göre köyün nüfusu üç yüz dokuz kişidir. Mevcut hane sayısı ise yetmiştir. 2003 Bingöl depremimden sonra köyde yirmi iki afet konutu inşa edilmiştir. İlköğretim okulu eğitim ve öğretime açıktır. Köyde yaygın olarak tarım ve hayvancılık yapılmaktadır.¹³⁵

a) Mirali Ziyareti

Mirali Ziyareti, Bingöl merkeze 30 kilometre uzaklıkta bulunan Kıltepe Köyü'nde bulunmaktadır. Köyün tepesinde eski mezarların bulunduğu mevki, ziyaret amacıyla ziyaret edilmektedir. Ağaçlık olan mevkide bulunan ağaçlara dilek için çaput bağlanmaktadır.

Köylüler birkaç kişinin eşikle bu mevkiye gittiklerini, şifa bulup yürüyerek geri döndüklerini anlatmaktadırlar. O günden bu yana hastaların akınına uğrayan yer, Bingöl ve çevresinden pek çok kişi tarafından ziyaret edilmektedir.¹³⁶

Ziyaret daha çok romatizmal hastalıkları olanlar tarafından şifa amacıyla ziyaret etmektedirler. Bunun yanı sıra, insanlar, her türlü sıkıntı ve istek için buraya gelmektedirler. Ziyaret için özellikle Pazar günleri tercih edilmektedir.

¹³⁴ Hatice Ertuğrul, 1967 Bingöl doğumlu, ortaokul mezunu, ev hanımı

¹³⁵ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.50.

¹³⁶ Hikmet Varolgüneş, 1965 Bingöl doğumlu, Yüksek okul mezunu, memur.

10. KIRAN KÖYÜ

Kıran Köyü Bingöl merkeze yirmi dokuz kilometre uzaklıktadır. Köyde bulunan hane sayısı yetmiş dokuz, nüfusu ise dört yüz elli birdir. 2003 Bingöl depreminden sonra köyde on iki adet afet konutu yapılmıştır. Köyde bulunan ilköğretim okulu açık durumdadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.¹³⁷

a) Şeyh Ali

Şeyh Ali'nin mezarı, merkeze bağlı Kıran Köyü'nün Aşağıpaymerk Mezrası'nda bulunmaktadır. Tarihi kişiliği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şeyh Ali hakkında ki bilgiler, halk arasında anlatılan menkıbelere dayanmaktadır. Şeyh Ali hakkında anlatılan menkıbelerin en çok bilineni şöyledir: Bir ağa hacca gitmiş Şeyh Ali denilen kişi de ağanın hizmetkarıymış. Ağa hacda iken hanımı pilav pişirmiş. Hizmetkarı: "*Keşke Efendim de burada olsaydı o da bu pilavdan yeseydi*" demiş. Evin Hanımı, herhalde acıktı ondan böyle söylüyor diye düşünmüş. Bir tabak doldurup hizmetkara vermiş. Efendi hacdan dönünce, kendisini ziyarete gelenlere beni değil hizmetkarımı ziyaret edin demiş. Meğer efendisi, hacda iken hizmetkarı bir tabak pilav ve kaşıkla yanına gitmiş. Efendisi o tabağı ve kaşığı gösterince herkes hizmetkara yönelmiş fakat hizmetkar esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmuş. Benzer menkıbeler Kayseri/ Develi ilçesi Havadan Köyü'nde bulunan "Şeyh Hacı İbrahim Tekkesi"¹³⁸, Malatya/ Akçadağ ilçesinde bulunan Sultan "Yusuf Türbesi"¹³⁹ ve Tokat merkezdeki "Acepsir Türbesi"¹⁴⁰ için anlatılmaktadır.

Mezarın üzerinde herhangi bir yapılaşma yoktur. Sadece baş ve ayak tarafına konan taşlarla mezar yeri belirlenmiştir. Tarihi kişiliği ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Şeyh Ali hakkında elde ettiğimiz bilgiler, hakkında anlatılan menkıbelere dayanmaktadır.

Hastalar ve dilekleri olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Burayı ziyarete gelenler, mezardan küçük bir taş alıp mezar taşına bastırıyorlar. Eğer taş mezara yapışırsa, dileklerinin kabul olacağına inanıyorlar.¹⁴¹

¹³⁷ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.52.

¹³⁸ Bkz, Günay, vd., a.g.e., s.43.

¹³⁹ Oymak, a.g.e., s. 36.

¹⁴⁰ Bkz, Y.M.Keskin, XX. *Yüzyılda Tokat'ın Sosyal ve Kültürel Yapısı*, İnönü Üniv. Sos. Bil, Enst., Basılmamış Doktora Tezi, s. 186.

¹⁴¹ Hikmet Varolüneş, 1965 Bingöl doğumlu, Yüksek okul mezunu, memur.

11. ÇİÇEKDERE KÖYÜ

Çiçekdere köyü Bingöl'ün kuzeyinde yer almaktadır. Bingöl merkeze on dört kilometre uzaklıktadır. Köyün mevcut hane sayısı yüz iki, nüfusu ise dört yüz otuz sekiz kişidir. Bingöl depreminde köyde büyük ölçüde yıkım meydana gelmiştir. Bu nedenle köyde seksen sekiz adet afet konutu yapılarak, köy yeniden inşa edilmiştir. Köyde halen faal halde bulunan bir ilk öğretim okulu bulunmaktadır. Köyün geçim kaynağı tarımla beraber daha çok hayvancılığa dayanmaktadır.¹⁴²

a) Pirik (Dede) Ziyareti

Pirik Ziyareti, Merkeze bağlı Çiçekdere (Gülbe) Köyü'nde bulunmaktadır. Köyün mezarlığında diğer mezarlarla birlikte. Mezarın etrafı taşlarla çevrilmiştir. Bu yatır, büyük bir alim ve muttaki bir zat olan Molla Ali'ye aittir. Halk arasında keramet sahibi ve cinlerle konuşan, hatta cinnet geçiren kimseleri cinlerle barıştıran ve cinleri hasta olan şahıstan uzaklaştıran bir kimse olarak tanınmaktadır¹⁴³

Tarihi kişiliği hakkında şu bilgilere ulaştık: Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak 1850'li yıllarda doğduğu yer olan Gülbe Köyü'nde vefat etmiştir. İlim tahsiline daha küçük yaşlarda iken başlamıştır. Diyarbakır, Batman, Mardin ve Siirt illerinde İslamî ilimleri tahsil etmiştir. Daha sonra İstanbul'da Askeri Rüştiye Mektebinden mezun olmuştur. İstanbul'da kaldığı yirmi beş yıl süresince devrin büyük alimlerinden dersler almaya devam etmiştir. İstanbul'dan ayrılmadan önce büyük velilerden Rabıta dersini de tamamlayarak kırk gün sülûke girer ve icazetini alarak tekrar Gülbe Köyü'ne döner. Köyüne döndükten sonra Kamil-i Mürşit olarak, Bingöl ve çevresinde irşat görevini ifa etmiştir.¹⁴⁴

Molla Ali, alim kişiliğinin yanısıra muazzam bir hattattır. O günün şartlarında matbaa kullanımı yaygın olmadığından, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Tefsir, Hadis ve Fıkıh kitaplarını kendi el yazısıyla yazmıştır. El yazısıyla yazdığı kitaplar arasında Seyyid el- Battal'ın yaklaşık sekiz yüz sayfalık cenk kitabı ile verdiği fetvaların yazılı olduğu fetva mecmuaları da yer almaktadır.

¹⁴² T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s. 20.

¹⁴³ Mehmet Çintay, 1933 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.

¹⁴⁴ Ahmet Çektin, 1946 Bingöl doğumlu, lise mezunu, imam.

Hız. Süleyman'ın dairesi adı verilen bir dua mecmuası da onun vasıtasıyla günümüze kadar gelmiştir. Bu dua mecmuası ve diğer elyazması kitaplarından bazıları da şu an imam olan torunlarında bulunmaktadır. Hız. Süleyman'ın dairesi denilen bu dua mecmuası, cinnet geçiren kimselere okunduğu zaman tamamen iyileştikleri ifade edilmektedir. Torunlarından biri, bu dua mecmuasının kendisinde bulunduğunu ve cenaze gibi getirilen kimselere okuduğu zaman ayağa kalkarak evlerine döndüklerini ifade etmektedir.¹⁴⁵

Molla Ali'nin mezarı Çiçekdere Köyü'nde, köy mezarlığında bulunmaktadır. Mezarın üzerinde herhangi bir yapı yoktur. Mezarın etrafı taşlarla çevrilmiştir.

Molla Ali hakkında pek çok menkıbe anlatılmaktadır. Bunlardan en çok bilineni şöyledir: Molla Ali İstanbul'dan ayrılıp Bingöl'e doğru yola çıkar. Çeşitli konaklarda konaklayarak yoluna devam ederken, yolu üzerinde bulunan bir ağanın evine misafir olur. Ağanın çok düşünceli olduğunu görünce nedenini sorar. Ağa, başta söylemek istemese de Molla Ali'nin ısrarı sonucu derdini anlatır. Ağanın yedi yıldır evli olan bir oğlu vardır, fakat zifafa girememiştir. Bunun üzerine bu zat ağanın oğlunu alarak yalnız bir odaya çekilir dairesini kurar. Bütün cinleri toplar ve kör bir cinin eksik olduğunu görür. Cinlere bu kör cinin nerde olduğunu sorar cinler Kaf Dağında olduğunu söylerler. Cinlerini o kör cini yakalamaları için gönderir. Cinler kör cini yakalayıp getirirler. Bu kör cinin elinden bir yumak ip düşer. İşin sırrı bu çözülen iptedir. İpin çözülmesiyle olayda çözülür. Bu cine de tövbe ettirir. Ağanın oğlu bunun üzerine muradına erer. Ağa çok sevinir ve bu zatı altınlarla mükafatlandırır. Fakat, Molla Ali sadece yol harçlığı olarak bir miktarı alıp, gerisinin fakirlere dağıtılmasını söyler.¹⁴⁶

Bingöl ve çevre köylerden çok sayıda ziyaretçisi bulunan türbe, cinnet geçiren kimseler, sıtma hastalığına yakalananlar, müzmin baş ağrıları olanlar, surhubat denilen vücutta titreme hastalığına yakalananlar, fitık ve tıbben çaresi olmayan bel ağrıları ve daha birçok hastalıktan muzdarip olanlar tarafından ziyaret edilmektedir.¹⁴⁷

b) Yeni Efendi (Efendi Suyu)

Merkeze bağlı Çiçekdere Köyü'nde bulunan kaynak suyudur. Bu çeşmenin bulunduğu yer eski yıllardan bu yana çok sık ormanlık olan bir yerdir. Bu yüzden

¹⁴⁵ Ahmet Çetkin, 1946 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

¹⁴⁶ Ahmet Çetkin, 1946 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

¹⁴⁷ Muhammet Çetkin, 1968 Bingöl doğumlu, üniversite mezunu, öğretmen.

geçmiş yıllarda hırsızların barınağı olmuştur. Hırsızlar çevre köylerden çaldıkları koyunları bu çeşmenin başında kesip yerleşmiş. Bu yüzden bu çeşme, hırsızlar çeşmesi olarak şöhret bulmuştur.

Çeşmenin ziyaret yerine dönüşmesi ise şöyle olmuştur: 1925 yılında çıkan Şeyh Sait isyanında; Palu Şeyhlerinden Şeyh Ali Efendi'nin oğlu, Şeyh Hasan da aranan kimseler arasındadır. Şeyh Hasan yakalanmamak için kaçır ve Çiçekdere Köyü'ndeki çeşmenin civarında kırk gün saklanır. Köylülerden yirmisi gece, yirmisi gündüz olmak üzere kırk kişi tarafından korunur. Devlet tarafından af çıkıncaya kadar burada kalmaya devam eder. Şeyh Hasan'ın buradan ayrılmasından sonra insanlar bu çeşmeyi onun hürmetine burayı ziyaret etmeye başlamışlardır.

Bu çeşme ile ilgili pek çok hadise anlatılmaktadır. Bu olaylardan biri şöyle vuku bulmuştur. Çiçekdere Köyü'nden bir adamın öküzü kaybolur. Köylüler bütün köyü ve yaylaları aramalarına rağmen bir türlü öküzü bulamazlar. Sabah olunca çeşmeye giden köylüler, öküzün sapsağlam bir şekilde çeşmenin yanında bulurlar.¹⁴⁸

Bu kaynak suyu, şifa bulmak isteyenler tarafından çokça ziyaret edilen yerlerden biridir. Bingöl ve civar köylerden gelen hastalar bu suyu hem içmekte, hem de onunla banyo yapmaktadırlar. Özellikle sıtma ve sara hastalığına tutulan kimselerin bu suyla yıkanmak suretiyle şifaya kavuştukları söylenmektedir. Ayrıca halk arasında Ummu Sibyan¹⁴⁹ denilen hastalığa yakalanan kadınlar da şifa için buraya gelmektedirler. Teba da denilen bu hastalığa yakalanan kadınların çocukları hayatta kalmamaktadır. Burayı ziyaret edip suyuyla yıkanan ve suyunu içen kadınların bu hastalıktan kurtuldukları söylenmektedir.¹⁵⁰

12. ÇELTİKSUYU KÖYÜ

Çeltiksuyu Köyü Bingöl'ün ova köylerindedir. Bingöl'ün güney doğusunda yer alan köyde tarım başta gelen geçim kaynaklarındandır. Adından da anlaşıldığı gibi pirinç üretimi yapılmaktadır. Bingöl merkeze yirmi iki kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Çeltiksuyu Köyü iki yüz otuz hanesi ve bin üç yüz seksen iki nüfusu ile

¹⁴⁸ Ahmet Çetkin, 1946 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

¹⁴⁹ Ummu Subyan: Çocuklara zarar veren, cin taifesinden bir kısım cinlerin sebep olduğu hastalık için halk arasında kullanılan bir tabirdir.

¹⁵⁰ Muhammed Çetkin, 1968 Bingöl doğumlu, üniversite mezunu, öğretmen.

Bingöl'ün büyük köylerinden biridir. Köyde Yatılı ilköğretim okulu ve sağlık ocağı bulunmaktadır. Çevre köylerden çocuklar bu okulda eğitim görme imkanı bulmuştur. Bingöl depreminde yatılı bölge okulunun yıkılması ile seksen yedi öğrenci hayatını kaybetmiştir. Depremden sonra bu okulun yerine yeni bir yatılı ilköğretim okulu inşa edilmiştir.¹⁵¹

a) Küçük Şeyh Ali

Küçük Şeyh Ali'nin mezarı merkeze bağlı Çeltiksuyu Köyü'nde bulunmaktadır. Çan Şeyhi Şeyh Ahmet'in kardeşidir. Babası Şeyh Eyüp'tür. 11 yaşında Çeltiksuyu Köyü'nde vefat etmiştir. Mezarı köy mezarlığında yer almaktadır. Mezarın üzerinde herhangi bir yapı yoktur. Anlatılanlara göre daha çok küçük yaşlarda iken cennetlikleri ve cehennemlikleri söylemek istemiş ancak, babası söylemesine engel olmuştur. Köylüler yaşından büyük konuştuğu için nazar değdiğine inanıyorlar. Bu konuşmalarından kısa bir süre sonra hastalanmış ve vefat etmiştir. Çevre köylerce ziyaret edilen bir yerdir. Ziyaretin belli bir amacı yoktur. Her türlü istek, dilek ve dua için ziyaret edilmektedir.¹⁵²

13. ILICALAR BELDESİ

Ilıcalar Beldesi Bingöl merkeze yirmi km uzaklıkta yer almaktadır. Bingöl'ün doğusunda bulunan Ilıcalar Beldesinin nüfusu üç bindir. Şifalı kaplıcalarıyla tanınan belde, Bingöl ve çevre illerden gelen turistlerin akınına uğramaktadır.

a) Şeker Baba Ziyareti (Hesen Baba)

Şeker Baba ziyareti, Bingöl merkeze 40 kilometre olan Sütlüce Köyü'nün yaylasında bulunmaktadır. Ziyaretten dolayı bu yaylaya, Hesen Baba Yaylası denmektedir. Burada yatan Şeker Baba'nın tarihi kişiliği hakkında bir bilgi yoktur. Ancak halk arasında ziyaret yerinin tarihinin çok eskilere dayandığı görüşü yaygındır. Şeker Baba'nın bulunduğu Karer bölgesi Aleviler'in çoğunlukta olduğu bir bölgedir. Burası hem Sünnîler hem de Aleviler tarafından ziyaret edilen bir yer olması bakımından önemlidir.

¹⁵¹ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.22.

¹⁵² M.Salih Korkutata, 1932 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

Şeker Baba ziyareti, Sütlüce Köyü'ne beş kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Mezarın üzerinde herhangi bir yapı yoktur. Mezar etrafı taşlarla örülü bir alanın içinde bulunmaktadır.

Şeker Baba'yı ziyaret eden bir gençle yaptığımız mülakatta, psikolojik rahatsızlığı olduğu için burayı ziyaret ettiğini; bu amaçla burada dua ettiğini, Şeker Baba'nın ruhuna fatiha okuduğunu ve söz konusu zatı vesile kılarak Allah'dan şifa görmeyi umduğunu ifade etmiştir. Söz konusu kişi, burayı daha önce de ailesiyle beraber ziyaret ettiğini belirtmiş; ziyaret yerinde bulunanların mezarın etrafında dönmesi ve mezara taş yapıştırmaları gibi uygulamalardan rahatsız olduğunu, bunların İslam'da yeri olmayan batıl uygulamalar olduğunu ifade etmiştir.

Hakkında anlatılan pek çok menkıbe vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Menkıbe I: Rus orduları Doğu Anadolu'yu istila etmişlerdi. Halk büyük bir direniş gösterip Ruslara karşı mücadeleye girmişti. İşte bu direniş zamanında, Şeker Baba'nın beyaz bir at üzerinde savaşa katılıp Ruslara karşı savaştığı söylenmektedir. Ayrıca Şeker Baba ziyaret yerinin Rus mevzilerine yakın olduğu, Rusların attığı top ve mermilerin askerlere değmediği Şeker Baba'nın bu top ve mermileri geri püskürttüğü söylenmektedir. Şeker Baba ziyaretinden Rus tarafına top atışlarının yapıldığı da ifade edilmektedir.¹⁵³

Menkıbe II: Yol yapmak üzere bölgeye gelen karayolları ekibi tüm çabalarına rağmen bir türlü yolu açamaz. Her seferinde iş makineleri arızalanır ve en sonunda ekipler yolu açmadan dönmek zorunda kalırlar. Halk bu durumu birinin gördüğü şu rüyaya yorarlar. Görülen rüyada, Şeker Baba, beni ziyarete gelenler yaya olarak gelsinler demiş. Bu yüzden Şeker Baba ziyaretine belli bir yerden sonra araba ile gitmek mümkün değildir. Yolun bu kısmına yürünerek devam edilmektedir.¹⁵⁴

Bu bölgede en fazla ziyaret edilen yerler Şeker Baba ve Kara Baba ziyaretleridir. Halk arasında büyük saygı gösterilen yerler olması hasebiyle yeminler bile bu ziyaretler üzerine yapılmaktadır. "Hesen Baba'ya and olsun" şeklinde ifadeler kullanılmaktadır.¹⁵⁵

Burası özellikle çocuğu olmayanlar ve erkek çocuk isteyenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ayrıca dilek ve çeşitli hastalıklardan muzdarip olanlar şifa bulmak

¹⁵³ Hazır Ali Beyazyıldırım, 1946 Varto doğumlu, ortaokul mezunu, emekli.

¹⁵⁴ Burhanettin Bazencir, 1960 Bingöl doğumlu, lise mezunu, memur.

¹⁵⁵ Elmas Basaoğul, 1940 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

amacıyla buraya gelmektedirler. Özellikle çocuğu olmayanların buraya geldikten sonra çocuk sahibi oldukları ifade edilmektedir. Adak kurbanlarının da çokça kesildiği görülmektedir. Şeker Baba ziyaretine gelip adakları gerçekleştiren kimseler tekrar gelip kurban kesmektedirler. Mezarı ziyaret esnasında, mezarın etrafında yedi kere dönmekte ve her dönüşte, Fatiha ve İhlas sureleri okunmaktadır. Ayrıca dilekleri olanlar, mezardan bir taş alıp, dileğini dileyip mezara yapıştırır. Eğer taş mezara yapışırsa dileği gerçekleşecek, yapışmazsa dileği gerçekleşmeyecek anlamına gelmektedir. Özellikle yaz aylarında ziyaretçileri hiç eksik olmayan Şeker Baba ziyaret yeri tam bir şenlik yerine dönmektedir.¹⁵⁶

Ziyaret yerinde görüştüğümüz kadınlardan birisi on iki yıl çocuğunun olmadığını, burayı ziyaret ettikten sonra çocuğu olduğunu; ziyaretten döndükten sonra rüyasında kendisine çocuğu olacağı ve adının Veysi konması söylediğini ifade etmiştir. Gerçekten kadının bir erkek çocuğu olmuş ve adını Veysi koymuş. Yine burada görüştüğümüz On yıl çocuğu olmayan bir hemşire, Şeker Baba ziyaretine gittikten sonra çocuğu olduğunu ve ertesi sene çocuğu ile beraber adak kurbanı kesmeye gittiğini belirtmiştir.¹⁵⁷

b) Karer Baba

Merkeze bağlı Sütüce Köyü'nün arka tarafında bulunan Karer Dağı'nda bulunmaktadır. Ziyarete Sütüce Köyü'nden yaklaşık bir saatlik bir yürüyüşle gidilebilmektedir. Ziyaret, Karer Dağı'nın zirvesindedir. Ziyaret yerine gitmek meşakkatli olmasına rağmen, yaz aylarında çokça ziyaretçisi vardır. Şeker Baba ile aynı bölgede ve ziyaret yerleri de birbirine yakın bulunmaktadır. Özellikle Alevi vatandaşlar tarafından ziyaret edilmektedir. Çocuğu olmayanlar, hasta olanlar, dilek ve istekleri olanlar tarafından ziyaret edilmektedir.¹⁵⁸

14. YUKARI AKPINAR KÖYÜ

Yukarı Akpınar Köyü Bingöl merkeze beş kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Şehrin genişlemesi sonucu, şehirle birleşmiş ve şehrin bir mahallesi durumuna

¹⁵⁶ Baba Levent, 1950 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, emekli.

¹⁵⁷ Saime Levent, 1955 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

¹⁵⁸ Hazır Ali Beyazyıldırım, 1946 Varto doğumlu, ortaokul mezunu, emekli.

gelmiştir. Köyde üç yüz on sekiz nüfus ve altmış hane bulunmaktadır. Yukarı Akpınar Köyü okulu kapalı durumdadır. Köyde 2003 Bingöl depreminden sonra yirmi altı adet afet konutu inşa edilmiştir.¹⁵⁹

a) Şehit Vinnerin

Merkeze bağlı Yukarı Akpınar Köyü'nün mezrasında yer almaktadır. Vinner mezrası denilen bu yeri köylüler yayla olarak kullanmaktadırlar. Yaz aylarında burada kalıp hayvanlarını otlatmaktadırlar. 1900'lü yılların başında, köylülerden biri Vinner yaylasındaki evinde ölü bir asker bulur. Askerin yolunu kaybettiği ve açlıktan öldüğü tahmin edilmektedir. Köylü askeri yıkayıp, kefenleyip gömer. O günden sonra sık sık mezarını ziyaret edip, Kur'an okur. Bir gün bu köylü oradan geçerken: "eğer sen şehitsen bana bir şey göster, yoksa bundan sonra seni ziyaret etmem ve sana okumam" der. O gece rüyasında beyazlar giyinmiş bir halde şehit askeri görür. Şehit asker, köylünün üstüne yürür ve: "benden ne istiyorsun" der. Köylü hemen askerin mezarının etrafını çevirir.¹⁶⁰

Köylüler özellikle sıtma hastalığına yakalanan hastalarını buraya getirmekteler. Köylülerden biri çocuğunun küçükken hastalandığını, buraya getirip üzerine su döktükten sonra iyileştiğini ifade etti.¹⁶¹

Halk çeşitli dileklerinin gerçekleşmesi için de burayı ziyaret etmektedir. Dileklerinin gerçekleşmesi için küçük bir taşı mezara tutuyorlar. Eğer taş tutarsa dilek gerçekleşecek anlamına gelmektedir. Ayrıca mezarın etrafında bulunan ağaçlara dilek için bez bağlanmaktadır. Mezarın etrafındaki bu ağaçların kesilmesi yasaktır.¹⁶²

15. İNCESU KÖYÜ

İncesu Köyü Bingöl merkeze yirmi km uzaklıkta yer almaktadır. Bingöl'ün güney doğusunda yer alan köy, beş yüz altmış dokuz nüfusa ve yüz altmış haneye sahiptir. Köyde faaliyet halinde olan bir ilköğretim okulu ve sağlık ocağı

¹⁵⁹ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.72.

¹⁶⁰ Behçet Baluken, 1960 Bingöl doğumlu, İmam.

¹⁶¹ Gülsüm Baluken, 1962 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.

¹⁶² Gürcü Fideci, 1929, Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

bulunmaktadır. 2003 yılında meydana gelen depremde büyük ölçüde zarar gören köye seksen iki adet afet konutu inşa edilmiştir.¹⁶³

a) Seyda-i Deran

Seyda-i Deran denilen zat, Bingöl Merkezine bağlı İncesu Köyü'nde medfundur. Yörede Seyda-i Deran ismi ile tanınan bu zatın adı, Molla Muhammed Efendi'dir. Aslen Zikri Aşireti'ne mensuptur. Bingöl çevresinde Bilal Efendi'nin evladları olarak tanınan Şeyh Mahmut Efendi'nin evlatlarından. Seyda-i Deran'ın doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber, 1790'lı yıllarda Bingöl'de doğmuştur. Tahsiline Karlıova ilçesinin Hacen Köyü'nde bulunan ve zamanın büyük alimlerinden olan Molla Feyzullah Efendi'nin yanında başlamıştır. İcazetnamesini yine Molla Feyzullah Efendi'den almıştır. Daha sonra Bingöl'ün muhtelif yerlerinde müderrislik yapmıştır. Bingöl çevresinde tanınmış büyük ilim adamları yetiştirmiş mümtaz bir şahsiyettir. Son zamanlarında Palu'lu Şeyh Ali Efendi'nin büyük halifelerinden olan ve Solhan ilçesinin Melekan Köyü'nde ikamet eden Şeyh Abdullah Efendi'nin yanında Tasavvuf dersleri almış ve Tasavvuf ilminde derinleşmiştir. Halk arasında Seyda-i Deran'ın kabilesi "Molla Rasulan Kabilesi" olarak bilinmektedir. Seyda-i Dera'nın vefat tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak 1870'li yıllarda İncesu Köyü'nde vefat etmiştir.¹⁶⁴

Doğu Anadolu Bölgesi'nin tanınmış alimlerinden olan Palulu Şeyh Hasan Efendi'nin Seyda-i Deran hakkında şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Ben Dere-i Nazik'te (İncesu Köyü) bir adam görüyorum!" Bu sözyle Seda-i Deran'ın alim kişiliğine işaret etmiştir.¹⁶⁵

Seyda-i Deran'ın mezarı İncesu Köyü'nde, köy mezarlığında bulunmaktadır. Mezarın üzerinde herhangi bir yapı bulunmamaktadır. Burası özellikle çeşitli hastalıklardan muzdarip olanların ziyaret ettiği yerdir. Bunun dışında başka dilek ve istekleri olanlar tarafından da ziyaret edilmektedir.¹⁶⁶

¹⁶³ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.48.

¹⁶⁴ Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹⁶⁵ Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹⁶⁶ Hasan Fideci, 1926 Bingöl doğumlu, okur-yazar, çiftçi.

16. DİKME KÖYÜ

Dikme Köyü Bingöl'ün kuzey-batısında yer almaktadır. Bingöl merkeze yirmi dokuz kilometre uzaklıkta bulunan köyün nüfusu dört yüz seksen iki, hane sayısı ise yüz yetmiştir. Köyde uzun yıllar kapalı olan İlköğretim okulu eğitim ve öğretime açılmıştır. 2003 Bingöl depreminde büyük hasar gören köye, yüz on dört adet afet konutu inşa edilmiştir. Hayvancılık ve tarım köyün başlıca ekonomisini teşkil etmektedir.¹⁶⁷

a) Sultan Kubeyisi

Sultan Kubeyisi Ziyareti, Bingöl- Elazığ hududunda, Palu ile Bingöl arasındadır. Birçok kimse tarafından sahabe ve hatta Hz. Peygamber'in seraskeri olduğu söylenmektedir. Ziyarete yakın olan Dikme Köyü'nde ikamet eden Şeyh Fadlı Celayir 1918 yılında hacca gider. Beraberinde Bingöl eşrafından iki kişi daha vardır. Şeyh Fadlı Cezayir'in torunu, olayı onun ağzından bize şöyle anlattı: *"Bir gün uçümüz çadırda otururken, Mekke-i Mükerreme'den büyük bir zat da bizimle birlikteydi. Bizim doğudan olduğumuzu öğrenince sordu: 'Sultan Kubeyisi'yi bilir misiniz?' Bende 'Bize yakındır, iki- üç saatlik mesafededir' dedim. O da 'Eğer siz Sultan Kubeyisi'ye yedi kere gider sonra da kurban keserseniz beyti tavaf etmiş gibi sevap kazanırsınız" dedi.*¹⁶⁸

Sultan Kubeyisi'nin bu civarda meydana gelmiş bir savaşa katılmış ve burada şehit düşmüş bir sahabe olmadığı ifade edilmektedir. Tarihe baktığımızda o yörede sahabelerin herhangi bir savaşa katıldıkları vaki değildir. İslam büyüklerinden bir zat olduğu sanılmaktadır.

Tarihi kişiliği hakkından, kesin olmamakla beraber şu bilgiler anlatılmaktadır. Sultan Kubeyisi'nin esas adının Kays b. Malik olduğu ifade edilmektedir. Kays b. Malik, Hz. Ömer'in hilafeti zamanında, Süleyman b. Halid b. Velid Komutasında Diyarbekir'e gönderilen askerler arasında bulunmaktadır. Süleyman b. Velid, askerlerinden bir kısmını Farkın (Silvan) tarafına, diğer bir kısmını ise Diyarbekir'in kuzeyine gönderir. Kays b. Malik, Diyarbekir'in kuzeyine gönderilen askerler arasındadır. Şimdi mezarını bulunduğu yerde şehit düştüğüne inanılmaktadır.¹⁶⁹

Sultan Kubeyisi'yi ziyaret eden bir genç kızla gerçekleştirdiğimiz mülakatta, ailesinden bir grup bayanla burayı ziyarete geldiklerini ifade etmiştir. Kendisinin burayı

¹⁶⁷ T.C. Bingöl Valiliği Mhali İdareler Müdürlüğü, a.g.e.,s.15.

¹⁶⁸ Hüseyin Celayir, 1934 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹⁶⁹ Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

ziyaret sebebi, kaderinin açılması ve büyük bir zat olan Sultan Kubeyisi'yi ziyaret etmek olduğunu belirtmiştir. Oldukça meşakkatli geçen birkaç saatlik yürüyüş esnasında, ellerindeki suların hiç bitmediğini ve bir bulutun sıcağa karşı kendilerini gölgelediğini; bunun Sultan Kubeyisi'nin kerametleri olduğunu ifade etmiştir.

Halen birçok insan tarafından ziyaret edilmektedir. Özellikle hastalar götürülmekte ve buradan döndükten sonra şifa buldukları ifade edilmektedir. Türbesi, yüksekçe bir tepenin üzerindedir. Türbeye herhangi bir ulaşım aracıyla gitmek mümkün değildir. Türbeye çıkan yol çok dik olduğu için ancak bir saatlik yaya yürüyüşle varılır.

170

17. ÇUKURCA KÖYÜ

Çukurca Köyü Bingöl'e dokuz kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Bingöl'ün kuzeyinde bulunan köy, dört yüz kırk bir nüfusa ve altmış haneye sahiptir. Köyde uzun yıllar bulunan medresede çok sayıda talebe yetişmiştir. Köyde bulunan ilköğretim okulu eğitime yeni açılmış durumdadır. Köyün ekonomisi büyük ölçüde hayvancılığa dayanmaktadır.¹⁷¹

a) Şeyh Ahmet Türbesi (Çukurca Köyü)

Şeyh Ahmet Türbesi Merkeze bağlı Çukurca Köyü'nde bulunmaktadır. Şeyh Ahmet'in tarihi kişiliği konusunda herhangi bir bilgi yoktur. Köylüler Birinci Dünya Harbinde şehit düşmüş bir asker olduğunu söylüyorlar. Köyün ihtiyarları, yıllar önce aşınan mezardan, bir askerin çizmesini gördüklerini ifade ediyorlar. Köylüler, şehit askerin mezarı üzerine bir türbe yapmışlar. Türbe taştan yapılmış basit bir yapıdır. Köylülerden biri, bir gece bu askeri rüyasında görür ve adını sorar. O da: "Benim adım Şeyh Ahmet" der. O günden bu yana bu ziyarete Şeyh Ahmet Türbesi denmektedir. Köy halkı özellikle Cuma geceleri türbenin üzerinde ışıklar yandığını söylüyorlar.¹⁷²

¹⁷⁰ Hüseyin Celayir, 1934 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.

¹⁷¹ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler, a.g.e.,s.9.

¹⁷² Ali Beki, 1940 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, emekli.

Köy halkı özellikle sıtma hastalığına yakalananların buraya gelip şifa bulduklarını ifade ediyor. Ayrıca her türlü hastalık ve dilek için de ziyaret edilmektedir.¹⁷³

b) Şehit (Çukurca Köyü):

Şehit mezarı, merkeze bağlı Çukurca Köyü'nde, köyün biraz dışında bulunmaktadır. Burada mezarı bulunanın şehidin bir genç kız olduğuna inanılmaktadır. Köylüler hastalandıklarında burayı ziyaret edip şifa bulduklarını ifade ediyorlar. Şehidin mezarı ağaçlar arasında bulunmaktadır. Köylüler bu ağaçları kesmenin günah olduğuna inanıyorlar. Anlatılanlara göre köylülerden biri bu ağaçları kesmek için baltasını alıp gitmiş. Fakat baltayı tam ağaca vuracakken, balta ağaç yerine ayağına düşmüş. O günden beri ağaçlarına dokunan olmamış. Yine köylüler arasında şehidin bir asker olduğunu ve elbiseleriyle birlikte gömülü olduğu ifade edilmektedir.¹⁷⁴

Köylülerden bazıları bu kızın rüyalarında gördüklerini, kendilerine savaşa geldiğini ve burada şehit düştüğünü, söylediğini; bazıları da mezarın üzerinde ışık yandığını ifade etmişlerdir.¹⁷⁵

Köylüler çocukları hastalandığında evden su getirip mezarın üzerinde çocuklara döküyorlar böylece çocukların şifa bulduklarına inanıyorlar. Aynı köyde, köyün yakınlarında bulunan küçük bir göl de kutsal kabul edilmektedir. Cuma akşamları şehitlerin gelip bu gölde abdest aldıklarını ifade ediyorlar.¹⁷⁶

18. KÖKLÜ KÖYÜ

Köklü Köyü, Bingöl merkeze on sekiz km uzaklıkta yer almaktadır. Bingöl'ün kuzey doğusunda yer alan köyün nüfusu iki yüz üç, hane sayısı ise ellidir. Köyde bulunan ilköğretim okulu eğitim ve öğretime açık durumdadır. Köyün ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.¹⁷⁷

¹⁷³ Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

¹⁷⁴ Nefise Baytemur, 1927 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

¹⁷⁵ Ali Beki, 1940 Bingöl doğumlu, Emekli.

¹⁷⁶ Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

¹⁷⁷ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.55.

a) Kadirme Şehidi

Kadirme Şehidi, merkeze bağlı Köklü Köyü'nde bulunmaktadır. Kadirme Şehidi olarak tanınan bu mezarın Şeyh Tahir Efendi'ye ait olduğu belirtilmektedir. Şeyh Tahir Efendi, Göltepesi Köyü'nde türbesi bulunan meşhur Çan şeyhi, Şeyh Ahmet Efendi'nin dedelerindendir. İddiaya göre, Şeyh Tahir Efendi'nin babası Şeyh Kasım Efendi, Abbasiler döneminde, Moğol istilasından sonra Bağdat'tan gelip, Fahrin (Silvan)'e yerleşmiştir. Silvan'da medfun bulunan Şeyh Kasım Efendi'nin iki oğlundan biri olan Şeyh Tahir Efendi, Çapakçur bölgesine, kardeşi Şeyh Ali Bitlis'e yerleşmiştir. Çapakçur bölgesinde müderrislik yapmış ve çok sayıda talebe yetiştirmiştir.¹⁷⁸ Tasavvuf ilminde derinleşen Şeyh Tahir Efendi, Kadiri Tarikatı halifesidir. Keramet sahibi büyük bir alim olan Şeyh Tahir Efendi, bu yörede sevilen sayılan bir şahsiyettir.¹⁷⁹

Şeyh Tahir Efendi'nin mezarı Bingöl-İlıcalar yolunun 15. kilometresinde bulunmaktadır. Köy mezarlığında bulunan mezarının üzerinde herhangi bir yapı yoktur. Etrafı taşlarla çevrili olan mezarın taşında, "Seyyid Tahir" yazılıdır. Mezarın etrafında asırlık kara meşe ağaçları bulunmaktadır. Bu ağaçları kesmek yasak olduğundan, kimse tarafından kesilmeden bu güne kadar gelebilmişlerdir. Bingöl ve çevresinden çok sayıda ziyaretçisi olan yer, başta hastalar olmak üzere her türlü dileği, isteği olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Özellikle Perşembe günleri, öğleden sonra ziyaretçi akınına uğramaktadır.¹⁸⁰

19. YAMAÇ KÖYÜ

Bingöl'ün güneyinde yer alan Yamaç Köyü, Bingöl merkeze 19 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Yüz elli hanesi bulunan köyün nüfusu yaz aylarında beş bine kadar çıkabilmektedir. Köyde hayvancılığın yanı sıra, ağırlıklı olarak tarım yapılmaktadır. Özellikle kuru fasülyesi ile tanınmaktadır. Köyde karakol ve sağlık ocağı bulunmaktadır. Çevre köylerden öğrencilerin eğitim gördüğü yatılı ilköğretim okulu vardır. Yamaç Köyü ayrıca fırıncılık ve kadayıfçılık mesleklerinin yaygın olarak yapıldığı bir köydür.¹⁸¹

¹⁷⁸ Şeyh Muhammed Korkutata Arşividen

¹⁷⁹ Mücahid Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, Emekli.

¹⁸⁰ Yılmaz Levent, 1937 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, Emekli.

¹⁸¹ T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, a.g.e., s.83.

a) Kıl Atman Şehidi

Kıl Atman Şehidi, Yamaç ve Haziran Köyleri arasında yüksek bir tepede yer almaktadır. Bu tepenin adı, burada yatan Atman isimli kişiye nisbetle, Atman Tepesi denmektedir. (Resim:9) Tarihi kişiliği hakkında bir bilgi bulunmayan mezarda yattığı farzedilen şahsın, bu civarda meydana gelen bir savaşta şehit düşmüş bir ordu komutanı olduğu söylenmektedir. Mezarın bulunduğu yerde bazı köylüler, sarıklı bir şahsı gördüklerini ifade ediyorlar. Yamaç Köyü'nün kuzeyinde bulunan Atman Tepesi'nde bulunan mezara, yaya olarak bir saatte gidilmektedir. Atman Şehidi'nin mezarı taştan yapılmış geniş bir avlunun içinde yer almaktadır. Mezarın üzerinde herhangi bir yapı bulunmamaktadır. Mezar taşları yontulmamış taşlardan ibarettir. Geniş bir avlunun içinde sadece bir mezar bulunmamaktadır. Her türlü dilek ve istek için gelinen yerde, dilek için ağaçlara çaput bağlanmaktadır. Bölge de kaybolan hayvanlar eğer şehidin bulunduğu yerin yakınlarına sığınmışlarsa, sağlam bir şekilde bulunuyorlar. Kaybolan bu hayvanları, şehidin koruduğu inancı yaygındır.¹⁸²

Yamaç Köyü'nün üst tarafında üç tane asırlık gürgen ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçlar kutsal kabul edilip kesilmemektedir. Ağaçların altında bulunan kırmızı toprağın, özellikle ekzamaya iyi geldiği belirtilmektedir. Ayrıca çeşitli dilekler için ağaçların dallarına çaput bağlanmaktadır. Bu ağaçların kutsal kabul edilmesi ile ilgili şu menkıbe anlatılmaktadır: Adamın biri atıyla bu ağaçların altından geçerken ağacın dalınan takılmış ve bu dalı kesmiş. Daha sonra bu adamın evi yanınca, bu ağacı kestiği için bu olayın başına geldiğine inanılmış. O günden sonra kimse bu ağaçlara dokunmamış.

Bu ağaçlarla ilgili anlatılan diğer iki menkıbe de şu şekildedir:

Menkıbe I: Köylünün biri ağaçları altında bulunan değirmende buğdayını öğütüyormuş. Geç saatlere kadar çalışan köylü, yorgunluktan uyuyakalmış. Değirmen taşı boş dönmeye başlayınca, uyuyan köylüyü biri dürtükleyip uyandırmış.¹⁸³

Menkıbe II: Yörede terör olaylarının yoğun olarak yaşandığı dönemlerde, köyde bulunan karakola, teröristler tarafından baskınlar yapılıyormuş. Teröristler, bu gürgen ağaçlarının bulunduğu mevkiden ateş etmek istediklerinde, bir türlü ateş edemeyip yere düşüyorlarmış.¹⁸⁴

¹⁸² Şakir Beki, 1971 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

¹⁸³ Ziya Elaldı, 1964 Bingöl doğumlu, ortaokul mezunu, köy muhtarı.

¹⁸⁴ Şakir Beki, 1971 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.

Kıl Atman Şehidi'ne özellikle saralı ve cin çarptığı kabul edilen hastalar götürülmektedir. Ayrıca her türlü dilek ve istek için insanlar burayı ziyaret etmekte. Dilek için ağaçlara çaput bağlandığı gibi, mezara taş yapıştırılmakta, eğer taş tutarsa dileğin gerçekleşeceğine inanılmaktadır.¹⁸⁵

b) Hasan Bey Ziyareti

Hasan Bey Ziyareti, Atman Tepesi'nin hemen altında bulunan büyük bir kanaldan akan bir sudur. Bu kanalın yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, çok eski tarihlerde yapıldığı söylenmektedir. Taştan inşa edilen su kanalının Ermeniler zamanında yapıldığı ifade edilmektedir. Bu suyun bulunduğu yerde bir şehidin yattığına inanılmaktadır. Ancak suyun yakınlarında herhangi bir mezar bulunmamaktadır. Özellikle çeşitli hastalıklara yakalananlar bu sudan içmekte ve banyo yapmaktadırlar. Su belli bir hastalık için ihtisaslaşmamıştır. Ziyaret yerinde bulunan bayanlarla yaptığımız görüşmelerde bayanlar, bu sudan içip de şifa bulan pek çok kimse olduğunu ifade ettiler. Yaz aylarında ziyaretçi sayısında artış olmaktadır. Özellikle çevre köylerden çok sayıda insan buraya ziyaret amacı ile gelmektedir.¹⁸⁶

c) Yel Ağacı

Yamaç Köyü'nün üst tarafında bulunan asırlık bir meşe ağacıdır. Bu ağacın bulunduğu yerde biri erkek, diğeri bayan iki şehit kardeşin yattığına inanılmaktadır. (Resim:10-18) Ancak ağacın yakınlarında mezar bulunmamaktadır. Bu şehit kardeşler hakkında köylüler herhangi bir bilgiye sahip değiller. Bu ağacın ziyaret yerine dönüşmesi, bazı köylülerin burayı rüyasında görmesi ile gerçekleşmiştir. Ağacın köklerinde bulunan toprak özellikle romatizmal hastalıklara iyi gelmektedir. Bunun dışında her türlü baş, ayak ve boyun ağrısı için ziyaret edilmektedir. Burayı ziyarete gelenler, bu topraktan alıp vücutlarında ağrıyan yerlerine sürüyor ve yiyorlar. Ayrıca ağacın kabuklarını ve toprağını beraberlerinde götürüyorlar. Şifa kaynağı olarak kabul edilen bu ağacı kesilmesi yasaktır. Ağacın bazı dalları kurummasına rağmen hiç kimse bu dalları kesmeye cesaret edememektedir. Ağacın kesilmesi halinde, o kimsenin başına bir takım uğursuzlukların geleceğine inanılmaktadır.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Keyfi, 1912 Bingöl doğumlu, okur-yazar, Çiftçi.

¹⁸⁶ Hatice Elhakan, 1932 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

¹⁸⁷ Deyab Güneş, 1925 Bingöl doğumlu, okur-yazar, çiftçi.

Yamaç Köyü'nün üst tarafında bulunan yel ağacını ziyarete gelen bayanlarla yaptığımız görüşme ve mülakatlarda, buraya sık sık baş, bel, ayak, romatizmal gibi ağrılar için ziyarete gelindiğini tespit etmiş bulunmaktayız. Ziyaretçiler, ziyaret esnasında Yasin, Fatıha, İhlas, Felak ve Nas Surelerini okuyup, ağacın altında bulunan topraktan ağrıyan terlerine sürer veya bu topraktan yer ya da ağacın üzerine uzanırlar. Ziyaretçiler bazen de şifa niyetine ağacın toprağından ve kabuklarından aldıklarını evlerine götürürler.

Bu meşe ağacının birkaç metre aşağısında bir söğüt ağacı daha bulunmaktadır. Aynı şekilde bu ağacın yakınlarında da bir şehidin yattığına inanılmaktadır. Burası da bir takım rahatsızlıkları olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Bu ağacın kesilmesi yasaktır.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Ziya Elaldı, 1964 Bingöl doğumlu, ortaokul mezunu, köy muhtarı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BİNGÖL MERKEZ VE MERKEZE BAĞLI KÖYLERDEKİ ZİYARET
YERLERİNİN TİPOLOJİSİ

A. AMAÇLAR

Bingöl ve çevresinde bulunan ziyaret yerlerine pek çok amaçla gidilmektedir. Fakat bununla birlikte bu ziyaret yerlerinin hepsine gidişin ortak bir amacı bulunmaktadır. Bu amaç, buralarda medfun bulunan kişilere duyulan sevgi, saygı ve hürmet veya ağaç ve su gibi kutsal kabul edilen birtakım unsurları vesile kılarak istek ve arzulara kavuşmak şeklinde ifade edilebilir. Bununla birlikte, belli birtakım ihtiyaçlar, hastalıklar, dilekler ve istekler için ihtisaslaşan ziyaret yerlerinin varlığı da diğer bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bingöl- Genç yolunda bulunan “Şeyh Ahmet”, çeşitli dilek ve isteklerin yanı sıra, özellikle çocuğu konuşmayanların akınına uğramaktadır. “Şeker Baba”, çocuğu olmayanların ve özellikle erkek çocuk isteyenlerin ziyaret ettikleri yerlerin başında gelmektedir. “Şehit Sarung”, “Kara Baba”, “Karar Baba” çocuğu olmayanların ziyaret ettikleri diğer yerler arasındadır. Göltepesi Köyü’nde bulunan “Kırmızı Pınar Suyu” ve “Efendi Çeşmesi”nden getirilen sularla, çeşitli hastalıklar için şifa niyetine banyo yapılmakta ve suyundan içilmektedir. Olukpınar Köyü’ndeki “Bebent Ziyareti”, Kıltepe Köyü’ndeki “Miralı Ziyareti” ve Yamaç Köyü’nde bulunan Yel Ağacı’na romatizmal hastalıkları olanlar gelmektedir. Cinnet geçirenler, tıbben çaresi olmayan hastaların ve bel ağrısından muzdarip olanların yoğun olarak ziyaret ettikleri yerler ise Çiçekdere Köyü’ndeki “Pirik Türbesi” ve “Kıl Atman Şehidi”dir. Kızların kaderlerinin açılması için ziyaret ettikleri yerler ise, “Karababa”, “Sultan Kubeyisi” ve “Şeyh Mustafa Türbeleri”dir. Sara ve sıtma hastalıkları için, “Efendi Çeşmesi”nin suyu ile banyo yapılmakta, Yukarıakpınar Köyü’nde bulunan “Şehit Vinner”in ile Çukurca Köyü’nde bulunan “Şeyh Ahmet Türbesi” ziyaret edilmektedir. Ayrıca “Şehit Vinner”, çeşitli dilekler için ziyaret edilmektedir. Bunun için dilek taşı tutulmakta ve çevresinde bulunan ağaçlara çaput bağlanmaktadır. Bayılma ve başağrısı için rağbet edilen yerler ise “Şeyh Süleyman” ve “Şeyh Mustafa Türbeleri”dir. “Şeyh Mustafa Türbesi”nin içinde bulunan yorgan ve yastık gelen hastaların şifa niyetine teberrüken yatırılmaları için kullanılmaktadır. Psikolojik rahatsızlığı olanların ise, Üçyaka Köyü’ndeki “Şeyh Muhittin Türbesi”ni yedi Perşembe ziyaret etmeleri gerektiği söylenmektedir. “Şeyh Ahmet”, “Seyda Efendi”, “Şeyh Ali” ve “Seyda-i Deran” belli bir nedenden ziyade her

türlü ihtiyaç, dua, dilek ve hastalık için ziyaret edilmektedir. Çocuğu hayatta kalmayanlara Çiçekdere Köyü'nde bulunan "Yeni Efendi" kaynak suyundan içirilir.

Ziyarete konu olan yerler, daha pek çok amaçla ziyaret edilebilmektedir. Bu amaçları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1.Çeşitli hastalıklara şifa bulmak (On sekiz adet),
2. Çocuk sahibi olmak, (Şeker Baba, Kara Baba, Karer Baba, Şehit Sarung)
3. Doğacak çocuğun erkek olması (Özellikle Şeker Baba Ziyareti),
4. Evde kalmış kızların kısmetinin açılması için (Şeyh Ahmet, Şeyh Mustafa, Sultan Kubeyisi)
5. Karı- Koca arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesi (Seyda Efendi, Şeyh Ahmet),
6. Adak adamak, (Kara Baba, Şeker Baba),
7. Yaramaz çocukların ıslah olması, (Şeyh Ahmet)
8. Karı- Koca arasında muhabbetin artması, (Şeyh Mustafa)
9. Geçim darlığı ve rızkın artması, (Hemen hemen hepsi)
10. Dilek tutmak, (Hemen hemen hepsi)
11. Sınavlarda başarılı olmak, (Hemen hemen hepsi)
12. Mevlid vermek, (Şeyh Ahmet, Şeyh Muhiddin)
13. Kaza ve belalardan sakınmak, (Hemen hemen hepsi)
14. Mübarek gün ve aylarda, (Hemen hemen hepsi)
15. Çocuğun yaşamayanların, çocuğunun yaşaması (Pirik Dede Türbesi)

Bingöl ve çevresindeki ziyaret yerleri en fazla hastalıklara şifa bulmak amacıyla ziyaret edilmektedir. Çocuk sahibi olmak, kısmetin açılması ve diğer dilek ve ihtiyaçlar bunları takip etmektedir.

B. YASAKLAR

Ziyaret yerleri çeşitli amaçlar için ziyaret edilmelerinin yanı sıra, buraların feyiz ve bereketinden faydalanmak için ziyaretçilerin bir takım yasaklar ve sınırlamalara uymaları gerekmektedir. Bu yasaklar ve sınırlamalar, onların kötülük ve gazaplarından emin olmak ve feyizlerinden nasiptar olmak için gerekmektedir.

"Şeker Baba" ziyaretine belli bir yerden sonra araçla devam etmek yasaklar arasındadır. Köylülerden birinin gördüğü bir rüyada, "Şeker Baba", kendisini ziyarete gelenlerin yürüyerek gelmelerini istemiş. Bu rüyaya istinaden, ziyaret yerine belli bir

yerden sonra yürüyerek gidilmektedir. “Yukarıköy Şehidi”nin yanında bulunan asırlık meşe ağacını kesmek yasaktır. “Kara Baba” ziyaretinin bulunduğu ormanlık alandan ağaç kesilmez. Buradan ağaç kesmek isteyenlerin başlarına çeşitli hadiseler gelmiştir. Ağaç kesmek isteyenlerden biri baltayı ayağına vurmuş, diğerinin ise berberindeki öküzleri ayıya dönüşüp kendisine saldırmışlardır.

Yine “Kara Baba” ziyareti temiz olmayan kimseleri ziyaretine kabul etmez. Temiz olmayanlardan kastın ne olduğu tam olarak net değildir. “Kara Baba”nın ziyaretine gelmesini istemediği günahkar kimseler olarak açıklanmaktadır. Böyle kimselerin gelmesi halinde yeşil ve beyaz renklerde bir yılan karşılına çıkmakta ve kuvvetli bir rüzgar ilerlemelerine mani olmaktadır. Çukurca Köyü’nde bulunan Şehit’in çevresindeki ağaçlarda kesilmez. Yine bu ağaçları da kesmek isteyenlerin başlarına türlü olaylar geldiği ifade edilmektedir. Yamaç Köyü’nde bulunan “Kara Meşe” ağaçlarını ve “Yel Ağacı”nı kesmek de yasaktır.

Genelde araştırma sahamızdaki ziyaret yerleri ile ilgili yasaklar, ülkemiz genelindeki ziyaret yerleri içinde geçerlidir. Bu yasakları maddeler halinde şu şekilde verebiliriz:

1. Türbelerin aleyhinde konuşmak,
2. Mezara saygısızlıkta bulunmak (örneğin, İçkili olarak yatırın yakınından geçmek)
3. Türbeyi yıkmaya çalışmak,
4. Hırsızlık amacı ile türbeye girmek ,
5. Define aramak maksadı ile kazı yapmak,
6. Herhangi bir sebeple türbeyi yıkmaya çalışmak,
7. İstemediği halde mezarın üzerine türbe yapmak,
8. Ziyaret yerindeki ağaçları kesmek,
9. Ziyaret suyunu maddi amaçlarla kullanmak.

C. USUL, ADAB VE MENSEKLER

Bingöl ve çevresinde bulunan ziyaret yerleri, belli amaç ve yasakların yanı sıra birtakım usul, adab ve mensekleri de içermektedir. Bu usul, adab ve mensekler çok sıkı ve değişmez bir şekilde belirlenmiş kurallar değildir. Bunları haftanın belli günleri, belli mevsimler, mübarek günler, geceler ve aylar, dini bayramlar, ölüm ve doğum

yıldönümleri olarak sıralayabiliriz. İnsanlar, çeşitli ihtiyaçlarına binaen farklı zamanlarda da ziyaretlerini gerçekleştirebilmektedirler.

Ziyaret yerlerinin hemen hepsinde Kur'an-ı Kerim okunmaktadır. Özellikle Yasin, Mülk, Nebe, Fatiha, İhlas, Felak ve Nas sureleri en çok tercih edilenlerdir. Cuma ve Perşembe günleri ziyaretlerin en yoğun olarak yapıldığı günlerdir. “Şeyh Ahmet Türbesi”, “Şeyh Mustafa Türbesi”, “Şeyh Muhittin Türbesi”, “Sekiz Şehit Askerin” mezarları ve “Seyda Efendi” daha çok Perşembe ve Cuma günleri, mübarek gün ve gecelerde en fazla ziyaret edilen yerlerin başında gelmektedir. “Şeyh Ahmet”, “Şeyh Mustafa” ve “Şeyh Alaeddin” Türbelerinin ziyareti esnasında iki rekat namaz kılındıktan sonra dua edilmektedir. Daha ziyade yaz aylarında ziyaret edilen yerler ise “Kara Baba”, “Şeker Baba”, “Şehit Sarung” ve “Şeyh Ahmet Türbeleri”dir. Şifa bulmak için suyundan içilen ve yıkanılan yerler, “Efendi Çeşmesi”, “Bebent Ziyareti” ve “Yeni Efendi” ve “Hasan Bey” ziyaretleridir. “Kara Baba”, “Mirali Ziyareti”, Yamaç Köyü’nde bulunan “Gürgen Ağaçları” ve “Şehit Vinnerin”nin ağaçlarına dilek için çaput bağlanmaktadır. Mezarından taş alınıp dilek için mezara yapıştırılan yerler ise, “Şehit Vinnerin” ve “Şeyh Ali” ziyaretleridir. “Şeyh Mustafa” ve “Şeyh Ahmet Türbeleri”nin toprağından ve taşından bir parça alınmaktadır. Adak kesilen yerler ise “Kara Baba”, “Şeker Baba”, “Şeyh Ahmet Türbeleri”dir. “Şeyh Muhittin Türbesi”ne gidenlerin dileklerinin gerçekleşmesi için burayı yedi Perşembe ziyaret etmeleri gerekmektedir. “Şeyh Süleyman Türbesine” gidenlere, mezarın başucunda bulunan şeyhin bastonu öptürülmektedir. “Şeyh Ahmet” ve “Şeyh Mustafa Türbesi”nde, mezarlarının üzerinde bulunan yeşil örtüden bir parça kesilir. Bu bez parçası suya batırılıp suyu içilir veya çocuklara muska gibi tákılır. Çocuğı olmayanlar “Kara Baba Ziyareti”ne çaputtan beşik yapıp asarlar. Ziyaret yerlerinin hemen hepsinde, ziyaretçiler tarafından orada bulunanlara şeker ve bisküvi gibi şeyler dağıtılır. Bu dağıtılan şekerler kutsal kabul edilir ve ziyaret yerlerinden getirilip, ziyarete gelmeyenlere teberrük olarak dağıtılır.

Araştırma sahasında ziyaret yerlerini ve ziyaret esnasına yapılan uygulamaları maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Üç İhlas, bir Fatiha okumak (Bütün ziyaret yerleri için),
2. Kurban kesmek (Kara Baba, Şeker Baba, Şeyh Ahmet),
3. Türbe ve mezar etrafındaki ağaç ve çalı çırpıya bez çaput bağlamak,(Şehit Vinner, Kara Baba, Mirali Ziyareti)

4. Kutsal sudan içmek (Efendi Çeşmesi, Kırmızı Pınar Suyu, Yeni Efendi, Bebent Ziyareti),
5. Mezarın üzerindeki yeşil bezden kesmek (Şeyh Mustafa, Şeyh Ahmet)
6. Kutsal topraktan yemek, (Şeyh Ahmet, Şeyh Mustafa)
7. Dua etmek, (Bütün ziyaret yerleri için)
8. İki rekat namaz kılmak (Üzerinde türbe bulunan tüm ziyaretlerde),
9. Türbeden taş ve toprak alıp götürmek,(Şeyh Ahmet, Şeyh Mustafa)
10. Mezara taş yapıştırmak (Şeyh Ali, Şehit Vinner),
11. Mezara elini yüzünü sürmek, (Tüm ziyaret yerleri için)
12. Türbe ve mezara bezden beşik bırakmak (Şeker Baba, Kara Baba)
13. Kesilen kurbanın kanından alınma sürmek, (Kara Baba, Şeker Baba)
14. Türbenin etrafında dönmek,(Şeker Baba)
15. Şeker dağıtmak, (Tüm ziyaret yerleri için)
16. Türbenin içinde yatmak (Şeyh Mustafa, Şeyh Alaeddin, Şeyh Muhittin),
17. Kur'an okumak, (Şeyh Ahmet, Şeyh Muhittin, Şeyh Alaeddin, Seyda Efendi)
18. Kutsal su ile yıkanmak, (Kırmızı Pınar Suyu, Efendi Çeşmesi)
19. Mevlid okumak, (Şeyh Ahmet, Şeyh Muhittin)
20. Zikir ve tesbih çekmek, (Şeyh Ahmet, Şeyh Muhittin)

D. ZİYARETLERİN TİPOLOJİSİ

1. Tarihi Perspektiften Ziyaretlerin Tipolojisi

a) Tarihi Tipler

Hakkında az ya da çok tarihi bilgilere sahip olduğumuz ziyaret yerleridir. Haklarında anlatılan menkıbeler gerçeklik boyutunu aşsa da, hayatları hakkında bir takım tarihi bilgilere sahip olduğumuz tipler bu gruba girmektedir. Bingöl merkezde bulunan “Şeyh Ahmet”, “Seyda Efendi”, “Şehit Sekiz Asker”, “Pirik Türbesi”, “Şeyh Muhiddin”, “Şeyh Alaeddin”, “Şeyh Süleyman” bu gruba giren ziyaret yerleridir. Hakkında tarihi bilgilere sahip olduğumuz kişilerden biri Seyda Efendi'dir. Asıl adı Seyda Molla Şehabettin olan Seyda Efendi, 1780- 1843 yılları arasında yaşamıştır. Başta Bağdat'ta bulunan Şeyh Abdulkadir Geylani Medresesi olmak üzere çeşitli medreselerde İslami İlimleri tahsil etmiştir. Özellikle Tasavvuf ve Fıkıh alanlarında

derinleşmiştir. Arapça ve Farça'ya vakıf olan Seyda Efendi, Çapakçur bölgesinde müderrislik yapmış ve çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Pek çok eser yazmıştır. Bunlar arasında el- Muhar isimli bir fıkıh kitabı da bulunmaktadır.

Bingöl çevresinde ziyaret edilen ve hakkında tarihi bilgiler bulunan bir zat ise Pirik (Dede) Ziyaretidir. Asıl adı Molla Ali'dir. Mezarının üzerinde türbe yoktur. Doğum tarihi bilinmeyen Molla Ali 1850'de Çiçekdere Köyü'nde vefat etmiştir. İstanbul Askeri Rüştiye Mektebinden mezun olmuştur. Yirmi beş yıl İstanbul'da kalmıştır. Bu süre zarfında çeşitli alimlerden İslami İlimleri tahsil etmiştir. Daha sonra memleketi Çapakçur'a dönmüş ve bu bölgede çok faydalı irşat faaliyetlerinde bulunmuştur.

b) Anonim Tipler

Haklarında tarihi bilgilere sahip olmadığımız, isimsiz velilerin, şehit ve dedelerin bulunduğu ziyaret yerleridir. Birinci gruptaki tarihi tiplere nispetle daha yaygın olarak karşımıza çıkan tiplerdir. Kutsalın tezahür ettiği dağ, taş, su kaynakları, ağaçlar ve mevkileri de bu kategoride değerlendirebiliriz. "Mirali Ziyareti", "Bebent Ziyareti", "Kara Baba", "Şeker Baba", "Karer Baba", "Çukurca Şehidi", "Şehid Vinner", "Şehid Kıl Atman", "Yel Ağacı", "Şehid Zurab", "Şehid Sarung" bu kategoride sıralayabileceğimiz ziyaret yerleridir.

c) Aktüel Tipler

Bu tip ziyaret yerleri çağdaş bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ziyarete konu olan bu kişiler, yaşarken bile olağanüstü saygı gören ve haklarında çeşitli menkıbeler anlatılan kişilerdir. Bu şahsiyetler öldükten sonra da kendilerine gösterilen saygı ve hürmet devam etmektedir. Mezarları üzerine türbe yapılarak buralar birer ziyaretgaha düşmüştür. Bu tiplere örnek olarak "Şeyh Ahmet" (Göltepesi Köyü), "Seyda Efendi", "Şeyh Mustafa", "Şeyh Alaeddin", "Şeyh Muhiddin"i gösterebiliriz.

2. Nüfuz ve Cazibenin Boyutları Bakımında Ziyaret Tipleri

a) Mahalli Tipler

Şöhretleri ve ilgi gördükleri yer, buldukları yerleşim yerinin sınırlarını aşmayan ziyaret yerleri bu gruba dahildir. Mahalli karakter taşıyan ziyaret yerleri, isimsiz şehit mezarları, taş, su, ağaç gibi yerlerden oluşmaktadır. Araştırma alanımızda bulunan yerlerin çoğu bu gruba dahil olan ziyaret yerlerinden oluşmaktadır. Örnek

olarak “Çukurca Şehidi”, “Mirali Ziyareti”, “Şeyh Ali”, “Şehid Zurab”, “Şehid Sarung”u verebiliriz.

b) Bölgesel Tipler

Etki alanı ve cazibesi bulunduğu yerin sınırları dışına taşan ziyaret yerleridir. Bu ziyaret yerleri sadece o yörede yaşayanlar tarafından değil, yöre dışından da gelen ziyaretçiler tarafında ziyaret edilmektedir. Bu tiplere örnek olarak “Sultan Kubeysi”, “Şeyh Ahmet Efendi”yi gösterebiliriz.

c) Ulusal Tipler

Şöhreti ve cazibesi bölge sınırlarını aşarak ülke çapına erimiş ziyaret yerleridir. Araştırma alanımız olan Bingöl ve çevresinde; Kayseri’de bulunan “Seyyid Burhanettin”¹⁸⁹ Malatya’da bulunan “Somuncu Baba”¹⁹⁰ ve Tokat’taki “Keçeci Baba”¹⁹¹ örneklerinde olduğu gibi, ülke genelinde şöhrete ulaşmış ziyaret yerleri bulunmamaktadır. Ancak çevre illerden gelen ziyaretçilere rastlanmaktadır. Dolayısı ile bu tipleri bölgesel tipteki ziyaret yerleri arasında sayabiliriz.

3. Toplumsal Çevreleri Açısında Ziyaret Yerleri

a) Köylü Tipler

Cazibeleri buldukları köy ile sınırlı olan ziyaret yerleridir. Köylü tipi ziyaretler, bazen birkaç köy ve kasabayı da etki alanı içine alabilmektedir. Bu yerler, daha çok köy toplumunun ihtiyaçları doğrultusunda oluşmaktadır. Köylü, çocuğu hastalandığında, doktora götürecek imkanlardan yoksunsa, çocuğunu bu yerlere götürüp şifa beklemektedir. Örnek olarak hastalanan çocukların götürüldüğü “Çukurca Köyü Şehidi”, “Şeyh Ali”, “Lem-i Şehit”i verebiliriz.

b) Şehirli Tipler

Bu gruba giren ziyaret yerleri daha çok tarikat ve tasavvuf meşrebi olan tiplerdir. Araştırma alanımızda bu tipin en dikkate değer örneğini “Seyda Efendi” oluşturmaktadır.

¹⁸⁹ Günay vd. a.g.e., s. 99.

¹⁹⁰ Oymak, a.g.e., s.148.

¹⁹¹ Y. Mustafa Keskin, “Gelenek ve Modernlik İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Ziyaret Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Keçeci Baba Örneği)”, *Dini Araştırmalar*, C.6, Sayı:8, Ocak-Nisan 2004, s. 89-104.

4. Amaç ve Dilekler Açısında Ziyaret Yerleri

a) Genel Amaçlı Olanlar

Belli bir amaçtan ziyade, her türlü dilek ve istek için ziyaret edilen yerlerdir. “Şeyh Ahmet”, Şeyh Mustafa, Şeyh Muhiddin, Seyda Efendi bu kategoride sıralanabilecek tiplerdir.

b) Tek Bir Amaç İçin Ziyaret Edilen Yerler

Genellikle hastalıkların tedavisi için, belli hastalıklar için uzmanlaşmış ziyaret yerleridir. “Şeyh Muhiddin”, “Şeyh Ahmet”, “Şeyh Süleyman”, “Pirik Ziyareti” bu tipe giren ziyaret yerleridir.

5. Kutsalın Varlıklarda Tezahürü Yönünden Ziyaret Yerleri

a) Tabiat Varlıklarında Tezahür Eden Tipler

Kutsal su, taş, ağaç, dağ, tepe gibi ziyaret yerleri bu gruba girmektedir. “Kıl Atman Tepesi”, “Yel Ağacı,” “Kırmızı Pınar Suyu”, “Şehid Vinnerin”, “Bebent Ziyareti” bu gruba giren ziyaret yerleridir.

b) İnsanlar ve Onların Kalıntılarında Tezahür Eden Tipler

Ziyarete konu olan kişilerin mezarları, üzerlerindeki türbeleri, onlarla ilişkilendirilen çeşitli eşyaları kudsiyet oluşturmaktadır. Bu tiplerde tasavvuf ve tarikat faktörü en hakim unsurdur. Bu konuda örnek olarak “Şeyh Süleyman Efendi”ni bastonu ve “Şeyh Mustafa Efendi”nin kabri üzerinde bulunan yeşil örtüler gösterilebilir.

6. Kudsiyetin Menşeleri Bakımından Ziyaret Yerleri

a) Tasavvuf ve Tarikat Menşeli Mürşit Veliler

Araştırma alanımızda yaygın olarak bulunan tiptir. Tasavvuf ve tarikat menşeli olan bu tipler irşat hizmeti için bölgenin çeşitli yerlerine yayılmışlardır. Genellikle “şeyh, efendi, seyda” olarak isimlendirilen bu tiplere örnek olarak “Şeyh Mustafa”, “Şeyh Ahmet”, “Seyda Efendi” vb. verebiliriz. Tarikat bağlantısı olmadığı halde şeyh olarak isimlendirilen yerler de bulunmaktadır.

b) Gaza ve Fetih Kahramanları

Araştırma alanımızda “şehit” olarak geçen ziyaret yerlerinden bazıları bu gruba girmektedir. Bu ziyaret yerleri çeşitli savaflara katılıp şehit düşmüş askerlerin mezarlarından oluşmaktadır. Şehid Sekiz Asker, Şeyh Ahmet, Sultan Kubeyisi bu grupta değerlendirilecek ziyaret yerleridir.

c) Seyyid Olarak Kabul Edilenler

Araştırma alanımızda Hz Peygamber’in nesline nisbet edilen yerler bulunmaktadır. Bu yerlere örnek olarak “Şeyh Süleyman Efendi”yi ve “Şeyh Tahir Efendi”yi gösterebiliriz. Ayrıca H. Peygamber’in sahabilerinden olduğu iddia edilen “Sultan Kubeyisi” ziyareti de bulunmaktadır.

d) Alevi Çizgiler Taşıyanlar

Genellikle Alevi vatandaşlar tarafından ziyaret edilen yerlerdir. Bunlar “Kara Baba”, “Şeker Baba”, “Karar Baba” ziyaretleridir. Bu yerler Alevi vatandaşlar yanında Sünnilerce de ziyaret edilen yerlerdir.

e) Kadın Veliler

Yaygın olmamakla birlikte iki tane kadın veli ziyareti bulunmaktadır. “Çukurca Köyü Şehidi”ni ve “Şehit Zurab”ı örnek olarak verebiliriz.

E. ZİYARET YERLERİNİN MORFOLOJİSİ

1. Mezarlar

Bingöl ve çevresinde ziyarete konu olan yerler arasında sayısı en fazla olanlar mezarlardır. Şeyh, şehit, türbe, dede mezarı, efendi adlarıyla anılan bu yerleri; üzerinde yapı olan mezarlar ve üzerinde yapı olmayıp etrafı taşlarla çevrili olan mezarlar olmak üzere iki kategoride toplayabiliriz. Üzerinde yapı olanlar yedi adet, herhangi bir yapı bulunmayanlar ise on altı adettir. Bingöl ili yerleşim olarak yeni bir yer olması itibari ile burada bulunan türbe yapıları genellikle yeni ve basit yapılardır. Bu yapıların en eskisi, taş işçiliğinin güzel bir örneği olarak kabul edilen, Göltepesi (Çan) Köyü’nde bulunan Şeyh Ahmet Efendi’nin (1798- 1881) türbesidir. Araştırma alanımız olan

Bingöl merkezden daha eski bir tarihe sahip olan Kiğı, Genç ilçelerinde daha eski tarihlere uzanan yerler mevcuttur. (Bilal Efendi, Yusuf Harpüti Hazretleri vb.)¹⁹²

Türbe, Arapça toprak manasına gelen “turabın” Türkçeleşmiş şeklidir. Bingöl ve çevresinde çoğunluğu kubbeli olan bu yapılar “kuba” kelimesi ile ifade edilmektedir. Türbe, evliyaya ait hem basit, hem de abidevi mezarları ifade etmek üzere kubbenin karşılığı olarak kullanılmaktadır.¹⁹³

Bingöl ve çevresinde yer alan ziyaret yerlerinde yatan zatların pek çoğu ile ilgili tarihi bilgilere sahip değiliz. Hakkında tarihi bilgilere sahip olduklarımız 12 adettir. Bunlar Göltepesi Köyü’nde bulunan Şeyh Ahmet Efendi, Şeyh Mustafa, Şeyh Alaeddin, Şeyh Muhittin, Şeyh Ali, Pirik (Dede), Seyda Efendi, Şehit Sekiz Asker, Şeyh Süleyman ve Küçük Şeyh Ali’dir. Geri kalan 16 tanesi hakkında tarihi bilgilere sahip değiliz. Bunlar hakkındaki bilgilerimiz, halk arasında anlatılan menkıbelere dayanmaktadır.

Araştırma alanımızda ziyaret edilen yerlerde göze çarpan en önemli ayrıntı; şeyh ve şehit adı verilen ziyaret yerlerinin çok fazla sayıda olmasıdır. Bunun nedeni, Bingöl merkezde, özellikle Nakşibendi tarikatının etkin olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bölgedeki tarikat anlayışı farklıdır. Geleneksel bir tarikat anlayışı mevcuttur. Sıkı bir şeyh-mürit ilişkisi yoktur. Tarikatlar organize olmuş bir yapıdan yoksundur.¹⁹⁴ Üzerine türbe yapıp birer ziyaretgaha dönüştürülen türbelerin çoğu Nakşibendi Tarikatı şeyhi olan zatlara aittir. Nakşibendi tarikatını bölgede yayılması, bölgede Çan Şeyhleri olarak tanınan aile vasıtası ile olmuştur. Bu ailenin bilinen en eski dedesi Şeyh Kasım Efendi Bağdat’tan gelme olup, Silvan’da medfundur. Şeyh Kasım Efendi Abbasiler döneminde Moğol istilasından sonra Silvan’a yerleşmiş. Daha sonra çocukları bölgeye dağılmıştır. Oğullarından Şeyh Tahir Çapakçur bölgesine yerleşir. Soyalarını Hz Peygamber’e dayandıran aile, Çapakçur bölgesinde uzun yıllar etkin olmuşlardır. Göltepesi Köyü’nde “Şeyh Ahmet”, Gürpınar Köyü’nde “Şeyh Alaeddin”, Üçyaka Köyünde “Şeyh Muhittin”, Sarıçiçek Köyü’nde “Şeyh Mustafa” gibi şeyhlerin keramet ve menkıbeleri halk arasında hala anlatılmaktadır.

Yörede şehit adı altında 11 adet mezar bulunmaktadır. Bunlar “Şehit Sarung”, “Şehit Zurab”, “Şehit Devacar”, “Şehit Vinnerin”, “Lem-i Şehit”, “Çukurca Köyü

¹⁹² Komisyon, Doğu Anadolu Evliyalari, İstanbul 2004, s.69.

¹⁹³ Günay vd., a.g.e., s.75.

¹⁹⁴ Gıyasettin Aslan, Bingöl İli İnanç Coğrafyası, Basılmamış Yüksek Lisans Semineri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1995, s.15.

Şehid'i", "Sekiz Şehit Asker", "Kadıırme Şehidi", "Kıl Atman Şehidi", "Hasan Bey Ziyareti" ve "Mirali Ziyareti"dir. Bu mezarların üzerinde türbe yapılmamış, etrafı taşlarla çevrilip mezar yerleri belirlenmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bölgenin yeni bir yerleşim yeri olması itibari ile, bu şehit mezarlarının tarihi çok eskilere dayanmamaktadır. Genellikle tarihi kişilikleri hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece şehir mezarlığında yatan "Sekiz Şehit Askerler" hakkında kesin bilgiler bulunmaktadır. Menkıbevi kişilikleri hakkında ise halk arasında pek çok rivayet dolaşmaktadır. Bu şehit mezarlarının Osmanlı- Rus Harbi sırasında şehit düşmüş askerlere ait olduğu sanılmaktadır.

Bingöl ve çevresinde genellikle alevi vatandaşlarımızın ziyaret ettiği 3 adet baba mezarı mevcuttur. Bunlar, "Kara Baba", "Şeker Baba" ve "Karar Baba" ziyaretleridir. Alevi halkın yanı sıra Sünnilerce de ziyaret edilmektedir. Burada yatan kişiler hakkında tarihi bilgiler yoktur. Haklarında pek çok menkıbe ve keramet anlatılmaktadır.

2. Ağaçlar

Pek çok yöremizde olduğu gibi Bingöl ve çevresinde de sadece mezarlar ziyarete konu olmamaktadırlar . Kutsal kabul edilerek ziyaret edilen, dilek, istek ve duaların kabul olması için bez ve çaput bağlanan çeşitli ağaçlar da bulunmaktadır. Araştırma sahamızda ziyarete konu olan ağaçlar genellikle çevresinde bulunan yatır, türbe veyahut şehitten dolayı kutsal kabul edilmektedir. Daha önceki bölümde açıkladığımız üzere, kutsalda bulunan sirayet özelliği nedeniyle, kendisinde bulunan feyiz, bereket ve keramet, çevresinde bulunan ağaçlara, taşlara, su kaynaklarına, dağlara ve tepelere dahi sirayet edebiliyor. Bu şekilde kutsal sayılıp ziyaret edilen ağaçlar sekiz tanedir. Bu ağaçlardan "Kara Baba" ziyaretinin bulunduğu ormanlık alan, "Kara Baba"dan dolayı kutsal sayıldığından bu ormandan ağaç kesmek yasaktır. "Şehit Devacar"ın mezarı yakınında bulunan asırlık "Meşe Ağacı", "Bebent Ziyareti"nde bulunan "Ceviz Ağacı" ve "Şehit Vinner"ın etrafında bulunan "Ddişbudak Ağaçları" da aynı şekilde kutsal kabul edilip kesilmeleri yasaktır. Yamaç Köyü'nde bulunan "Gürgen Ağaçları" da kutsal kabul edilip dallarına çaput bağlanmaktadır. Aynı köyde bulunan yel ağacının kesilmesi de yasaktır. Bu ağacın kabuklarından ve toprağından şifa için alınmaktadır. "Kadıırme Şehidi"nin yakınında yer alan "Kara Gürgen Ağaçları" da kutsal kabul edilmekte ve kesilmemektedir. Bu ağaçların kutsal sayılıp, kesilmelerinin yasak olmaları "kutsalın bir taraftan insanı kendine cezp eden ve öte yandan da korkutup

sakındıran çift yönlü, karmaşık karakterinin tipik tezahürü”¹⁹⁵ nedeniyledir. Bu kutsal ağaçlar insanların bir takım dileklerinin gerçekleşmesi için kendine çekerken, diğer taraftan onların kesilmesi, yakılması şeklinde bir takım yasaklarla onları kendisinden sakındırmaktadır.

3. Su Kaynakları

Bingöl ve çevresinde mezarlar ve ağaçların yanı sıra su kaynakları da ziyaret fenomeni içerisinde yer alan önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma alanımız içerisinde tespit ettiğimiz su kaynakları yalnız başına kutsal kabul edilip ziyaret edildiği gibi, çevresinde bulunan bir mezar veya bir önemli şahsiyetten dolayı da kutsal kabul edilenler bulunmaktadır. “Bebent Ziyareti”nde, kutsal ceviz ağacının yakınından çıkan kaynak suyunun kutsiyeti, yakınındaki ceviz ağacından kaynaklanmaktadır. Bu ceviz ağacının altında şehit bir kızın yattığına inanıldığından, kutsal kabul edilmektedir. Bu kutsallık ağaçtan yakınında bulunan suya da sirayet etmiştir. Göltepesi Köyü’nde bulunan “Kırmızı Pınar Suyu”nun kutsallığını nereden aldığına dair bir bilgi bulunmuyor. Yine aynı köyde bulunan “Efendi Çeşmesi”, köyde türbesi bulunan Şeyh Ahmet Efendi’nin kerametlerinden biri olması nedeniyle kutsallaştırılmıştır. Çiçekdere Köyü’nde bulunan “Efendi Çeşmesi”nin kutsallığı ise, Çan şeyhlerinden Şeyh Hasan Efendi’nin uzun süre bu çeşme etrafında kalmasından kaynaklanmaktadır. Çukurca Köyü’nde bulunan küçük bir göl, şehitlerin abdest aldıkları göl olduğu varsayımıyla kutsallaştırılmıştır. Yamaç Köyü’nde bulunan “Hasan Bey Ziyareti”ndeki su da, hastalıklara şifa olarak kabul edilmektedir. Bu su, kutsallığını burada yattığı kabul edilen, ancak mezarı bulunmayan şehitten almaktadır. Araştırma alanımızda ziyarete konu olan su unsuru, türbe ziyaretlerinde ek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sular, kudsiyet ve şifa dağıtıcı fonksiyonlarını çevrelerinde bulunan türbe, şehit ve mübarek zatlardan almaktadırlar.

4. Mevkiler

Ağaçlar, su kaynaklarının yanı sıra, bazı mevkiler de kudsiyet arz edebiliyor. Bu gibi ziyaret yerleri dağ, tepe şeklinde isimlerle tanınmaktadır. Araştırma alanımızda bu şekilde ziyarete konu olan birkaç tane mevki tesbit ettik. Göltepesi Köyü’nde “Şeyh Ahmet Efendi”nin türbesinin bulunduğu tepe, bu yerlerden biridir. Genellikle şeyh

¹⁹⁵ Günay vd., a.g.e., s.79.

ailesinden ölenlerin gömüldüğü tepede bulunan meşe ağaları da aynı şekilde kutsal kabul edilmektedir. Bu tepeye gelen ziyaretçiler yol boyunca salavat getirerek tepeye çıkarlar.¹⁹⁶ Merkeze bağlı Yamaç köyünde bulunan ve “Kıl Atman” denilen tepe de kutsal sayılmaktadır. Bu tepenin kutsiyetini nereden aldığı bilinmemektedir. Burada tepe ile birlikte ağaç ve su motifleri de karşımıza çıkmaktadır. Tepenin hemen altındaki su, şifalı bir sudur ve yakınlardaki ceviz ağaçları da kutsal sayılmaktadır. Merkeze bağlı Çavuşlar Köyü’nde bulunan yedi tepe de ziyaret edilmektedir. Bu tepelerin her birinin tepesinde bir şehidin yattığı söylenmektedir. Tepelerin diğer bir özelliği de, kutsal kabul edilen tepelerin üzerinden diğer altı tepenin görünmesidir.¹⁹⁷ Büyükbaş Köy’de bulunan “Kara Baba” Ormanının bulunduğu mevki de kutsal kabul edilen diğer bir mevkidir. Kara Baba Dağı’nda bulunan Kara Baba Ormanı’ndan ağaç kesmek yasaktır. Buradan ağaç kesenlerin başlarına gelen hadiseler köylüler arasında anlatılmaktadır.

¹⁹⁶ Zeki Kıyatçı, 1961 Bingöl doğumlu, lise mezunu, memur.

¹⁹⁷ Mahmut Kelat, 1955 Bingöl doğumlu, İşletme mezunu, müteahhit.

SONUÇ

Araştırmamız ülkemiz genelinde olduğu gibi, ziyaret fenomeni, Bingöl ve çevresinde de halk dindarlığının önemli bir boyutunu ortaya koymuştur. Nitekim ülkemiz genelinde olduğu gibi araştırma sahamızda da mezar, ağaç, su, taş, ağaç gibi unsurları kapsayan ziyaret fenomeni, halk dindarlığının (halk-volk İslam'ın) önemli bir boyutunu oluşturmakta ve yöre insanının dini-sosyal hayatları üzerinde önemli tesirler icra etmektedir. Ziyaretler, manevi feyz ve bereket kaynağı olarak kabul edilip, çeşitli sebeplerle ziyaret edilmektedir.

Araştırma alanımızda gördüğümüz gibi, yapısında cezp edici ve ürperten unsurları taşıyan ve çeşitli amaçlar, yasaklar ve uygulamalara konu olan kutsal yerlerin, insanların psiko-sosyal hayatları üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Araştırmamız kutsal olarak bilinen ve bu nedenle ziyarete konu olan yerlerin sadece belli bir yaşam standardından yoksun olan insanların başvurduğu yerler olmadığını aksine, toplumun her kesiminden insanlar için cazibe merkezleri olduğunu ortaya koyaktadır. Öyleki acziyet içerisinde olan, ümitleri tükenen, sıkıntılarında bir kurtuluş yolu arayan insanlar son çare olarak buralardan bir umut aramaktadırlar. Burada önem arz eden konu, insanlar kutsalın yakınında olmak, ona dokunmak suretiyle, kutsalda bulunduğu vehmedilen manevi güç ve feyzden faydalanmaya çok büyük önem vermeleridir.

KAYNAKLAR

A. YAZILI KAYNAKLAR

AKBULUT, Yılmaz, *Bingöl Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1995.

ALAY, Okan, *Kültür Dünyamızda Bingöl*, Ankara 1996

ASLAN, Gıyasettin, *Bingöl İli İnanç Coğrafyası*, (Basılmamış Yüksek Lisans Semineri), F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1995.

BALUKEN, Yusuf, "Belgelerle Bingöl Tarihi" *Bingöl Haber Gazetesi*, Sayı. 67, Bingöl 2003.

Bingöl Valiliği M.E.M., *Bingöl İli 2001-2005 Yılları Eğitim Hedef ve Stratejileri*, Bingöl 2001.

Bingöl Valiliği M.E.M., *Bingöl İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Malatya 1998.

ÇELEBİ, Evliya, *Seyhatname*, C. 5, İstanbul 1970.

ELİADE, Mircea, *Kutsal ve Dindışı*, (Çev. M. Ali Kılıçbay), Ankara 1991.

GÜNAY, Ünver- Harun Güngör- Şaban Kuzgun- Abdulvahap Taştan- Huzeyfe Sayım; *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri 1996.

GÜNAY, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İstanbul 2002.

KALAFAT, Yaşar, *Eski Türk Dini İzleri*, Ankara 1998.

KANDEMİR, M. Yaşar, "Ziyaret", *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yay., İstanbul 1993.

KARASU, Doğan, *Bingöl'de Sosyal ve Kültürel Yaşam*, İstanbul 2004.

KESKİN, Y. Mustafa, "Tokat ve Yöresindeki Sünni ve Alevi Topluluklarında Halk Dindarlığının Bir Boyutunu Oluşturan Ziyaret İnanç ve Uygulamalarındaki Benzer ve Farklılıklar", *F.Ü.İ.F. Dergisi*, Sayı.5, Elazığ 2000, s. 209-226.

-----, "Gelenek ve Modernlik Bağlamında Türkiye'de Ziyaret Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış", *Dini Araştırmalar*, C.6, Sayı:8, Ocak-Nisan 2004, s. 89-104.

-----, "Turhal, Yeşilyurt ve Sulusaray İlçelerinde Halk Dindarlığının Bir Boyutunu Oluşturan İnanç ve Uygulamalar", *F.Ü.İ.F. Dergisi*, S.4, Elazığ 1999, s. 185-201.

-----, XX. Yüzyılda Tokat'ın Sosyal ve Kültürel Yapısı, İnönü Üniv. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 1999

- Komasyon, "Bingöl" *Yurt Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul 1982.
- Komasyon, *Doğu Anadolu Evliyalari*, İstanbul 2004.
- Komasyon, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara 1974.
- KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi, *Durkheim Sosyolojisi*, İstanbul 1993.
- OCAK, A.Yaşar, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Ankara 1984
- OYMAK, İskender, *Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Malatya 2002.
- ÖGEL, Bahattin, *Türk Mitolojisi*, C. II, M.E.B. Yay., İstanbul 1997.
- ÖRNEK, S. Veyis, *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1973.
- SAKAOĞLU, Saim, *101 Anadolu Efsanesi*, İstanbul 1976.
- SOYLU, Hasbi, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir Araştırma Bingöl*, Erzurum 2003.
- T.C. Bingöl Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü, *Bingöl Merkez Köyler*, Bingöl 2004.
- T.C. Bingöl Valiliği, *Bingöl İl Yıllığı 1967*, Ankara 1967.
- T.C. Bingöl Valiliği, *Bingöl İl Yıllığı 1973*, Ankara 1973.
- T.C. Bingöl Valiliği, *Bingöl İl Yıllığı 1995*, Ankara 1995.
- TANYU, Hikmet, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, An. Ün. İlah. Fak. Yay., Ankara 1967.
- TUNCCEL, Metin, "Bingöl" *TDVİA*, C. 6, İstanbul 1992, s. 183-184.
- YİĞİTBAŞ, M. Sadık, *Kiğı Tarihi*, İstanbul 1950.
- YUVANÇ, Piran, "Bingöl'ün Tarihesi" *Bingöl*, sayı 16, Bingöl 1976.

B. KAYNAK KİŞİLER

- Abdulvahap Akbana, 1955 Bingöl doğumlu, lise mezunu, sayman
- Ahmet Çetkin, 1946 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.
- Ali Beki, 1940 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, emekli.
- Baba Levent, 1950 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, emekli.
- Beyhan Korkutata, 1960 Bingöl doğumlu, orta okul mezunu, ev hanımı.
- Burhanettin Bazencir, 1964 Bingöl doğumlu, lise mezunu, memur.
- Deyab Güneş, 1925 Bingöl doğumlu, okur-yazar, çiftçi.
- Elmas Basaoğul, 1940 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.

Emine Eyüpkoca, 1932 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.
Eşref Basaoğul, 1924 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi.
Fatoş Bazencir, 1960 Bingöl doğumlu, lise mezunu, ev hanımı.
Gıyasettin Korkutata, 1968 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.
Gürcü Fideci, 1929, Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.
Haluk Korkutata, 1965 Bingöl doğumlu, yüksek okul mezunu, memur.
Hasan Fideci, 1926 Bingöl doğumlu, okur-yazar, çiftçi.
Hatice Elhakan, 1932 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.
Hatice Ertuğrul, 1967 Bingöl doğumlu, ortaokul mezunu, ev hanımı
Hazır Ali Beyazyıldırım, 1946 Varto doğumlu, ortaokul mezunu, emekli.
Hikmet Varolğüneş, 1967 Bingöl doğumlu, lise mezunu, memur.
Hüseyin Celayir, 1930 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.
Keyfi, 1912 Bingöl doğumlu, okur-yazar, Çiftçi.
Kumriye Başkara, 1956 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.
M. Salih Korkutata, 1930 Bingöl doğumlu, lise mezunu, imam.
Mahmut Hansu, 1965 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.
Mahmut Korkutata 1954 Bingöl doğumlu, yüksek okul mezunu, memur.
Mehmet Aydar, 1934 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.
Mehmet Baki, 1930 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.
Mehmet Çintay, 1933 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
Metin Çiğci, 1963, Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, köy muhtarı.
Muhammet Çetkin, 1968 Bingöl doğumlu, üniversite mezunu, öğretmen.
Mücahit Beki, 1940 Bingöl doğumlu, lise mezunu, emekli.
Nazmiye Korkutata, 1930 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.
Necla Beki, 1964 Bingöl doğumlu. İlkokul mezunu, ev hanımı.
Ramazan Başkara, 1961 Bingöl doğumlu, İşletme mezunu, Memur.
Sabiha Metin, 1931 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.
Saime Levent, 1955 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.
Selahattin Korkutata, 1929 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu.
Şahabettin Korkutata, 1938 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu kuyumcu.
Şakir Beki, 1971 Bingöl doğumlu, lise mezunu, İmam.
Türkan Anşın, 1935 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, Şeyh Ahmet Türbesinin türbedarı.

Veli Bağatarhan, 1917 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi.
Yavuz Akgündoğdu, 1973 Bingöl doğumlu, İmam.
Yılmaz Levent, 1937 Bingöl doğumlu, ilkokul mezunu, Emekli.
Zeki Kıyatçığ, 1964 Bingöl doğumlu, lise mezunu, memur.
Zeliha Levent, 1942 Bingöl doğumlu, okur-yazar değil.
Ziya Burtaşkıray, 1950 Bingöl doğumlu, ortaokul mezunu, hizmetli.
Ziya Elaldı, 1964 Bingöl doğumlu, ortaokul mezunu, köy muhtarı.

EKLER

A. GÖRÜŞME KAĞIDI ÖRNEĞİ

ZİYARETÇİ GÖRÜŞME KAĞIDI SORULARI

Ziyaretçinin;

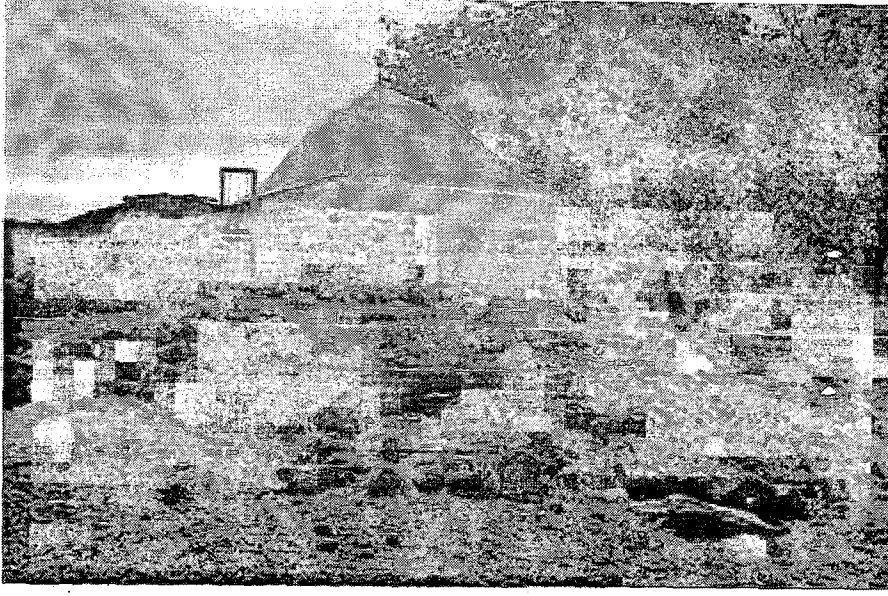
- 1- Cinsiyeti:
- 2- Eğitim durumu:
- 3- Yaşı:
- 4- Buraya nerden geldiniz?
- 5- Daha önce geldiniz mi?
- 6- Kaç kere geldiniz?
- 7- Niçin geldiniz?
- 8- Kimin tavsiyesi ile buraya geldiniz?
- 9- Daha önce geldiyseniz geliş vesileniz gerçekleşti mi?

ZİYARET YERİ İLE İLGİLİ SORULAR

- 1- Ziyaretin adı:
- 2- Ziyaretin bulunduğu yer:
- 3- Ne amaçla gidiliyor:
- 4- Ziyaret yerinin tarihi:
- 5- Ziyaretle ilgili menkıbeler:
- 6- Gelen ziyaretçi sayısı.
- 7- Ne amaçla ziyaret ediliyor:
- 8- Ziyaret esnasında yapılan ritüeller:

II. FOTOĞRAFLAR

Resim :1 Şeyh Muhittin Türbesi

Resim :2 Şehit Kuç

Resim :3 Şehit 8 Asker

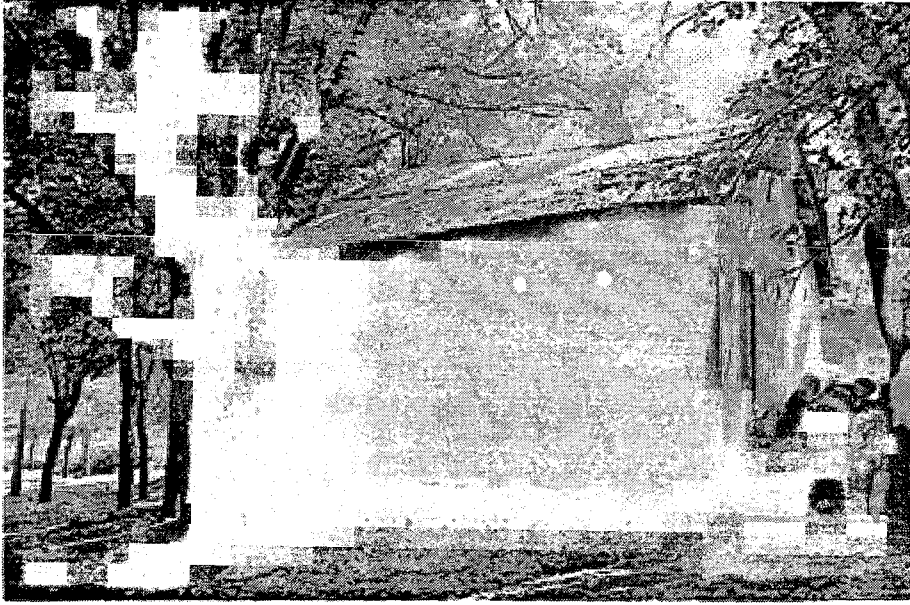
Resim :4 Şeyh Alaaddin Türbesi

Resim :5 Seyda Efendi

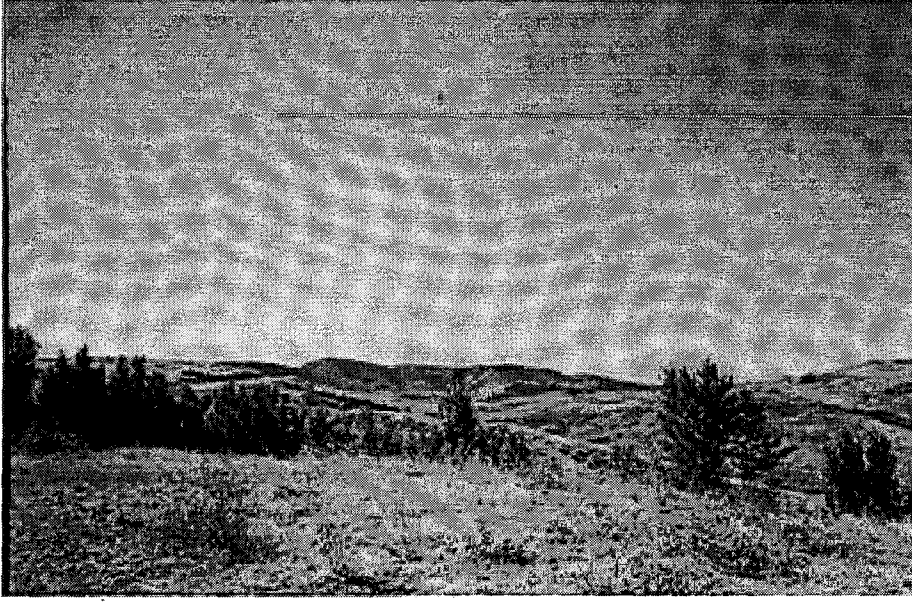
Resim :6 Bebent Ziyareti

Resim :7 Şeyh Ahmet Türbesi

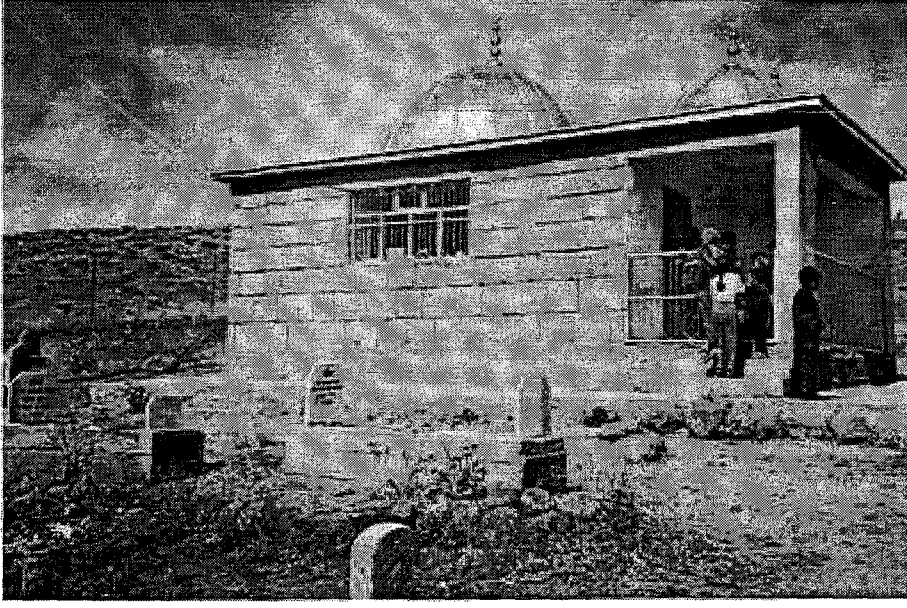
Resim :8 Şeyh Ahmet Türbesi (Göltepesi Köyü)

Resim :9 Kıl Atman Tepesi

Resim :10 Yel Ağacı

Resim :11 Şeyh Süleyman Türbesi

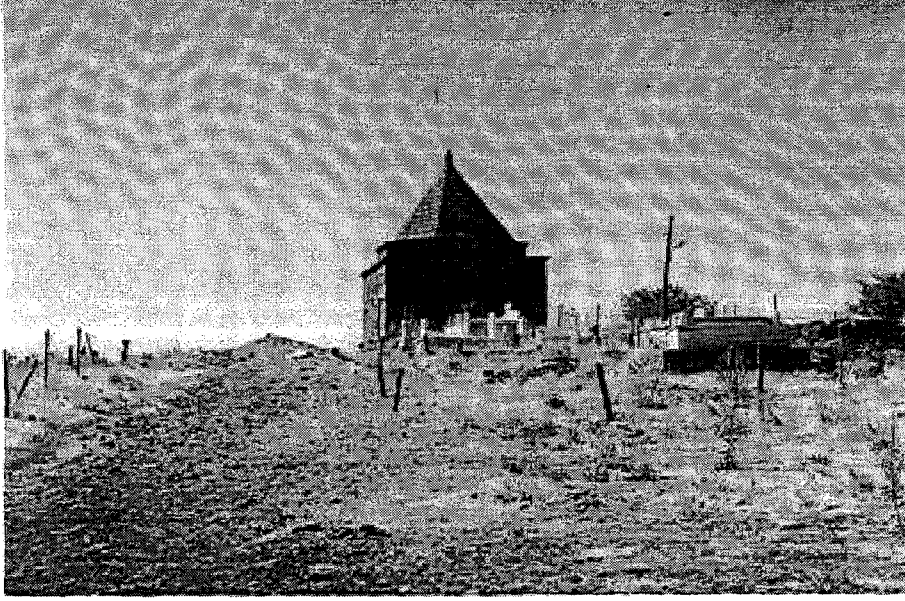
Resim :12 Şeyh Süleyman Türbesi (İçten Görünüşü)

Resim :13 Kara Baba Ziyareti

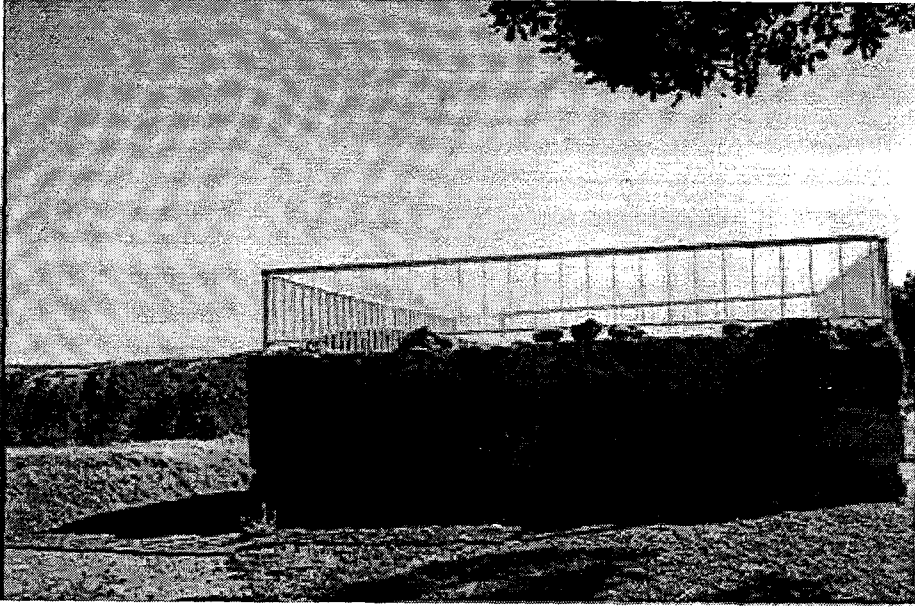
Resim :14 Kara Baba Ziyareti

Resim :15 Şeyh Mustafa Türbesi

Resim :16 Şeyh Mustafa Türbesi (İçten Görünüm)

Resim :17 Şehit Zurab

Resim :18 Yel Ağacı

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Bingöl'de doğdum. İlk, orta ve lise eğitimimi Bingöl'de tamamladım. 1991 yılında Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazandım. 1996 yılında ilahiyat fakültesini bitirdim. Aynı yıl Bingöl Kız Meslek Lisesi'ne Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak atandım. Bu okulda iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, 1998 yılında Bingöl İmam Hatip Lisesi'nde iki yıl Meslek Dersleri öğretmeni olarak çalıştım. 2000 yılında, Bingöl Müftülüğü'nde Din Hizmetleri Uzmanı olarak göreve başladım. Halen aynı görevde çalışmaktayım.

